

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

7. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABININ
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEZAI ESEN

BALIKESİR-2017

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

7. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABININ
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEZAI ESEN

Danışman: Doç.Dr. Alaattin KIZILÇAOĞLU

BALIKESİR- 2017

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ONAYI

Enstitümüzün Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda 201012521001 numaralı Sezai Esen'in hazırladığı " 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 10.02.2017 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Başkan; Prof. Dr. Emin ATASOY İmza.....

Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

Üye; Doç. Dr. Alaattin KIZILÇAOĞLU (Danışman) İmza.....

BAUN NEF Öğretim Üyesi

Üye; Yrd. Doç. Dr. Hakan ÖNAL İmza.....

BAUN NEF Öğretim Üyesi

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

07.03.2017

Enstitü Müdürü
Doç. Dr. Halil İbrahim Şahin

ÖNSÖZ

Milli Eğitim Bakanlığının, gelişmiş ülkelerin sosyal bilgiler programlarından ve ülkemizdeki sosyal bilgiler öğretimi sürecindeki deneyimlerden yararlanılarak hazırlanan yeni sosyal bilgiler programı, 2005–2006 öğretim yılında ülkemizdeki okulların tamamında uygulamaya konulmuştur. Programda gerçekleşen değişiklikler ile birlikte ders kitaplarında da birçok yenilik yapılmıştır. Bu uygulama ile birlikte programa uygun ders kitapları hazırlanmış; öğretmen kılavuzu, öğrenci ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabı şeklinde tüm ilkokul, ortaokul ve lise kademelerinde ücretsiz olarak dağıtılmaya başlanmıştır. Bu sayede öğrencilerin daha nitelikli ve işlevsel bir eğitim almaları ve derslerde etkin bir şekilde yer almalarını sağlamak eğitimde temel amaç oluşturmuştur. Eğitim-öğretim sürecinde ise öğrencilerin yakın çevresinden başlayarak dünyada gerçekleşen olayların farkına varan ve bu olayları analiz ederek elde ettiği bulguları özgürce ifade edebilen bireyler olmalarını sağlamak amacıyla ders kitaplarında yenilikler yapılmıştır. Bununla birlikte, öğrencilerin ilgi, istek, beceri ve ihtiyaçlarını dikkate alarak öğrenmeyi içselleştirmelerini sağlamak, ders kitaplarında yenilik yapma fikrinin temelini oluşturmuştur. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders işlenişi sırasında öğrencilere MEB'in bu amaçlarını kazandırmada birincil kaynak olarak kullandığı ders kitapları, öğrencilerin dersti anlaması ve ders içeriğinin belirli bir plan doğrultusunda öğrenciye aktarılabilmesi açısından önem arz etmektedir.

Bu araştırmada, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2005) ile kullanılmaya başlanan 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının sosyal bilgiler öğretmenlerince tasarım, görsel düzen, fiziksel yapı, içerik, kullanımda karşılaşılan güçlükler, kitabın programın kazanımlarını kazandırmadaki yeri, kitabın kullanım durumu ve öneriler yönleriyle incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma, beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın problem durumu ve alt problemler, araştırmanın amacı ve önemi, sınırlılıklar ve sayıtlılar, kısaltmalar gibi araştırma ile ilgili genel bilgilere; ikinci bölümde sosyal

bilgiler eğitimi ve kitaplarıyla ilgili kuramsal bilgilere, ilgili literatürün incelenmesine; üçüncü bölümde araştırmanın yöntemiyle ilgili bilgilere; dördüncü bölümde araştırma ile ilgili bulgulara ve tartışmalara; beşinci bölümde ise sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Araştırma, örnekleme oluşturan öğretmenlerin ders kitabına ilişkin teknik, tasarım ve düzenleme; içerik; dil ve anlatım; ölçme değerlendirme açısından belirttikleri görüşlerinin analizinden elde edilen sonuçlar ve ders kitabının geliştirilmesine ilişkin önerilerden oluşmak üzere beş bölümde açıklanmıştır. 2005 yılında uygulamaya konulan yeni sosyal bilgiler programı ve program içeriğine uygun olarak yenilenen sosyal bilgiler ders kitabına dair öğretmen görüşlerinin neler olduğunun ortaya konulması amacıyla yapılan araştırmaya 93 öğretmen katılmıştır. Daha detaylı bilgi edinebilmek amacıyla anket uygulanan 15 sosyal bilgiler öğretmeniyle de mülakat yapılmıştır.

Araştırmanın başlangıcından bitimine kadar değerli görüş ve eleştirileriyle beni yönlendiren ve süreci tamamlamamı sabırla bekleyen çok değerli danışman hocam sayın Doç. Dr. Alaattin Kızılcıaoğlu'na teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tez çalışmam da görüşlerini paylaşan Arş. Gör. Ali İhsan Kahraman'a, Uzm. Derya Ensarioğlu'na, Meryem Yavuz'a ve eğitim hayatım boyunca yanımda bulunarak destekleyen başta eşim olmak üzere aileme teşekkür ederim.

7. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABININ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE İNCELENMESİ

Sezai ESEN

Yüksek Lisans Tezi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilgiler
Öğretmenliği Ana Bilim Dalı
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Alaattin KIZILÇAOĞLU
Şubat, 2017

ÖZET

Bu araştırmada, Sosyal Bilgiler Programı (2005) ile kullanılmaya başlanan 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının sosyal bilgiler öğretmenlerince tasarım, görsel düzen, fiziksel yapı, içerik, kullanımda karşılaşılan güçlükler, ders kitabının programın kazanımlarına ulaştırmadaki katkısı, kitabın kullanım durumu ve öneriler yönleriyle incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmada yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabının daha işlevsel hale getirilmesine katkıda bulunmak için derse giren öğretmenlerin görüşlerine başvurulmuştur. Bu kapsamda 2014-2015 eğitim-öğretim yılında İstanbul'un ilçelerinin ortaokullarında çalışmakta olan 93 sosyal bilgiler öğretmenine anket uygulanmış, daha detaylı bilgi edinebilmek amacıyla anket uygulanan 15 sosyal bilgiler öğretmeniyle ayrıca mülakat da yapılmıştır. Böylece araştırmada, nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanılması olarak tanımlanan karma yöntem kullanılmıştır.

Öğretmen görüşlerinin sonuçlarında; kronolojik eksiklik, gereksiz bilgilerin olması, istenilen kazanımları kapsamaması şeklinde üç güçlüğün öne çıktığı saptanmıştır. Ayrıca sosyal bilgiler derslerinde öğretmenlerin konular için ek kaynağa ihtiyaç duydukları ve ek kaynaklara yöneldikleri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Ders Kitabı, Öğretim Programı

THE ANALYSIS OF SOCIAL STUDIES TEXTBOOK FOR 7TH GRADE OF THE SECONDARY SCHOOL ACCORDING TO THE VIEWS OF THE TEACHERS

Sezai ESEN

**Master Thesis; Department of Secondary School, Division of Social
Studies**

**Supervisor: Assoc. Prof. Alaattin Kızılcıoğlu
February, 2017**

ABSTRACT

This research aims at investigating how the course book of social studies for seventh grade is evaluated by the teachers of the course in terms of its design, visual layout, physical state, contents, contributions of the book and their suggestions. In this research, a group of teachers of social sciences lecture at seventh grade are interviewed in order to make the course book at this grade more efficient.

In this regard, a questionnaire is made with 93 social sciences teachers at middle schools in Istanbul and its some districts in the education year of 2014 and 2015. Furthermore, in order to obtain more detail information about that topic, 15 teachers are interviewed with, as well. Thereby, compound method which is also called as mixture of quantitative and qualitative methods is used in this research.

As the result of teachers' opinions, it is seen that there are three difficulties like chronological absence, redundant information in the book and incomprehensiveness of intended acquisitions from social science education in seventh grade. On the other hand, it is also determined that the course book isn't sufficient for most of the teachers, therefore, most of the teachers stated that they need additional resources for teaching social sciences.

Keywords: Social Sciences, Textbook, Curriculum

İçindekiler

ÖNSÖZ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
1. GİRİŞ	1
1.1. PROBLEM VE ALT-PROBLEMLER	5
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	7
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	7
1.4. SAYILTILAR	8
1.5. SINIRLILIKLAR	9
1.6. TANIMLAR	9
2. İLGİLİ ALANYAZIN	11
2.1. KURAMSAL ÇERÇEVE	11
2.1.1. Sosyal bilgiler tanımı.....	11
2.1.2. Sosyal bilgiler eğitimi	15
2.1.3. Sosyal bilgiler eğitiminin faydaları	17
2.1.4 Dünyada sosyal bilgiler eğitiminin tarihsel gelişimi	19
2.1.5 Türkiye’de sosyal bilgiler eğitiminin gelişimi.....	23
2.1.6. Ders kitaplarının genel özellikleri	31
2.1.7.Eğitim programlarında davranışçı yaklaşımdan yapılandırmacı yaklaşımına geçiş ve ders kitapları.....	34
2.2. TÜRKİYE’DEKİ İLGİLİ ÇALIŞMALAR	38
3. YÖNTEM	44
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	44
3.2. NİCEL BÖLÜM	45
3.3.NİTEL BÖLÜM	46
3.4. EVREN VE ÖRNEKLEM	46
3.5. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	48
3.5.1. Öğretmen anket formu	51
3.5.2. Öğretmen mülakat formunun geliştirilmesi	51
3.6. VERİLERİN TOPLANMASI	52
3.7. VERİLERİN ANALİZİ	53
4. BULGULAR VE YORUMLAR	56

4.1. TEKNİK TASARIM VE DÜZENLEME	60
4.2. İÇERİK	66
4.5. ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ ARASINDAKİ ANLAMLILIK FARKLILIK TESTİ	85
4.6 ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ ARASINDAKİ FARKLILIK TESTİ	88
4.6.1 Cinsiyet Farklılığı (T-Testi).....	89
4.6.2 Yaş Farklılığı (ANOVA)	91
4.6.3 Eğitim Durumu Farklılığı (ANOVA).....	92
4.6.4 Meslekteki Kıdem Farklılığı (ANOVA).....	94
4.6.5 Hizmetiçi Eğitim Kursu Alma Farklılığı (T-Testi).....	95
4.6.6 Yayın Takip Etme Farklılığı (T-Testi)	97
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	99
5.1. SONUÇLAR	99
5.2. ÖNERİLER	106
KAYNAKÇA.....	109
Ek 1. İstanbul'un İlçelerine Bağlı Uygulama Yapılan Ortaokullar	117
Ek 2. Anket Soruları	118
Ek 3. Mülakat Formu	124
Ek 4. Özgeçmiş.....	125

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1. Öğretmenlerin İlgili Kriterlere Göre Dağılımı	49
Çizelge 2. İnceleme Yapılan Okulların Listesi	50
Çizelge 3. Alt ölçeklere ilişkin güvenilirlik katsayısı.....	53
Çizelge 4. Öğretmenlerin 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarını değerlendirilme düzeyleri	59
Çizelge 5. Öğretmenlerin teknik tasarım ve düzenleme ile ilgili ifadelerle verdiği cevapların dağılımları.....	60
Çizelge 6. Öğretmenlerin içerik ilgili ifadelerle verdiği cevapların dağılımları	67
Çizelge 7. Öğretmenlerin dil ve anlatım ile ilgili ifadelerle verdiği cevaplar	80
Çizelge 8. Öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme ile ilgili ifadelerle verdiği cevaplar.....	82
Çizelge 9. Öğretmenlerin ders kitabındaki ünite sonu etkinlikleri öğrencilerin severek ve isteyerek yapıp yapmadığı hakkındaki düşünceleri	84
Çizelge 10. Öğretmenlerin 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının değerlendirilmesinin eğitim durumlarına göre ortalamaları.....	85
Çizelge 11. Öğretmenlerin 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının değerlendirilmesinin mesleki kıdeme göre ortalamaları	86
Çizelge 12. Öğretmenlerin 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının değerlendirilmesinin yaşa göre ortalamaları	86
Çizelge 13. Öğretmenlerin 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının değerlendirilmesinin cinsiyete göre ortalamaları	87
Çizelge 14. Öğretmenlerin 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının değerlendirilmesinin hizmet içi eğitim kursu alma durumuna göre ortalamaları.....	87
Çizelge 15. Öğretmenlerin 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının değerlendirilmesinin süreli yayınları takip etme durumuna göre ortalamaları	88
Çizelge 16. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 7. Sınıf sosyal bilgiler dersine yönelik değerlendirmeleri ile cinsiyet farklılığı arasındaki ilişki	89
Çizelge 17. İlişkisiz Örneklemeler için t- test.....	90
Çizelge 18. Varyansların Homojenliği Testi	91
Çizelge 19. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 7. Sınıf sosyal bilgiler dersine yönelik değerlendirmeleri ile yaş farklılığı arasındaki ilişki.....	92
Çizelge 20. Varyansların Homojenliği Testi	92
Çizelge 21. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 7. Sınıf sosyal bilgiler dersine yönelik değerlendirmeleri ile eğitim durumu arasındaki ilişki.....	93
Çizelge 22. Varyansların Homojenliği Testi	94
Çizelge 23. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 7. Sınıf sosyal bilgiler dersine yönelik değerlendirmeleri ile meslekteki kıdem farklılığı arasındaki ilişki	94
Çizelge 24. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 7. Sınıf sosyal bilgiler dersine yönelik değerlendirmeleri ile hizmetiçi eğitilmkursu alma farklılığı arasındaki ilişki	95
Çizelge 25. Bağımsız Örneklemeler Testi	96

Çizelge 26. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 7. Sınıf sosyal bilgiler dersine yönelik değerlendirmeleri ile süreli yayınları takip etme farklılığı arasındaki ilişki	97
Çizelge 27. Bağımsız Örneklem Testi	98
Çizelge 28. Ders kitabının teknik tasarım, içerik, ölçme ve değerlendirme, dil ve anlatıma göre ankete verilen öğretmen yanıtlarının analiz sonuçları	100
Çizelge 29. Teknik tasarımın düzenlenmesine ilişkin maddelerin dağılımı	101
Çizelge 30. İçerik düzenlemesine ilişkin maddelerin dağılımı	102
Çizelge 31. Dil ve anlatım düzenlemesine ilişkin maddelerin dağılımı	103
Çizelge 32. Ölçme ve değerlendirme düzenlemesine ilişkin maddelerin dağılımı	104

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Eğitim sürecini etkileyen faktörler	2
Şekil 2. Eğitimin fonksiyonu	3
Şekil 3. Dünyanın sosyal bilgiler eğitim anlayışındaki değişimi	22
Şekil 4. Sosyal bilgilerin tanımları	29
Şekil 5. Türkiye'nin sosyal bilgiler eğitim anlayışındaki değişim	29
Şekil 6. Türkiye ve dünyadaki sosyal bilgiler algısındaki değişim	30
Şekil 7. Öğretmenlerin cinsiyete göre dağılımları	56
Şekil 8. Öğretmenlerin yaşlarına göre dağılımı	57
Şekil 9. Öğretmenlerin eğitim durumlarına göre dağılımları	57
Şekil 10. Öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre dağılımı	58
Şekil 11. Öğretmenlerin hizmetiçi eğitim alma durumlarına göre dağılımı	58
Şekil 12. Öğretmenlerin süreli yayın takiplerine göre dağılımları	58
Şekil 13. Öğretmenlerin 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının değerlendirilmesine ilişkin diyagram	59
Şekil 14. Öğretmenlerin ders kitabının kullanımı ile ilgili karşılaşılan güçlüklerle ilişkin görüşleri	77
Şekil 15. Öğretmenlerin ders kitabının eksik yönlerinin bulunmasına yönelik görüşleri	78
Şekil 16. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler derslerindeki konular için ek kaynağa ihtiyaç duyma nedenleri	79
Şekil 17. Öğretmenlerin sosyal bilgiler ders kitaplarının geliştirilmesi için önerileri	79

Tablo Listesi

Tablo 1. Beşli likert ölçeği	55

1. GİRİŞ

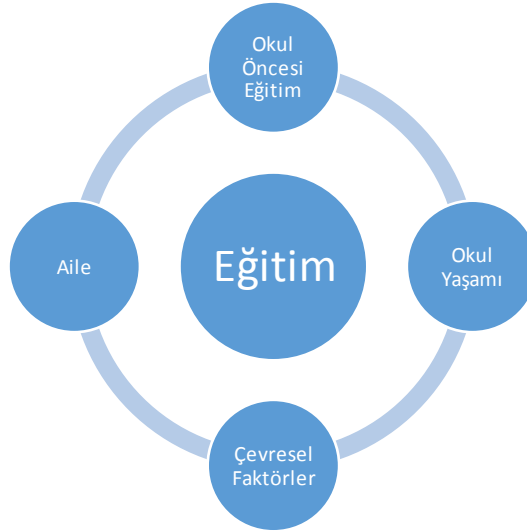
20. yüzyıl itibariyle dünyada yaşanan siyasi, sosyal, ekonomik gelişmelerle birlikte, birçok alanda yenilikler yaşanmıştır. Önceleri farkında dahi olunmayan coğrafi yerler ve canlı türleri keşfedilmiş, insan hayatını kolaylaştırabilecek birçok icat yapılmıştır. Bu durum insanlarda merak duygusunu ön plana çıkarmış ve yeni bilgilere ulaşma arzusu oluşturmuştur. Zamanla bilimsel çalışmalar da hız kazanmış, doğru kabul edilen bazı bilgilerin yanlış olduğu fark edilmiştir. Böylece doğru ve yeni bilgiye ulaşma çabası hızlanmıştır.

Günümüze yaklaştıkça teknolojik yatırımlar ve araçlar gelişerek bunların sayısında artış meydana gelmiştir. Böylece doğru bilgiye ulaşmak kolay hale gelmişken yanlış bilgiye ulaşmak da bir o kadar mümkün hale gelmiştir. Bu süreçte elde edilen verilerin doğruluğunun kanıtlanması, yanlış bilgidен arındırılarak yalın hale getirilmesi önem arz etmektedir. Bu durum, etkileşim ve iletişim imkânlarının hız kazandığı bu süreçte, temel fonksiyonu doğruyu yanlıştan ayırt etmek olarak görülen eğitimden beklentileri de değiştirmiştir (Nalçacı A. , 2006, s. 1).

İnsanlığın günümüzde yeni bir çağın dönemecinde olduğu söylenebilir. Bu yeni çağın bütün koşulları hazırlanmış ve hazırlanmaya devam etmektedir. Fen ve teknolojiadaki yeni buluşlar, dünya savaşları sonucunda ortaya çıkan uluslararası kuruluşların gittikçe yaygınlaşan uğraşı alanları, kültür geçişleri, ülkeler arası ekonomik yarışma ve dayanışma, yeni politik blokların ortaya çıkması ve küreselleşme, özgürlük ve demokrasi kavramı üzerinde yapılan tartışmalar bireylerin, bu ve benzeri gelişmelere uyum sağlayabilecek bir şekilde eğitilmelerini zorunlu hale getirmiştir (Varış, 1997, 10). Kuşkusuz bireylere verilecek eğitimin çağın gereklerine uygun bir şekilde sağlanması en önemli noktalardanır.

Geçmişte eğitim bireye sadece bilgi ve beceri kazandırmayı ve çocuğu yetişkin toplumuna hazırlamayı amaçlarken; bugün eğitimde bunun yanı sıra bireylerin ihtiyaç duyduğu bilgi ve beceriyi nerede, nasıl kazanabileceğini öğretmek ve sürekli değişen toplum koşullarına uyum sağlayabilecek her türlü soruna yeni çözümler getirebilecek bireyler yetiştirilmesi amaçlanmaktadır (Razon, 1990).

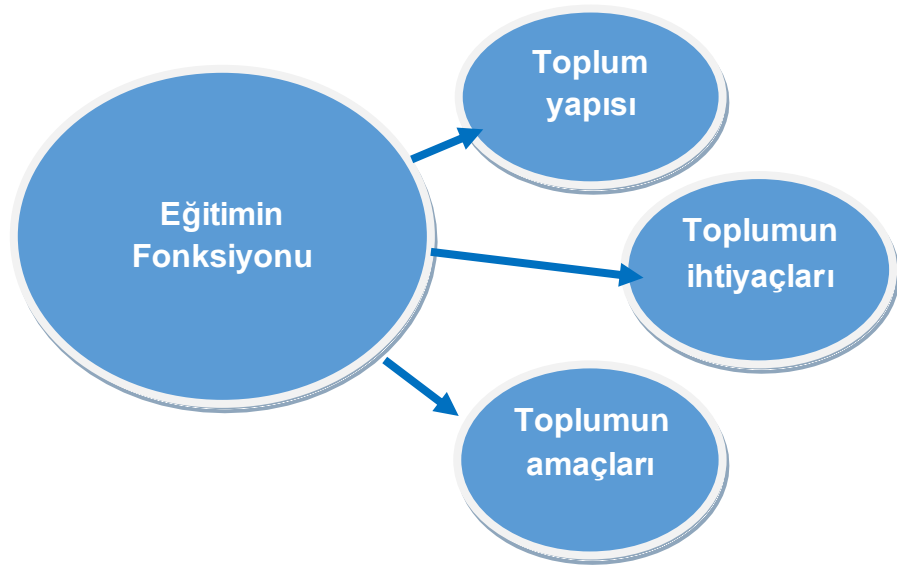
Bir toplumda eğitim en genel amacı, o toplumun bireylerini topluma faydalı hale getirmektir (Kılıç D. , 2005, s. 3). Çünkü bir ülkenin siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik yönden gelişme ve kalkınması ancak o ülkede yaşayan bireylerin toplumun ihtiyacı olan değerler ve bilgilerle eğitilmesi ile mümkündür (Türk, 1999, s. 1).

Şekil 1. Eğitim sürecini etkileyen faktörler (Başaran, 1999, s. 34'dan düzenlenmiştir)

Ülkemizin kurucusu Atatürk eğitimin önemini şöyle belirtmektedir. "Terbiyedir ki bir milleti ya hür, bağımsız, şanlı, yüksek bir toplum halinde yaşatır veya bir milleti kölelik ve yoksulluğa terk eder" (Akyüz, 2004, 306). Tıpkı insanlar gibi milletlerin de kaderleri çabalarına bağlıdır ve bu çabanın adı da eğitimidir. Bu cihetle, milletlerin kaderlerini belirleyebilecek kadar etkili olan eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir (Ertürk, 1998, 12). İşte bu istendik değişme toplumun yapısına ve çağın gereklerine uygun olmalıdır.

Şekil 1’de görüleceği üzere, bireyin aile içinde temellenen eğitim süreci, çevresel faktörlerin de etkisiyle okul öncesi ve okul yaşamı deneyimleriyle harmanlanarak şekillenmektedir. Birey, dâhil olduğu her bir eğitim sürecinin sonunda elde ettiği kazanımları kendi deneyimleriyle yoğurur. İçinde bulunduğu gruplarda üstlendiği rollere göre diğer bireylere aktarımda bulunmak suretiyle eğitim döngüsünün bir parçası olarak hayatına devam eder. Eğitim döngüsünün parçası olan her birey, bu bilgi ve deneyim alışverişi neticesinde toplumsal dönüşüme katkı sağlamış olur (Başaran, 1999, s. 34).

Şekil 2. Eğitimin fonksiyonu (Celkan, 1993, s. 45’den düzenlenmiştir)

Şekil 2’de gösterildiği gibi, evrensel olduğu kadar ulusal kimliğe de sahip olması gereken eğitim fonksiyonu, üç temel öğenin gerektirdikleriyle şekillenmelidir: İçinde bulunulan toplumun yapısı, o toplumun ihtiyaçları ve amaçları (Celkan, 1993, s. 45). İlköğretim kurumlarında bu amaca hizmet eden dersler, bu tezin de ana inceleme konusunu teşkil eden Hayat Bilgisi ile Sosyal Bilgiler dersleridir.

Nalçacı da eğitimin temel işlevleri hakkında şöyle söylemektedir:

“Eğitim kurumlarının en önemli görevlerinden biri, bireyi iyi bir vatandaş olarak yetiştirmektir. Eğitim kurumları bu işlevi, bireyin toplumsallaşmasını, içinde yaşadığı toplumun kültürünü, tarihini, kurumlarını tanımasını

sağlayarak; toplumdaki rollerinin gerektirdiği davranışları, toplumun kendisine sağladığı olanakları ve bunlardan yararlanma yollarını kazandırarak yerine getirir. Eğitim kurumları bu görevi yerine getirerek hem bireyin mutlu ve üretken olmasını hem de toplumun sürekliliğini sağlar” (Nalçacı A. , 2006, s. 3).

Küresel bir dönüşüm içerisinde hızlı bilgi akışının olduğu dünyamızda yaşanan bilgi kirliliği, ekonomik çıkmazlar, rekabetler, kültürel ve dini çatışmalar, yozlaşmalar ve çevresel felaketler yetişecek yeni bireyde beklenen nitelikleri arttırmıştır. Bu durumda yetiştirilmesi hedeflenen birey pasif bilgi alıcı konumunda değil bilgiyi üretendir. Karşılaştığı bilgiyi sorgulayan, çevresine ve sorunlara karşı duyarlı, empati yeteneği gelişmiş, problem çözme ve eleştirel düşünebilme yeteneğine sahiptir. Günümüzde yapılandırmacı anlayış böyle bir ortamda anlam kazanmış ve eğitimin lokomotif görevini üstlenmiştir (Aktın ve Kibar, 2011, 2).

Düzenlenen programla birlikte yenilenen ders kitapları kısmen değiştirilmiş; öğrenci ve öğretmen için eğitime daha elverişli bir hale getirilmiştir. Programa uyumlu hazırlanan ders kitapları; öğretmen kılavuz kitabı, öğrenci ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabı şeklinde bütün ilkökul, ortaokul ve lise kademelerinde ücretsiz olarak dağıtılmaya başlanmıştır. Böylece öğrencilerin nitelik ve fonksiyon bakımından zengin bir eğitim almalarını ve derslerde etkin bir şekilde yer almalarını sağlamak ana hedef olmuştur.

Ders kitaplarında yapılan yeniliklerin eğitim-öğretim sürecindeki boyutu ise öğrencilerin dünyada gerçekleşen olayların farkında olarak analiz yapabilen ve elde ettiği bulguları yeteneğiyle harmanlayarak özgün ve özgür ifadelerle sunabilen bireyler olmasını sağlamakla ilgili yapılan çalışmalardan oluşmaktadır. Öğrencilerin bireysellik ilkesi doğrultusunda merak, istek, yetenek ve gereksinimlerini dikkate alarak öğrenme sürecini içselleştirmeleri de ders kitaplarının yeni amaçları arasında yerini almıştır. Ülkemizde 2005 yılından beri uygulamaya konulan bu anlayış, yavaş yavaş ilk meyvelerini vermeye başlamıştır. Fakat her hasat döneminden sonra yapılması gerektiği

gibi, hasadın kontrol edilmesi gerekmektedir. Yapılan araştırmada, bu ihtiyaç sonucunda hazırlanmış bir çalışmadır.

Bu araştırmanın amacı, 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Evren Yayınevi'ne ait ilköğretim yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabına yönelik Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin genel görüşlerini (tasarım, görsel düzen ve fiziksel yapı, içerik, kullanımda karşılaşılan güçlükler, kitabın programın kazanımlarını kazandırmadaki yeri, kitabın kullanım durumu ve öneriler) ortaya koymaktır. Araştırmada, incelenen sosyal bilgiler ders kitabının daha işlevsel hale getirilmesine katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Araştırmada, nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin bir arada olduğu karma yöntem kullanılmıştır.

Araştırma, beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın problem durumu ve alt problemler, araştırmanın amacı ve önemi, sınırlılıklar ve sayılılar, kısaltmalar gibi araştırma ile ilgili genel bilgilere; ikinci bölümde sosyal bilgiler eğitimi ve kitaplarıyla ilgili kuramsal bilgilere, ilgili literatürün incelenmesine; üçüncü bölümde araştırmanın yöntemiyle ilgili bilgilere; dördüncü bölümde araştırma ile ilgili bulgulara ve tartışmalara; beşinci bölümde ise sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

1.1. PROBLEM VE ALT-PROBLEMLER

Milli Eğitim Bakanlığının, gelişmiş ölkelerin sosyal bilgiler programlarından ve ölkemizdeki sosyal bilgiler öğretimi sürecindeki deneyimlerden yararlanılarak hazırlanan yeni sosyal bilgiler programı, 2005–2006 öğretim yılında ölkemizdeki okulların tamamında uygulamaya konulmuştur. Programda gerçekleşen değişiklikler ile birlikte ders kitaplarında da birçok yenilik yapılmıştır. Bu uygulama ile birlikte programa uygun ders kitapları hazırlanmış; öğretmen kılavuzu, öğrenci ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabı şeklinde tüm ilkokul, ortaokul ve lise kademelerinde ücretsiz olarak dağıtılmaya başlanmıştır. Bu sayede öğrencilerin daha nitelikli ve işlevsel bir eğitim almaları ve derslerde etkin bir şekilde yer almalarını sağlamak eğitimde temel amaç olmuştur. Eğitim öğretim sürecinde ise,

öğrencilerin ilgi, istek, beceri ve ihtiyaçlarını dikkate alarak öğrenmeyi içselleştirmelerini sağlama fikrini temel alarak öğrencilerin yakın çevresinden başlayıp dünyada gerçekleşen olayların farkına varan ve bu olayları analiz edip elde ettiği bulguları özgürce ifade edebilen bireyler olmalarını sağlamak için ders kitaplarında çeşitli yenilikler yapılmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders işlenişi sırasında öğrencilere Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) bu amaçlarını kazandırmada birincil kaynak olarak kullandığı ders kitapları, öğrencilerin dersi anlaması ve ders içeriğinin belirli bir plan doğrultusunda öğrenciye aktarılabilmesi açısından önem arz etmektedir.

Bugüne kadar ders kitaplarıyla ilgili yapılan araştırmalarda 4, 5, 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ile ilgili öğretmen görüşleri incelenmiştir. Ulukalın (2007), Çetin (2008), Şirin'in çalışmaları (2012) bu konuda yapılmış olan yüksek lisans tezlerinden birkaçıdır. Fakat literatürde 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının tamamı ile ilgili herhangi bir akademik çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışma ile bu alandaki eksikliğin giderilmesine katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Yapılan bu araştırma ile 2005 yılında uygulamaya konulan öğretim programlarına uygun olarak hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarının öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi ve ortaya çıkan aksaklıkların giderilmesi için önerilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda, araştırmanın problem cümlesi, "Ortaokul 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarına ilişkin dersin uygulayıcısı olan öğretmenlerin görüşleri nelerdir?" şeklinde oluşturulmuştur. Bu sorunun cevabını bulabilmek için ise, öğretmenlerin tutumları ile ilgili aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders kitabına dair tutumları arasında cinsiyetlerinden kaynaklanan farklılıklar var mıdır?
2. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders kitabına dair tutumları mesleki kıdemlerinden kaynaklı farklılık arz etmekte midir?
3. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders kitabına dair tutumları arasında eğitimlerinden kaynaklanan farklılıklar nelerdir?
4. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders kitabına dair tutumları ile yaşları arasında bir korelasyon bulunmakta mıdır?

5. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders kitabına dair tutumları üzerinde hizmet içi eğitim almalarının etkisi var mıdır?
6. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders kitabına dair tutumları ile süreli yayın takip etme durumları arasında bir ilişki var mıdır?

alt-problemlere göre farklılık gösterip göstermediği incelenecektir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmada, ilköğretim 7. sınıfta sosyal bilgiler dersini veren öğretmenlerin Evren Yayınevi'ne ait 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabına yönelik görüşleri belirlenmiştir. Bu şekilde, sosyal bilgiler dersinin 7. sınıf ders kitapları üzerine bir değerlendirme yapma imkânı bulunmuştur. Literatürde, 2005 yılında değişen öğretim programından sonraki dönemde 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarına dair bir değerlendirmeye rastlanmadığından, bu çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur. Böylece, araştırmamızda hem literatürdeki eksik bir noktaya değinilmeye, hem de eğitim programımıza dair mütevazı bir katkı sunulmaya çalışılmıştır. 2005 yılında değişen öğretim programı ders kitaplarının içeriğine de yansımıştır.

Piyasada bulunan kitapların öğretim programının amaçlarının gerçekleştirip gerçekleştirmediğinin değerlendirilmesi bir kontrol mekanizması saptamakla beraber, ders kitaplarındaki eksikleri görmemizi ve gelişimin önünü açmayı sağlayacaktır. Bu sebeple, çalışmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sıklıkla başvurduğunu gördüğümüz söz konusu yayınevinin kitabı öğretmen görüşlerine başvurularak incelenmiş ve eğitim programımızın öngördüğü getirilerin piyasa genelinde kullanılan bir kitapta elde edilmediği tartışılmıştır.

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Öğrencilerin, okul ortamında öğrendikleri bilgilerin verimli ve sağlıklı bir zemine oturtulabilmesi için öğretim araçlarına gerek duyulmaktadır. Öğrenciyi dolaylı anlatıma maruz bırakmadan bilgiyi doğrudan veren ve soru-cevap etkinlikleri sayesinde öğretmene hızlı bir ölçme değerlendirme imkânı sunan

ders kitapları, yeri doldurulamaz bir öneme sahiptir. Bu cihetle, öğretim araçları arasında ders kitaplarının yeri diğerlerinden farklıdır.

2005 yılında uygulamaya geçen yeni sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile öğrenci merkezli bir eğitim sunan sosyal bilgiler dersi kitapları kullanılmaya başlanmıştır. Bu yeni ders programı öğrenci ve etkinlik temelli hazırlandığı için öğrenciyi sürece dâhil ederek kalıcı ve etkin öğrenmeye yardımcı olmayı hedeflemiştir.

Ders kitaplarının nitelikli ve verimli kullanılabilmesi için bu kitapların biçim ve muhteva yönünden gerekli bazı özelliklere sahip olması gerekir. Bununla birlikte, ders kitaplarının işlevsel yönü de çok önemlidir ve öğretmen görüşleri ile değerlendirmeye tabi tutulması gerekir. Ayrıca ders kitaplarının işlevsel yönünün değerlendirilmesi, yenilenen ders planlarındaki aksaklık ve noksanların ortaya çıkarılıp düzenlenmesi açısından da önem arz etmektedir. Bununla birlikte, eğitimde okul sayısı ve eğitime ulaşılabilirliğin yanında müfredatın niteliğine önem verilmesi gerekliliğine binaen 7. sınıf ders kitaplarının gözden geçirilmesi ve uygulama esnasındaki eksiklerin tespit edilmesi elzem görülmektedir.

1.4. SAYILTILAR

Farklı sosyo-kültürel niteliklerde okulların bulunması ve buralarda yer alan öğretmenlerin farklı coğrafyalardan gelmiş olması tezin kapsam geçerliliğini arttıracak düşüncesiyle çalışmamızı İstanbul'un farklı ilçelerinde gerçekleştirmeyi uygun gördük. Bunun yanında, her ne kadar araştırmamızın geçerliliğini artırmış olsak da, çalışmamızın bazı sayılıtlara sahip olması kaçınılmazdır. Bu doğrultuda araştırma aşağıdaki sayılıtlara dayalı olarak gerçekleştirilmiştir:

1. Araştırma için seçilen okulların İstanbul'un ilçelerinde bulunan ortaokulları temsil ettiği varsayılmaktadır.
2. Uygulanan anket formlarının kapsam geçerliliği konusunda başvuru uzman görüşlerinin yeterli olduğu varsayılmaktadır.

3. Araştırmacı tarafından uygulanan ankete, sosyal bilgiler öğretmenlerinin içten ve yansız cevap verdiği varsayılmaktadır.
4. Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin mülakat sorularına düşünce ve görüşlerini içten cevap verdikleri kabul edilmiştir.
5. Araştırma için yapılan yerli ve yabancı kaynak taramalarının yeterli olduğu varsayılmaktadır.

1.5. SINIRLILIKLAR

Yukarıda bahsedilen sayılılara ilaveten, çalışmamızı sınırlayan bazı hususlar da mevcuttur. Bu minvalde aşağıdaki maddeleri araştırmamızın sınırlılıkları olarak saymamız mümkündür:

1. 2014-2015 öğretim yılında İstanbul ilindeki ortaokullarda okutulan Evren Yayınevine ait yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ile sınırlıdır.
2. İstanbul'daki 27 tane ortaokul ile sınırlıdır.
3. Araştırma, örnekleme 93 sosyal bilgiler öğretmeninden elde edilen veriler ile sınırlıdır.
4. Araştırmada mülakatlar İstanbul'da görev yapmakta olan ve örneklem içerisinde yer alan 15 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile sınırlıdır.
5. Araştırmada veri toplamak için oluşturulmuş nicel anket 51 soru ile sınırlıdır.
6. Araştırmada veri toplamak için oluşturulmuş mülakat formu 5 soru ile sınırlıdır.

1.6. TANIMLAR

Çalışmamızın devamı açısından aşağıdaki tanımları yapmak büyük önem taşımaktadır. Zira çalışmamızda öğretmenler tarafından değerlendirilen sosyal bilgiler ders kitabının temel zihniyetini ortaya koyan tanımlar aşağıda verilmiştir.

Sosyal Bilgiler: Sosyal yaşam içerisinde bireyin kendini ifade edebilmesine, insanlarla ilişkiler kurabilmesine ve bu süreci irdeleyebilmesine , vatandaşlık hak ve sorumluklarının neler olduğunu fark edebilmesine , geçmişindeki tarihsel süreci yorumlayabilmesine imkan sağlayan okullarda okutulan bir derstir. Geçmişini araştırdığı için tarihi, yeryüzü ve insan arasındaki ilişkiyi ele aldığı için coğrafyayı, toplumsal olayları yansıttığı için sosyolojiyi, tarihteki toplumların ırk ve kökenlerini araştırdığı için antropolojiyi, sosyal yaşamı sorguladığı için felsefe gibi sosyal bilim ve vatandaşlık bilgilerini ele alır. (MEB, 2005).

Ders Kitabı: Programda hedeflenen, istendik davranış geliştirme sürecinde bulunan amaç, muhteva, eğitim ve öğretim aşamalarıyla birlikte sürecinin çıktısı olan sonucu birden fazla aşaması ile birlikte değerlendirmeyi amaçlayan görsel veya sözel kısımlardan oluşan basılmış ders araçlarıdır (Demirel ve Kıroğlu, 2006, 9).

Öğretim: Bireyin doğal isteği olan öğrenme için belirli bir hedefe ulaşmada yürütülen sürecin aşamalarını kolaylaştıran, bu süreçte yer alan etkinlikleri düzenleyen, ve araç gereçleri sağlayan öğrenme biçimidir (Sungur, 2005, 397).

Öğretim Programı: Örgün yada yaygın eğitimde kişilerin hedeflediği kazanımlara ulaşmak için uygulanan etkinlikler sürecidir (Demirel, 2003, 6).

2. İLGİLİ ALANYAZIN

Bir eğitim sistemi için büyük önem taşıyan sosyal bilgiler, ders kitabı, öğretim ve öğretim programı tanımlarını ortaya koyduktan sonra, çalışmamıza ışık tutması için, bu tanımlar ile ilgili kimi kuramsal açıklamalar yapmak ve bu sayede bu konudaki literatürü ortaya koymak gerekmektedir. Çalışmanın bu bölümünde, aşağıdaki üç kademedен geçilerek, ilgili kuramsal açıklamalar yapılacak ve ilgili literatür ortaya konacaktır.

Bu çalışmanın konusunu şu cümle tam anlamıyla özetlemektedir: *“Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Yeterliliği”*. Bu cümlenin bir teze dönüştürülmesinde 3 kademe bulunduğu düşünülmüştür:

1. Sosyal Bilgiler ve Eğitimi
2. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Ders Kitapları
3. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Ders Kitaplarının Yeterliliği

Dolayısıyla, bu çalışmada “Yeterlilik” sorusunun cevabına ulaşılmadan evvel Sosyal Bilgiler Eğitimi ele alınacak; ardından “Sosyal Bilgiler Eğitiminde Ders Kitapları” başlığı altında Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Ders Kitabı kavramları birleştirilecek; sonuç olarak da araştırmamızın temel konusu olan “iki kavramın birleşiminin yeterliliği” sorusuna bir cevap aranacaktır.

2.1. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1.1. Sosyal bilgiler tanımı

Sosyal Bilgiler kavramını tanımlamak, üzerine birçok tartışmanın gerçekleştirildiği bir konudur. Dolayısıyla, hakkında uzlaşma oluşmamış her konu gibi sosyal bilgiler kavramını tanımlamak da kompleks bir meseledir. Fakat yapılan literatür taraması sonucunda, Çetin’in (2008) tanımı temel alınabilir. Bu tanımda Çetin, sosyal bilimler ile sosyal bilgiler arasında bir ilişki

kurmakta ve bu ilişki üzerinden sosyal bilgilerin tanımı hakkında ipucu vermektedir.

“Toplum içinde yaşayan bireylerin ihtiyaçlarıyla, toplumun beklentileri arasındaki dengeyi sağlamada, bireylere gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazandırma açısından Sosyal Bilimlere önemli görevler düşmektedir. Sosyal Bilimlerin değişimi ve sürekliliği inceliyor olması, bireyi toplumsallaştırma amacı güden eğitimde, Sosyal Bilimlerin etkin bir yer kazanmasına yol açmış ve eğitimin, hem bir Sosyal Bilim dalı, hem de Sosyal Bilimlerin uygulama alanı durumuna gelmesi "Sosyal Bilgiler" kavramını meydana getirmiştir” (Çetin, 2008, 4-5).

Bu tanıma göre Çetin, sosyal bilimler ile sosyal bilgiler arasında bir teori-uygulama alanı ilişkisi kurmaktadır. Buna göre, sosyal bilimlerin de sosyal bilgilerin de temel amacı “bireyin toplumsallaşabilmesidir”. Sosyal bilimler, “bireyin toplumsallaşabilmesi” için ne yapılması gerektiğini araştırırken, sosyal bilgiler sosyal bilimler tarafından ortaya koyulan bilgilerin uygulanma sahası olmaktadır.

Peki, nasıl bir toplumsallaşmaktan bahsediyoruz? Toplumsallaşmanın kistasları nelerdir? Bir birey ne yaptığı zaman toplumsallaşmış olur? Bu sorular felsefi tartışmaları da beraberinde getirecektir. Fakat araştırma kapsamı dışında kaldığından bu tip felsefi tartışmalara tez boyunca yer verilmeyecektir. Bu sebeple, aşağıdaki sosyal bilgiler üzerine yapılmış tanımlar, bize toplumsallaşmanın temel ölçütünü sunmaktadır. Bu kriter ise, MEB’in “sosyal bilgiler dersinin faydaları” konusunda ortaya koyduğu fikri ile ortak bir nokta bulmamızı sağlayacaktır.

Erden (1996), sosyal bilgileri ‘İlköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, Sosyal Bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır’ şeklinde tanımlamıştır (Erden, 1996, 8).

Barth ve Demirtaş ise, Sosyal Bilgiler'i şu şekilde tanımlamıştır:

“Vatandaşlık eğitimi programı, Türk demokratik toplumundaki sorumluluk sahibi vatandaşların görevlerine uygun amaçlar üreten, içeriğini tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi konularını ilişkilendirerek oluşturan ve yaşam boyu sürecek vatandaşlık becerileri sunan bir eğitim planıdır” (Barth ve Demirtaş, 1997, 6).

Erden ve Barth/Demirtaş'ın tanımlarındaki ortak nokta, “vatandaşlıktır”. Dolayısıyla, iddia edilebilir ki, sosyal bilgiler dersi ile toplumsallaşan bireyler, sonuç olarak, vatandaşlık bilincini elde ederler. Buradan yola çıkarak, vatandaşlık bilincinin edinilmesi toplumsallaşmanın ölçütü olarak düşünülebilir. Bununla birlikte, MEB'in 2005 yılında yürürlüğe giren “Yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda” ortaya koyduğu aşağıdaki kapsamlı tanımlama vatandaşlık bilincinin kazanılmasının toplumsallaşmanın ölçütü olarak kabul edildiğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir:

“Sosyal Bilgiler bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir” [(MEB, 2005, 51) akt: (Gürbüz, 2013, 18)].

Toplumsallaşmanın kriteri olarak vatandaşlık bilincinin alınması, aynı zamanda, ABD'de profesyonel Sosyal Bilgiler eğitimcilerinin üyesi olduğu National Council on Social Studies (NCSS) (Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi), 1992 yılında Sosyal Bilgilerle ilgili tartışmalara bir son vermek amacıyla yapmış olduğu aşağıdaki kapsamlı tanım tarafından da desteklenmektedir:

“Sosyal Bilgiler, sosyal ve beşeri bilimleri vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla kaynaştıran bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyolojinin yanı sıra beşeri bilimler, matematik ve doğa bilimlerinden kendine mal ettiği içerik üzerinde sistematik ve

eşgüdümlü bir çalışma sağlar. Sosyal Bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumda, genç insanlara bilgiyedayalı ve mantıklı karar alabilme yeteneklerini geliştirmede yardımcı olmaktır”[(NCSS, 1992) akt: (Gürbüz, 2013, 19)].

Her ne kadar, MEB, NCSS, Erden, Barth ve Demirtaş, sosyal bilgiler eğitiminin sonucunu vatandaşlık bilincinin kazanılması olarak görse de, elbette, sosyal bilgilere farklı perspektiften bakan çalışmalar da mevcuttur. Robert Barr, James Barth ve Samuel Shermis, Sosyal Bilgiler öğretimine yol gösteren yaklaşım ya da gelenekleri üçe ayırmışlardır:

- “Vatandaşlık bilgisi aktarımı olarak Sosyal Bilgiler: Vatandaşlık aktarımı yaklaşımı geçmişteki bilgi ve bilgilerin öğrenilmesi üzerine vurgu yapar. Vatandaşlık aktarımı temel toplumsal kuruluşlar, değerler, inançlar ve yönelimlere yönelik garantileri aşılıyarak mevcut statükoyu korumaya çalışır.
- Sosyal Bilimler olarak Sosyal Bilgiler: Bu yaklaşıma göre, bireylerin iyi vatandaşlar olabilmeleri, Sosyal Bilimler disiplinlerindeki bilgi, beceri ve değerleri kazanmalarına bağlıdır. Bu nedenle, bu yaklaşım Sosyal Bilim disiplinlerinin yapısının öğrenilmesinin önemini vurgulamakta; bu disiplinlere ait kavramları, genellemeleri, kuramları, Sosyal Bilimcilerin bilgi üretme süreçlerini kapsamaktadır.
- Yansıtıcı inceleme Alanı Olarak Sosyal Bilgiler: İçerikte Sosyal Bilgilerin belli bir kapsamı yoktur, çağdaş sorunlar çalışmanın temelini oluşturmaktadır Öğrencilere olaylara eleştirel bakma alışkanlığı kazandırmak ve egemen olan inanç, değer ve uygulamaları inceleme fırsatı sağlanmaktadır.” [(Barr, Barth ve Shermis, 1978) akt: (Çetin, 2008, 5-7)]

Bu üçünün arasındaki fark şu şekilde özetlenebilir. Birinci tür sosyal bilgilerden üçüncü tür sosyal bilgilere geçtikçe analitik ve eleştirel düşünce artış göstermekte, bunun yanında öğrencilere önceden belirlenmiş bilgi kütleleri verilmemektedir. Vatandaşlık bilgisi aktarımı olarak sosyal bilgiler

anlayışında bilgi kütlesi vatandaşlık hakkındaki bilgilerdir. Zira bu bilgiler öğrenciler tarafından değil, önceden başkaları tarafından üretilmiştir. Öbür taraftan, sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler anlayışında ise, bilgi kütleleri sosyal bilim disiplinlerinin yapısıdır. Öğrencinin bu yapıyı sorgulaması mümkün değildir. Neticede, önceden başkaları tarafından üretilmiş olan disiplin yapılarının öğrenciler tarafından kabul edilmesi beklendiğinden, bu anlayışta da bir bilgi kütlesi aktarımı mevzu bahistir. Fakat ‘Vatandaşlık bilgisi aktarımı olarak Sosyal Bilgiler’ ve ‘Sosyal bilimler olarak Sosyal Bilgiler’ anlayışlarının arasında ise birincisine nazaran ikincisi daha esnek görünmektedir. Zira vatandaşlık olarak sosyal bilgilerde öğrencilere vatandaşlık bilgisinin içeriğini sorgulama yetisi kazandırılmaya çalışılmazken, sosyal bilimler olarak sosyal bilgilerde içeriği sorgulama yetisi kazandırılmaya çalışılır ve fakat içeriği üreten metot sorgulanmasına müsaade edilmemektedir. Sonuç olarak, bu üç anlayış içerisinde en özgürlükçü görüneni, yansıtıcı inceleme alanı olarak sosyal bilgilerdir. Peki, MEB ve NCSS neden özgürlükçü bir tanımları seçmemiştir de en az özgürlükçü görünen tanımları seçmişlerdir? Bunun sebebinin ilköğretim çağındaki öğrencilerin eğitim aşamasında bulunması olarak düşünülebilir. Böylece, bu bölümün ikinci kısmını oluşturan eğitim kavramının tanımına girilecek ve tartışmaya farklı bir boyut kazandırılmaya çalışılacaktır.

2.1.2. Sosyal bilgiler eğitimi

Eğitim, tıpkı sosyal bilgiler gibi, üzerine çok fazla tartışmalar yapılmış bir kavramdır. Tartışmalar genel itibarıyla, eğitimin sonucunun ne olması gerektiği, amacının nasıl elde edileceği gibi konular üzerine dönmüştür. Fakat Kılıç ve Seven’in (2005) aşağıdaki tanımları eğitim hakkında genel kabul görebilecek bir tanımdır:

“Eğitim, genel olarak insanları belirli amaçlar doğrultusunda yetiştirme sürecidir. Aynı zamanda tahsil, terbiye, yetiştirme anlamlarını da içermektedir” [(Kılıç ve Seven, 2005) akt: (Ceylan, 2014, 5)].

“Belirli amaçlar doğrultusunda yetiştirme” ifadesi, MEB ve NCSS’nin sosyal bilgilerin tanımları ile ilgili vatandaşlık bilgisi aktarımı perspektifini seçmelerinin sebebi olarak düşünülebilir. Sosyal bilgilerin diğer iki perspektifi

“belirli amaçlar” kısmını karşılayamamaktadır. Zira bu iki perspektifi amaçların biraz daha öğrenciler tarafından geliştirilmesini hedeflemektedir. Hâlbuki vatandaşlık bilgisi zaten önceden geliştirilmiş bir amaçtır ve aktarılması gereken bir bilgidir. Bununla beraber, yetiştirme kısmı da MEB’in ve NCSS’nin vatandaşlık bilgisi aktarımı perspektifini seçmesini de mantıklı kılmaktadır. Zira 7. sınıfa giden bir öğrenci 13-14 yaşlarındadır ve “yetiştirme” çağında olan bir bireydir. Dünyadaki birçok devlette de olduğu gibi, 14 yaşındaki bir bireyin “ehliyeti” devlet tarafından kabul görmemektedir. Sonuç olarak, hala yetiştirilme çağında olan bir birey için vatandaşlık bilgisi aktarımı perspektifinden yola çıkarak sosyal bilgileri tanımlamak anlamlı gözükmemektedir.

Bununla birlikte, Erden’in de ifade ettiği gibi, ‘eğitim bireyin gözle görülen kalıcı davranış değişikliğine vesile olmalıdır’ (Erden, 2005). Aksi takdirde, eğitim işlevini yerine getirmemiş demektir. İşlevini yerine getirebilmesi için eğitimin sahip olması gereken özellikler Gürkan (2000) tarafından şöyle özetlenmiştir:

- “Eğitim zaman ve kapsam bakımlarından geniş ve karmaşık bir süreçtir.
- Eğitim sürecinde bireyde davranış değişikliği meydana gelmektedir. Davranış organizmanın hareketidir. Eğitim açısından davranışın gözlenebilir, ölçülebilir ve istenilir olması gerekmektedir.

Davranış değişikliği bireyin yaşantıları sonucu meydana gelir.” [(Gürkan, 2000) akt: (Ceylan, 2014, 6-7)]

Bu açıdan bakıldığında, eğitim çağında olan 7. sınıf öğrencilere gösterilen Sosyal Bilgiler dersinin vatandaşlık bilgisinin aktarılması perspektifinden değerlendirilmesi daha doğru olacağı kanaatindeyiz. Bu anlamda Sosyal Bilgiler dersinin hedefi olarak, bireyin içinde yaşadığı topluma uyumunu sağlayacak bilgi, beceri, değer ve tutumları kazandırmanın (Öcal ve Yiğittir, 2007, 53) belirlenmesi doğru bir tercihtir. Vatandaşlık yeterliliklerini kazandırmayı Sosyal Bilgilerin ayırıcı bir özelliği olarak gören Tekindal ve Cin (2002), bununla birlikte disiplinler arası bir alan olmasını da

Sosyal Bilgilerin ayırıcı bir özelliği olarak görmüştür (Çalışkan, 2014, 17). Nitekim MEB'in 2005 yılında, NCSS'nin de 1992 yılında yapmış olduğu tanımlarda Sosyal Bilgilerin adeta birçok akademik disiplinin kesişim kümesi olduğunu düşünmeleri de Tekindal ve Cin'in (2002) bu argümanlarını destekler niteliktedir.

Aynı zamanda, Erden'in 'Sosyal Bilgiler; insanları ve yaşamlarını konu alır, kendi kendimizi ve diğerlerini daha iyi anlamımıza yardımcı olur. Sosyal Bilgileri tanımlamak, Coğrafya ya da Tarih gibi bir disiplini tanımlamaktan daha zordur; çünkü Sosyal Bilgiler disiplinler arası ve çok disiplinli bir alandır. Bununla birlikte; Sosyal Bilgilerin iki temel ayırıcı özelliği bulunmaktadır. Bunlardan ilki; vatandaşlık yeterliliklerini kazandırmak, ikincisi ise bütüncül disiplinler arası bir alan oluşturmaktır' şeklindeki tespiti de Sosyal Bilgilerin interdisipliner özelliğine dair olan argümanları desteklemektedir (Erden, 1996, 4).

2.1.3. Sosyal bilgiler eğitiminin faydaları

Bu bölümün sonunda disiplinler arası olma özelliğine sahip sosyal bilgilerin faydalarına da değinilmesi bu bölümün ana gereksinimlerinden bir tanesidir. Bu konu hakkında ise Savaş/Ünüvar'ın ve Öztürk/Otluoğlu'nun çalışmalarına atıf yapmak anlamlı olacaktır.

"İlköğretim programlarında yer alan Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersi; bireyin yaşamında karşısına çıkacak olan çeşitli sorulara en uygun cevabı verebilmesi için bireyi hayata hazırlamayı, ona hayatın içinden olaylarla, bu olaylardan nasıl ders alması gerektiğini, sosyal insan ve vatandaş olarak görev ve sorumluluklarını hatırlamakta ve öğretmektedir." [(Savaş ve Ünüvar, 1999, 1) akt: (Elikesik, 2013, 44-5)]

"Sosyal Bilgiler Dersi ile toplumların geçmişteki, şimdi ve gelecekteki bağlarının kurulması sağlanmaktadır. Böylece birey sosyal ve kültürel yaşantılar edinmekte, bu konuda birikim ve deneyim sahibi olmakta, içinde yaşadığı toplumun geçmişi ve bugünü öğrenirken diğer toplumlar hakkında da bilgi edinmektedir" [(Öztürk ve Otluoğlu, 2002, 40) akt: (Elikesik, 2013, 45)].

Savaş ve Ünüvar ile Öztürk ve Otluoğlu'nun ifadeleri de "MEB'in 2005 yılı İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı" tarafından da desteklenmektedir. MEB'in 2005 yılında bu durumu desteklemesi ise önemlidir zira günümüzdeki Sosyal Bilgiler anlayışının temelini 2005 yılında yapılan Sosyal Bilgiler müfredatındaki değişiklik oluşturmaktadır. Ayrıca MEB'in bu konudaki yaklaşımının önemi hem Sosyal Bilgiler dersinin Türkiye eğitim müfredatında ne kadar önemli bir yer tuttuğunda hem de bu ders hakkında yayımlanan ders kitaplarının yeterliliklerinin hangi açılardan değerlendirilmesi gerektiğini göstermesinde de yatmaktadır.

"2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'na" göre Sosyal Bilgilerin yararları 17 maddede saymaktadır:

1. "Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.
2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.
3. Atatürk İlke ve İnkılaplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.
4. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.
5. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.
6. Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.
7. Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, çizelge, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.

9. Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetir.
13. Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, Sosyal Bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.
14. Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşleri ileri sürer.
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
16. Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.
17. İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir" (MEB, 2005, 6).

2.1.4 Dünyada sosyal bilgiler eğitiminin tarihsel gelişimi

Sosyal Bilgiler eğitiminin kavramsal gelişimi hakkındaki bilgilerin yanında tarihsel gelişimi hakkındaki bilgiler de, bu çalışmanın sorusuna cevap bulmak açısından aydınlatıcı olacaktır. Zira hayatın herhangi bir alanında karşılaşılan problemler kümülatif ilerleyen verileri barındırır ve problemin kaynağını görebilmek için tarihsel gelişimi bilmeye ihtiyaç vardır. Bu sebeple bu bölümde, Sosyal Bilgiler eğitiminin tarihsel gelişimi irdelenecektir. Dünyadaki tarihsel süreç ile Türkiye'deki tarihsel süreç arasındaki benzerlikler ve farklılıkları görebilmek için de öncelikle dünyadaki tarihsel süreç incelenecek, sonra Türkiye'deki sürece odaklanılacaktır.

Sosyal Bilgiler eğitiminin dünyada ne zaman ve nerede başladığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, dünyanın birçok yerinde sosyal bilgiler konuları hakkında eğitimin eski toplumlarda da başladığına dair bilgiler mevcuttur. Mesela Antik Yunan ve Roma'da 'Herodotes, Thukydides (ykl. M.Ö. 145-86), Aristo, Eflatun, aynı zamanda dersler vermişlerdir'. Bununla birlikte, dünyanın bir başka köşesinde yer alan 'Çin'de Sima Qian (ykl. M.Ö. 145-86) ile Du-Yu (732-812) tarih dersleri okutmuşlardır'. Anadolu coğrafyasında da Sosyal Bilgiler konularının öğretildiği görülmektedir. Örnek olarak, Selçuklu Nizamiye medreselerinde Sosyal Bilgiler konularına (özellikle Tarih ve Coğrafya) yer verilmiştir (Elikesik, 2013, 40).

Antik Yunan'a kadar inen okul geçmişlerine rağmen Sosyal Bilgilerin kapsamına giren derslerin yaygın/etkin bir biçimde okul programlarına girişi, büyük ölçüde XIX. yüzyılda Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde gerçekleşmiştir (Gürbüz, 2013, 20). Örnek olarak, ilk kez Sosyal Bilgiler adıyla bir dersin ilk ve ortaokullarda okutulmasını Fransız düşünür Condorcet (1743-1794) savunduğu görülmektedir. Fakat sosyal bilgiler eğitiminin resmi bir ders olarak okutulması ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde başlamıştır. Elikesik'e göre bunun sebebi, 18. ve 20. yüzyıllar arasında ABD'de yaşanan büyük ekonomik ve sosyal dönüşümdür (Elikesik, 2013, 40). Zira Amerikan toplumu ekonomik ve sosyal dönüşümün ortaya çıkardığı sorunlara çözüm aramak endişesi ulusal toplum anlayışı oluşturma ihtiyacını meydana getirmiştir. Bu konu hakkında Bilgili'nin aşağıdaki ifadeleri açıklayıcı olacaktır:

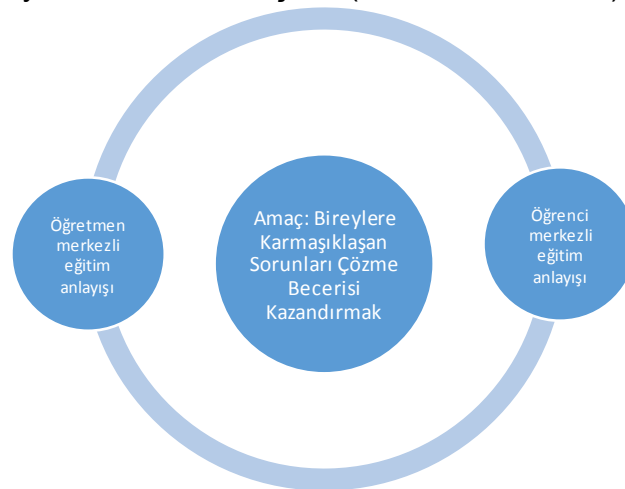
"Sosyal Bilgiler kavramına bir eğitim programı olarak ilk defa Amerika Birleşik Devletlerinde rastlanmaktadır. Amerika kıtasına dünyanın çeşitli yerlerinden yapılan yoğun göçler, mozaik bir toplum ve çok kültürlülük yaratmıştı. Bununla beraber sanayi inkılâbı sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan pek çok sorunlar çıkarmıştı. 19.yüzyıl Amerikan toplum liderleri, kültürleri homojenleştirmek, bir arada yaşama bilinci geliştirmek, kolektif çalışma ve ortak karar alma mekanizmaları işletmek, kısacası "yeni Amerikan toplumu yaratmak" için eğitimi araç olarak görmüşlerdir." [(Bilgili, 2010) akt: (Gürbüz, 2013, 20)].

Buna bağlı olarak da, '1892 yılında Wisconsin'de Madison'da toplanan idare ekonomi ve tarih öğretimi konferansı bütün bu konuları Sosyal Bilgiler adı altında toplamış' ve sosyal bilgiler kavramı ilk kez resmi olarak 1916 yılında ABD'de bir dersin ismi olarak kullanılmıştır ((Dilaver ve Tay, 2008, 11) akt: (Elikesik, 2013, 40).

Amerikan toplumunda yaşanan toplumsal sorunların ne olduğuna ve sürecin dinamiklerine dair Barth'ın yaptığı değerlendirme de, Sosyal Bilgilerin ulusal bir toplum bilinci oluşmasına dair bir işlev görmesinin sebepleri hakkında fikir vermektedir:

"Disiplinler arası bir vatandaşlık eğitim programı olarak Sosyal Bilgilerin doğuş süreci ABD'nin 20. yüzyıla girerken yaşadığı ve müteakip yüzyılda da devam eden sosyal, kültürel, ekonomik alanlardaki büyük toplumsal dönüşümün doğurduğu sorunlara çözüm arama çabalarının bir sonucu olarak başlamıştır. Şöyle ki 19. yüzyılın ortalarına kadar halkın çok büyük bir bölümü, tarımsal ekonomide çalışan köylü bir toplumu meydana getiriyordu. Sanayileşmeye paralel olarak yoğun bir şekilde yaşanan köyden kente göç, nüfusun büyük bir kesiminin barınma, beslenme, ulaşım gibi alanlarda daha yüksek bir hayat standardına kavuştu ise de, yüzyıllarca adeta birbirinden soyutlanmış gettolarda yaşayan farklı kültürlere mensup insanları, birlikte yaşamak mecburiyetiyle karşı karşıya getirdi. Örneğin; siyahlarla beyazlar, Katolikler, Protestanlar, Yahudiler vs. aynı mahallede ya da apartmanda bir arada yaşamak zorunda kaldı. Geçmişte bu unsurlar arasında yaşanan çatışmalar, toplumsal dönüşün/kaosun benzer olayları doğurma riskini artırdığını düşündürüyordu. Öte yandan taşra kökenli nüfusun da kentli nüfusun yeni bilgi, beceri ve değerleriyle donatılması gerekiyordu. Bu çizelge, ABD yöneticilerinin yeni bir eğitim reformu yapmaya zorluyordu. Zira yeni bir eğitim programı ile farklı etnik ve dinsel kökenlere mensup Amerikan vatandaşlarına, bir arada yaşama arzusunun, giderek karmaşıklaşan ve zorlaşan yaşamda karşılaşacakları sorunları çözme ve karar alma becerilerinin kazandırılması gerekiyordu" ((Barth, 1991) akt: (Demirboya, 2014, 13-4))

Barth'a göre, sosyal bilgilerin resmi eğitim programında yer almasının en önemli işlevi 'farklı etnik ve dinsel kökenlere mensup Amerikan vatandaşlarına, bir arada yaşama arzusunun' aşılması amacıyla yatmaktadır. Bu amacın gerçekleşebilmesi için Amerikan vatandaşlarının 'giderek karmaşıklaşan ve zorlaşan yaşamda karşılaşacakları sorunları çözme ve karar alma becerilerini kazanmaları' gerekmektedir. Dolayısıyla, vatandaşlara karmaşık ve zor bir sosyal hayat içerisinde ortaya çıkan sorunları çözmek için gerekli becerileri kazandırmak sosyal bilgilerin ana amacı olarak gözükmektedir. Fakat tarihsel süreç içerisinde, sosyal bilgilerin bu işlevini yerine getirip getiremediği üzerine birçok tartışma yaşanmış ve negatif görüşler giderek artmıştır (Demirboya, 2014, 14). Özellikle, 20. yüzyılın başından itibaren 1960'lı yıllara kadar bu tartışmalar devam etmiş ve Yeni Sosyal Bilgiler hareketinin etkisi altında buluş yoluyla öğretim stratejisini temel almış pek çok program geliştirilmiştir (Naylor ve Diem, 1987). Sosyal Bilgiler dersi tarih ve coğrafya ağırlıklı olarak 1960'lı yıllara kadar okutulmuş ve geleneksel eğitim anlayışı ile yeni eğitim anlayışı arasında adeta bir mücadele yaşanmıştır. Elikesik (2013) bu durumu şu şekilde ifade etmiştir: "1960-1970'li yıllarda Yeni Sosyal Bilgiler adı altında reform hareketleri yapılmış, Bruner'in buluş yolu ile öğrenme kuramı etkili olmuştur. Bruner'in buluş yolu akımının etkisiyle Sosyal Bilimlerden disiplinler arası bir yaklaşımla Sosyal Bilgiler konuları oluşturulmaya başlanmıştır. Sosyal Bilgiler öğretiminde tümdengelim ve anlatım yöntemleri yerine, tümevarım ve araştırma yöntemlerine önem verilmiştir. 1980'li yıllarda bu anlayıştan tekrar geleneksel yönetime dönmüştür" (Elikesik, 2013, 41).

Şekil 3. Dünyanın sosyal bilgiler eğitim anlayışındaki değişimi (Elikesik, 2013, s. 41'den düzenlenmiştir)

Sonuç olarak, dünya tarihi içerisinde sosyal bilgiler eğitiminin aynı amaç doğrultusunda iki farklı evre geçirdiği iddia edilebilir. Bu durum ise Şekil 3'deki gibi özetlenebilir.

2.1.5 Türkiye'de sosyal bilgiler eğitiminin gelişimi

Bölümün başında da söylenildiği gibi, dünyadaki sosyal bilgiler eğitim anlayışının değişimi ile Türkiye'deki sosyal bilgiler eğitim anlayışındaki değişim arasında bir paralellik bulunmaktadır (Gürbüz, 2013, 22). Şekil 3'te özetlenen değişimin aynısının Türkiye'de de yaşandığını söylemek doğru olacaktır. Bu bölümde yapılan analiz, neden bu kanıya varıldığını göstermektedir.

Sosyal bilgiler eğitiminin Türkiye'de geçirdiği evrelerden evvel, Cumhuriyet öncesi hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Sosyal bilgiler eğitiminin amacının bilinçli vatandaş yetiştirmek olduğu düşünüldüğünde, İslamiyet'i kabul edişlerinden önceki Türk toplumlarında toplumsal yaşamla ilgili birtakım bilgi ve kurallarla gelenek-görenekler çocuk ve gençlere öğretilmeye çalışılmasını, sosyal bilgiler eğitiminin erken bir örneği olarak görebiliriz (Akyüz, 2005, 5). Bu şekilde, çocuklara toplumsal yaşamın nasıl işlediğine dair eğitim verilmiş ve tıpkı ABD'nin 20. yüzyıldaki hedefi gibi birlikte yaşama fikrine sahip ve Türk toplumunun kurallarını bilen bireyler yetiştirmeye çalışılmıştır. Bu amacın aynısı, Türkler İslamiyet'i kabul ettikten sonra da devam etmiştir. Bu sefer, Türk toplumunun gelenek ve göreneklerine ilaveten İslami değerler de öğretilmeye başlanmıştır. Bunun örneklerini Osmanlı döneminde bulmak mümkündür.

Bununla birlikte, Türk eğitim tarihinde Batı ile paralel bir anlayış izlemenin ne zaman başladığı ihtilafli bir konudur. Batı toplumlarında olduğu gibi, Tarih ve Coğrafya derslerinin sosyal bilgiler konularının içeriğine ne zaman dâhil edildiği hakkında iki görüş olduğu söylenebilir. Birinci görüş, Batı ile benzer anlayışın Tanzimat döneminde başladığını ileri sürmektedir. Akyüz'e (2005) göre, Tanzimat dönemi 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nde, erkek rüştiyesinin programında Muhtasar Tarih ve Coğrafya, idadiyelerin programlarında Coğrafya ve Tarih-i Umumi,

darülfünunların programlarında İlm-i Tarih, Tarih-i Umumi ve Tarih-i Ulum-ı Tabiliye dersleri yer almıştır (Akyüz, 2005, 5). Bunun sonucunda, Tanzimat döneminde, Batıdaki gibi tarih ve coğrafya derslerinin de sosyal bilgiler konularının içerisine katıldığı düşünülebilir. Buna karşın, Gürbüz ve Safran'a göre, Türk eğitim tarihinde tarih ve coğrafya derslerinin dahil II. Abdülhamit döneminde gerçekleşmiştir. Gürbüz ve Safran'ın ifadeleri bu durumu göstermektedir:

“Türk maarif tarihine bakıldığında Sosyal Bilgiler programlarının kapsamına giren konuları içeren dersler ilk kez sultan II. Abdülhamit zamanında ilkokul programlarında yer almıştır (1892 yılında çıkarılan bir talimat gereğince üç yıllık iptidaiyeler için hazırlanan programda, Mülahhas Tarih-i Osmanî ve Muhtasar Coğrafya-yı Osmanî dersleri yer almıştır). İttihat ve Terakki Fırkası iktidarı döneminde (1913 yılında), ilköğretimi yeniden düzenleyen “Tedrisât-ı İptidaiye Kanûn-ı Muvakkâti” (İlköğretim geçici kanunu) çıkarılmış ve uzun yıllar yürürlükte kalmıştır.” (Gürbüz, 2013, 21)

“Sosyal Bilgiler kapsamına giren Tarih ve Coğrafya dersleri ilk kez II. Abdülhamit zamanında Maarif Nezareti'ne bağlı Usul-i Cedide uygun eğitim-öğretim yapan birer ilköğretim kurumu olan İptidailerin programında yer almıştır. 1904'te tüm ilkokullar için yayınlanan yeni programda Muhtasar Tarih-i Osmani dersi yer almaktadır. 1913'de Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkati (İlköğretim Geçici Programı) çıkarılmış, Tarih ve Coğrafya yanında Malumat-ı Medeniye ve Ahlakiye ve İktisadiye dersleri ilköğretim programına konulmuştur” (Safran, 2008, 13).

Batı tarzı sosyal bilgiler eğitim anlayışı ile Türkiye arasında ortaya çıkan paralelliğin ne zaman başladığı konusu her ne kadar araştırmamızın temel konusu olmasa da önemli bir noktayı göstermektedir. Batı tarzı anlayış Osmanlı'nın son döneminde başlamıştır ve bu durumu Cumhuriyete miras olarak bırakmıştır. Fakat Cumhuriyet devrinde bu miras olduğu gibi devam ettirilmemiş ve üzerinde değişiklik yapılmıştır. Mesela, 'Cumhuriyet dönemi ile 1924'te Osmanlı eğitim sistemindeki Musahabat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniye dersleri birleştirilerek 1926 programında Yurt Bilgisi adını almıştır. Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi dersleri 1926, 1930, 1932, 1936 ve 1948

programlarında tek disiplinli öğretim anlayışına bağlı kalarak okutulmuştur' (Elikesik, 2013, 42). Türk eğitim sisteminde Cumhuriyetten sonra 1926 programında yapılan değişiklik 1948 senesine kadar etkisini sürdürmüştür. Fakat Osmanlı'nın son döneminde başlamış olan ve Cumhuriyetin sonrasında bir döneme kadar devam etmiş olan sosyal bilgiler eğitimi, Şekil 3'te özetlenen eğitim anlayışının birinci aşamasına (öğretmen merkezli) göre şekillenmiştir. Bir başka ifadeyle, Cumhuriyet'in ilk dönemi de dâhil olmak üzere, sosyal bilgiler eğitimi öğretmen merkezli yürütülmüştür.

Cumhuriyetin ilk yıllarında da bu paralelliğin devam ettiğini Demirboya (2014) şu ifadeleriyle ortaya koymaktadır: "Türkiye Cumhuriyeti'ne Osmanlı'dan miras kalan çok uluslu toplum yapısı, Fransız İhtilalinin etkisiyle, Amerika'da olduğu gibi Türkiye'de de toplumu bir arada tutacak çareler aranmasına yol açmıştır. [Bu sebeple] Sosyal Bilgiler dersinde kazandırılacak olan "vatandaş" kavramı ile farklı uluslardan insanların kendilerini ülkenin bir bireyi olarak hissetmesi amaçlanmıştır. Nitekim John Dewey, Türk Eğitim sistemine ilişkin sunduğu raporda, Türkiye'nin toplumsal amaca hizmet edecek genel bir öğretim programına ihtiyaç olduğunu ve bu programın MEB için anayasa niteliği taşıması ve değişmemesi gerektiğini belirtmiştir" (Demirboya, 2014, 17). J. Dewey, disiplinler arasında ilişki bulunduğunu bunun en güzel örneğinin ise tarih ve coğrafya dersleri olduğunu belirtmiştir. Tarih ve coğrafya dersleri birlikte verilerek öğrencinin iç ve yaşam dünyasının farklılaşabileceği ve ortak kazanımları sağlayacağını belirtmiştir. Bu kapsamda "Demokrasi ve Eğitim" başlıklı raporunda tarih ve coğrafya derslerini birleştirmeyi önermektedir (Dewey, 1996, s. 197).

Fakat cumhuriyetin ilk yıllarında da devam eden Batı ile Türkiye arasındaki sosyal bilgiler eğitimi arasındaki bu benzerlik sonraki dönemlerde de kendini göstermiştir. Şekil 3'ün birinci kısmındaki benzerlik aynı şekilde ikinci kısmında da devam etmiştir. Bir başka ifadeyle, ABD özelinde Batı dünyası öğretmen merkezli anlayıştan öğrenci merkezli anlayışa doğru yol aldığı gibi Türk eğitim sisteminde de benzer bir değişim yaşanmıştır. Bu değişimin yaşandığı yıl olarak 1962 yılını almak yanlış olmayacaktır. Zira 1962 yılında İlkokul Programı Taslağı'nda, Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık

Bilgisi dersleri disiplinler arası bir yaklaşımla “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adı altında birleştirilmiştir (Demirboya, 2014, 15).

Bu değişikliği Barr, Barth ve Shermis tarafından yapılan daha önce özetlenen sosyal bilgiler kavramının tanımları açısından şu şekilde okumak mümkündür. Bu tanımların ilk ikisi vatandaşlık bilgisi aktarımı olarak sosyal bilgiler ve sosyal bilimler olarak sosyal bilgilerdir. İlkinde tamamen öğretmen merkezli ve verilen bilgilerin öğrenci tarafından tamamen kabul edildiği bir eğitim anlayışı hakimken, ikincisinde bu anlayış biraz daha esnekleşmiş ve öğrenciyi biraz daha merkeze almaya başlayan bir anlayış hakim kılınmıştır. Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin Toplum ve Ülke incelemeleri adı altında birleştirilmesi, eğitim anlayışındaki bu esnemenin bir ürünüdür. Fakat bu esnekliğin 1962 yılından itibaren sürdüğünü söylemek de doğru olmayacaktır. Zira Sosyal Bilgiler dersi 1968-69 eğitim öğretim döneminden itibaren ilkokullarda, 1973-74 döneminde de ortaokullarda okutulmaya başlanmışken, ortaokullar için durum 1985-86 döneminde değişmiştir. 1985-86 yılına gelindiğinde ortaokulların 6. ve 7. sınıflarında Sosyal Bilgiler dersi kaldırılmış ve tekrar Millî Tarih, Millî Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgileri dersleri verilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla, Türkiye 1962 yılında Çizelge 1’in ikinci kısmına doğru bir geçiş yaşamışken, 1985 yılında tekrar birinci kısmına geri dönmüştür. Bu açıdan bakıldığında, Batı eğitim sistemi ile yaşanan paralelliğin 1985 yılında kesildiğini söylemek mümkündür. Memişoğlu’nun (2012), Erden (1996), Öztürk/Dilek (2005) ve Sağlam’dan (2006) da alıntılarla yaptığı aşağıdaki çıkarım, sosyal bilgiler eğitim anlayışında Batı ile Türkiye arasındaki paralelliğin sürdürülemediği argümanını desteklemektedir:

“1968 İlkokul Programı’nda, ‘İlkokulun dördüncü ve beşinci sınıflarında tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi adı altında okutulan konular birbirleriyle olan yakın ilişkileri ile çocuğa uygunluğu bakımından birleştirilerek Sosyal Bilgiler adı altında bir bütün haline getirilmiştir’ (MEB, 1968). Dersin programı üzerinde, bu yıllarda ABD’de egemen olan *Yeni Sosyal Bilgiler* akımının önemli bir etkisi olmuştur. Ancak, bu hareketi destekleyecek öğretim araç gereçlerinin bulunmayışı ve öğretmenlerin gerekli mesleki donanımdan yoksun oluşu gibi nedenlerle, Türkiye’deki ilköğretim okullarında davranışçı

kuramın etkisindeki geleneksel yaklaşım egemenliğini sürdürmüştür” [(Erden, 1996, 6; Öztürk ve Dilek, 2003, 73; Sağlam, 2006, 67-8); Memişoğlu, 2012, 67-8)].

Fakat her ne kadar Erden, Öztürk/Dilek ve Sağlam sosyal bilgiler eğitim anlayışında davranışçı geleneksel kuramın etkisini sürdürmesinin sebebi olarak ABD’deki Yeni Sosyal Bilgiler akımını destekleyecek gerekli öğretim araçlarının Türkiye’de bulunmamasını ve öğretmenlerin gerekli donanımdan yoksun oluşunu görseler de, bunun sebebinin farklı olabileceğini göz ardı etmemek gerekir. Yeni Sosyal Bilgiler anlayışına geçemeyişte Türkiye’de yaşanan 1980 askeri darbesinin ne kadar etkili olduğu da bir başka önemli ve tartışılması gereken bir sorudur. Fakat bu araştırma ilgili soruları kapsam dışı tutmaktadır. Dolayısıyla, bu tür tartışmalara girilmeden Türkiye’nin eğitim anlayışı anlatılmaya devam edilecektir. Nitekim 1985 yılında meydana gelen geri dönüş, etkisini 1997 yılında kadar hissettirmiştir. Zira 4306 sayılı Kanunun öngördüğü sekiz yıllık ilköğretim uygulaması gereğince, İlköğretim Okulu 4, 5, 6 ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 1998-1999 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmuştur. Böylece, İlkokul 4 ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, Ortaokul Millî Tarih Programı ve Ortaokul Millî Coğrafya Programı; 1997–1998 öğretim yılı sonunda ilköğretim okullarında uygulamadan kaldırılmıştır’ (Demirboya, 2014, 16).

Türkiye’deki öğrenci merkezli anlayışa geri dönülmesini Şahin’in (2010) aşağıdaki ifadeleri gayet güzel özetlemektedir:

“1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının genel amaçları ise, öğrencilerin çeşitli kaynaklardan bilgi elde etme ve bilgilerini başkalarına sunma, yardımlaşma, iş birliği yapma, birlikte çalışma, eleştirel düşünme, başkalarının görüşlerine saygı duyma, gruba katılma, grubu yönetme, kendine güvenme, sorumluluk alma, topluluk karşısında konuşma becerilerini geliştirme olarak belirtilmiştir” [(MEB,2003) akt: (Şahin, 2010, 5)].

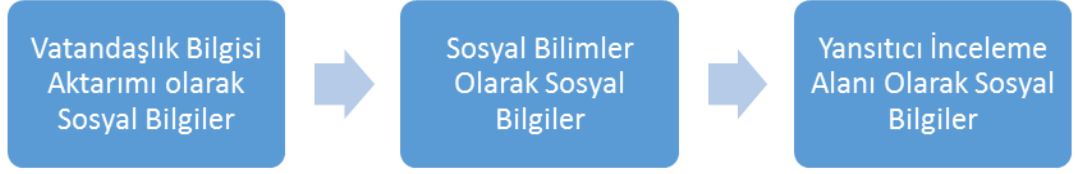
Öğrenci merkezli anlayışın eğitim programının merkezine yerleşmesi, 2005 yılında daha fazla güçlenmiştir. Fakat 1998 yılındaki anlayış ile 2005 yılındaki anlayış arasındaki fark, öğrencinin eğitim sistemine karşı konumunu değiştirmek ile değil, eğitim sisteminin öğrenciye karşı kendini konumlandırmasında ortaya çıkmıştır. Şahin'in ifadeleri üzerinden bunu tartışmak çok daha anlamlı olacaktır:

“1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının genel amaçları ise, öğrencilerin çeşitli kaynaklardan bilgi elde etme ve bilgilerini başkalarına sunma, yardımlaşma, iş birliği yapma, birlikte çalışma, eleştirel düşünme, başkalarının görüşlerine saygı duyma, gruba katılma, grubu yönetme, kendine güvenme, sorumluluk alma, topluluk karşısında konuşma becerilerini geliştirme olarak belirtilmiştir” (MEB,2003 akt: Şahin, 2010, 5).

“2004 İlköğretim Programının en önemli söylemini, bilginin taşıdığı değeri ve bireyin var olan deneyimlerini dikkate alarak, yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmesini destekleyici ve geliştirici bir yaklaşım doğrultusunda yapılandırmayı önemseyen bir gelişim göstermesi oluşturmaktadır” (Şahin, 2010, 6).

Bu ifadelerde de görüldüğü üzere, MEB 1998 yılında kendini öğrencilerin becerilerini geliştirici taraf olarak görürken, 2004 yılında kendini öğrencilerin becerilerini geliştirmesine destekleyici konuma kaydırmıştır. Dolayısıyla, 2004 yılındaki bu değişim sonucunda öğrenci 1998 yılındaki anlayışa nazaran daha fazla özne haline getirilmeye çalışılmıştır. Bu anlamda Türkiye'deki sosyal bilgiler eğitim anlayışı davranışçı yaklaşımdan çıkarak yapılandırmacı bir yaklaşıma doğru geçmiş olmaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye'nin sosyal bilgiler açısından cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar Şekil 4'de görülen genel değişimi, aynı zamanda iki zeminde de inceleyebiliriz. Bu iki zeminin birincisi sosyal bilgiler kavramının algılanışı; ikincisi sosyal bilgiler eğitim anlayışıdır. Şekil 5 ve Şekil 6 bu değişimleri görebilmek için görsel kolaylık sağlamaktadır.

Şekil 4. Sosyal bilgilerin tanımları (Şahin H. K., 2010'dan düzenlenmiştir)

Her iki zeminde de Türkiye soldan sağa doğru bir değişim gerçekleştirmiştir. Bu iki zemin arasında doğrusal bir ilişki olduğunu beklemek hata olmayacaktır. Zira yukarıda açıklanan ABD örneğinde olduğu gibi, eğitim anlayışı davranışçı yaklaşımdan yapılandırmacı yaklaşıma kaydıkça, sosyal bilgiler kavramının algılanışı da yansıtıcı inceleme alanı olarak sosyal bilgiler anlayışına kaymıştır. Bu genel bir ilişki düzenidir. Bu ilişki düzeni şu şekilde izah edilebilir:

Eğitim programı öncelikle sorunları çözme becerisini kazandırmayı amaçlar. Bunu yaparken öğretmen merkezde konumlandıkça, sosyal bilgiler vatandaşlık bilgisinin aktarımı olarak tanımlanır. Zira öğrencinin sorunları çözebilmek için yapması gereken tek şey kendinden önceki neslin sorunlarla nasıl baş ettiğini öğrenmesidir. Bu da eğitim anlayışında davranışçı yaklaşımı getirir. Her öğrencinin bir yandan sorunlarla nasıl baş edileceğini öğrenirken, diğer yandan da bir toplumun parçası olduğunu benimsemesi için vatandaşlık bilincine sahip olması lazımdır.

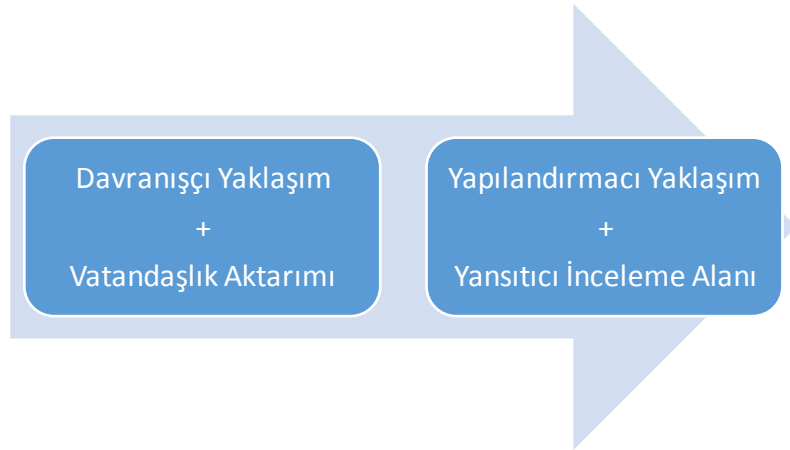

Şekil 5. Türkiye'nin sosyal bilgiler eğitim anlayışındaki değişim (Şahin H. K., 2010'dan düzenlenmiştir)

Bu da sosyal bilgileri vatandaşlık bilgisi aktarımı olarak tanımlamayı getirir. Buradan şu sonuç çıkarılabilir: Bir eğitim sisteminde sosyal bilgiler davranışçı yaklaşımla öğretiliyorsa, bunun sonucunda sosyal bilgiler vatandaşlık bilgisi aktarımı olarak tanımlanır.

Yapılandırmacı yaklaşım öğrencinin sorunları çözebilmeyi kendi başına öğrenmesini sağlamayı amaçlar. Bunun iki sebebi vardır: 1. Öğrenci kendinden önceki nesillerde karşılaşılan yeni problemlerle nasıl baş edileceğini bilmemektedir 2. Öğrenci ezberlediği bilgileri hayata uyarlamakta zorlanmaktadır. Dolayısıyla öğrencinin kendi kendine öğrenmesini sağlamak en doğru çözüm olarak görülmüştür. Bu da sosyal bilgiler kavramının vatandaşlık bilgisi aktarımı olarak değil, yansıtıcı inceleme alanı olarak tanımlanması sonucunu getirir. Bu ilişki biçimi sonucunda, dünya ve Türkiye'deki örnek sonucunda Şekil 5'teki sosyal bilgiler tanımı ve eğitim anlayışı zeminlerinde Şekil 6'daki gibi bir değişim yaşanmıştır (Şahin H. K., 2010).

Davranışçı-vatandaşlık bilgisi aktarımı şeklinde işleyen eğitim anlayışı öğrencilerin sorunları çözme becerisi kazanmasında başarılı olamayınca, eğitim anlayışı değişime uğrar ve davranışçı yaklaşımdan çıkarak yapılandırmacı yaklaşıma doğru bir geçiş yaşar.

Şekil 6. Türkiye ve dünyadaki sosyal bilgiler algısındaki değişim (Şahin H. K., 2010'dan düzenlenmiştir)

Yapılandırmacı yaklaşım temelli değişim tam yaşandığı müddetçe eğitim sisteminde herhangi bir problem yaşanmayacaktır. En azından eğitim

gören bir neslin kendi içerisinde tutarsız bir sonuç alınmayacaktır. Fakat Türkiye'nin eğitim sisteminde bugün yaşanan sorunların temelinde bu değişimin tam anlamıyla yaşanmadığını düşünmek gerekmektedir.

Tez çalışması, Türk eğitim sisteminde eğitim anlayışı düzleminde davranışçı yaklaşımdan çıkararak yapılandırmacı yaklaşıma geçildiğini ve fakat bununla eş zamanlı bir şekilde sosyal bilgileri vatandaşlık aktarımı olarak tanımlamaktan vazgeçip, yansıtıcı bir inceleme alanı olarak tanımlamadığını iddia etmektedir. Bu iddiayı gösterebilmek için ise, sosyal bilgiler ders kitaplarının incelenmesi zaruridir. Zira sosyal bilgilerin nasıl tanımlandığını görmek için ders kitaplarının içeriğine bakmak lazımdır. Bunu yapmak da hayatında karşılaştığı sorunların farkına varan ve onları bir çözüme kavuşturması gerektiği bilincine yeni ulaşan 7. sınıf öğrencilerine okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğinin yeterliliğini irdelemekle mümkündür. Bu sebeple, tez çalışması 7. sınıf ders kitaplarının içeriğini incelemeyi kendisine hedef edinmiştir.

2.1.6. Ders kitaplarının genel özellikleri

Ders kitapları, öğretme-öğrenme sürecinde, öğrencilerin neler öğreneceğinin, öğretmenlerin neler öğreteceğinin ve sürecin yürütülmesinde nasıl bir yöntem uygulanacağını yol göstericisi olarak etkili bir kaynaktır. Çünkü öğrencilerin, derste anlatılan bilgilerin doğruluğunu karşılaştırabilecekleri tek bilgi kaynağı ders kitaplarıdır. Bu nedenle ” ders kitaplarının öğrenci için bir zorunluluk değil, onun istekle ulaşacağı, bilme merakını gidereceği, uygulama isteği meydana getiren bir kaynak olması gerekmektedir” (Doyran, 1997, 37). “Ders kitapları planlı eğitim uygulamalarında öğrencilerin neyi öğreneceğini ve öğretmenin de neyi öğreteceğini önemli ölçüde belirleyen kaynaklar olduğundan, öğretmen ve öğrencinin temel başvuru kaynağı durumundadır. Bu sebeple ders kitabı, gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde her zaman önemli bir eğitim aracı olmuştur. Japon öğretmenlerin, okulda derste iken deprem olduğunda, ders kitaplarının da öncelikle kurtarılması gerekenler arasında olduğunu vurgulamaları bu önemi net bir şekilde ortaya koymaktadır” (Semerci, 2004, 49-50). Günümüzde ise Japonlar ve Amerika Birleşik Devletleri gibi birçok

gelişmiş ülke ders kitaplarını öğretim için temel kaynak olarak göstermektedirler. Amerika Birleşik Devletlerinde ders kitaplarının önemli bir yeri vardır. Shannon'un yaptığı bir araştırmaya göre, "öğrenciler sınıfta zamanlarının yaklaşık yüzde 80'ini ders kitapları ve ders kitaplarıyla ilgili etkinliklere harcamaktadır" (Semerci, 2004, s. 49-50). Diğer taraftan "Türkiye'de de ders kitapları, temel bir bilgi kaynağı olup derslerde en çok kullanılan materyallerden birisidir" (Kaya Z. , 2002, s. 92-3).

"Öğrenme öğretme süreçlerinin başarıyla gerçekleşmesi, eğitim ortamında konunun gerektirdiği her türlü öğenin yer almasına ve bunların yeri ve zamanı geldiğinde birbirini tamamlayacak biçimde kullanılmasına bağlıdır" (Çetin, 2008, 17).

Eğitim ortamı, öğrenme öğretme etkinliklerinde, konunun özelliğine göre etkileşimde bulunan araç gereç, tesis ve organizasyon öğelerinden oluşur. Eğitim ortamının kaynaklarını oluşturan araç gereçlerden biri ise öğretmen ve öğrenciyi istekli kılan ya da isteği azaltan çeşitli etmenleri içinde barındıran ders kitabıdır. Bu nedenle ders kitaplarının öğrenciye seslenen, onların gereksinimlerini göz önünde tutan ve öğretim ortamını olumlu etkileyen yönleri olmalıdır. Zira ders kitapları, "eğitim programlarında belirlenen amaçlar doğrultusunda öğretim programlarındaki derslerin içeriği ile ilgili bilgileri öğrencilere sunan ve öğrenme hızlarına uygun çalışma olanağı sağlayan öğretim materyalleridir" (Evin ve Kafadar, 2004, 294). Yukarıda saydığımız nedenlerden ötürü ders kitaplarının sınıfta öğretmen ve yazı tahtasından sonra en çok kullanılan araç olması gerekmektedir. Bu da ancak ders kitaplarının eğitim programına uygun bir şekilde hazırlanması ile mümkün olabilir. Bu nedenle eğitimde kaliteyi artırmak amacıyla Milli Eğitim Bakanlığımız tarafından yürütülen ilköğretim programlarını yenileme çalışmaları tamamlanmış ve 2005-2006 öğretim yılında uygulamaya konmuştur.

Her bir derse ilişkin olarak hazırlanan yeni öğretim programı ile birlikte yeni ders kitapları da hazırlanmıştır. Hazırlanan yeni ders kitaplarının her birinin değerlendirilmesini eğitim ve öğretim faaliyetlerinin etkili ve verimli bir şekilde yapılmasına katkı sağlayacağını iddia eden tez çalışmasında, 7. Sınıf

Sosyal Bilgiler Ders Kitabını öğretmen görüşlerine göre incelenmiştir. Araştırmadaki temel soru ise “iyi bir ders kitabı nasıl olmalıdır?” sorusudur. Kabapınar (2002), günümüz dünyasının bu soruya verdiği yanıtı şöyle özetlemektedir:

“Ders kitaplarının öğrenci merkezli, öğrencide sistemli bir şekilde belirli beceriler oluşturmayı amaçlayan, öğrencinin bireysel düşünce ve değer yargılarını özgürce oluşturmasına olanak tanıyacak özellikte olması gerektiği yönündedir. Bununla beraber, bir önceki bölümde incelediğimiz gibi son dönemdeki hâkim anlayış olan yapılandırmacı yaklaşıma göre Sosyal Bilimlerle ilgili konularda da iyi bir ders kitabı, mutlak ve tek doğrudan uzak bir çoğulculuk, önyargıdan uzak bir objektiflik, farklı görüşlerin kaçınılmazlığını ve geçerliliğini ortaya koymalıdır” (Kabapınar, 2002, 33).

Bu çalışmada da 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının bu özellikleri taşıyıp taşımadığı öğretmen görüşlerine göre belirlenmeye çalışılmıştır.

Bununla beraber, eğitim hayatında karşılaşılabilecek muhtemel bazı problemlerden de bahsetmek gerekmektedir. Bunlardan bir tanesi, ders kitaplarının içeriği tasarlanırken, ülkenin iç dinamiklerinin de göz önünde bulundurulması gerekliliğidir. Mesela, çevrenin imkânları, dersin özellikleri, öğretmenin formasyonu gibi faktörlerden dolayı öğretim ortamında kullanılan araçlar çeşitli olmayabilir. Bu tür imkânsızlıklarda öğrenme-öğretme sürecinin vazgeçilmez materyali ders kitaplarıdır. Öte yandan teknolojiye gelişme ve öğretim araçlarındaki çeşitliliğin olduğu öğrenme ortamlarında bile ders kitaplarının günümüzde en önemli kaynaklardan biri olması, bu kitapların, öğretim programında soyut olarak planlanan amaç ve hedeflerin, somut olarak kendini gösterdiği materyaller olmaları ile de ilişkilidir (Kabapınar, 2002, 337). Bu sebeple, imkânların çok fazla gelişmemiş olduğu bölgeleri de düşünerek, ders kitaplarının içeriğinin öğrenci merkezli anlayışa göre tasarlanması gerekir. Bu sebeple, ders kitaplarında öğrencinin önceki deneyim dünyasını harekete geçiren, tanımların ve anlamların neler olabileceğini hissettiren/sezdiren ve onun bireysel anlam yaratma çabasına girmesini kışkırtan metinler yer almalıdır. Aksi takdirde, metinlere dayalı öğrenmenin karmaşıklığından dolayı öğrencilerin ders kitabında bulunan

konuları kavramakta zorlanması ve metinleri okuyarak, önemli bilgileri ve olayları tespit etmeyi bilmemesi sonucu doğar ki bunun sonucunda yapılandırmacı yaklaşımın hedeflediği eğitim sonuçlarına varılması imkânsız hale gelir. (Myers ve Savage, 2005)

Eğitim hayatındaki bir başka problem de ders kitaplarının tamamen yapılandırmacı yaklaşımın öngördüğü şekilde tasarlanmasına rağmen, dersin işleniş biçiminin buna uygun olmamasından kaynaklanmaktadır. “Bazı sınıflarda hâkim olan eğitsel stratejinin, çok az ya da hiç etkinlik olmadan, doğrudan ders kitaplarından öğretmek olması, Sosyal Bilgiler dersinde “*anlama*” ve “*düşünme*” eylemlerinin kazandırılması yerine, kitabın işlenmesine öncelik verilmesi sonucunu doğurmaktadır” (Sunal ve Haas, 2005, 7). Bu gibi durumlarda içeriği öğrenmek için bütün sorumluluk öğrenciye yüklenmektedir. Öğrenilmesi gereken içerik, genelde terimleri ve konuları ezberlemekten oluşmaktadır ve Sunal ve Haas, bu tür bir öğretimin sosyal bilgileri gerçekten öğretmeyeceğini vurgulamıştır.

2.1.7. Eğitim programlarında davranışçı yaklaşımdan yapılandırmacı yaklaşıma geçiş ve ders kitapları

“Amerika Birleşik Devletleri’nde 1990’lı yıllarda kullanılan Sosyal Bilgiler ders kitapları ile ilgili yapılan eleştirilerden bazıları şunlardır:

- Sosyal bilgiler ders kitaplarında tartışmaya yer verilmemekte ve farklı bakış açılarını sunmamaktadır.
- Sosyal bilgiler ders kitapları sıkıcı olabilir. Çoğu ders kitabı ilginç tarihi olayları ve insanları dikkate almamaktadır.
- Ders kitaplarının çoğu her zaman tutarlı bir içerik sunmamaktadır.
- Sosyal bilgiler ders kitapları her bir öğrencinin düzeyine uygun değildir.
- Sosyal bilgiler ders kitapları görünüş olarak dikkat çekici bir biçimde yazılmış olsa da, onları kullanmak ciddi problemler içermektedir. Açıkçası çoğu öğrenci kendi sınıf seviyelerindeki kitapları okuyamamaktadır.
- Ayrıca, kitap-merkezli öğretim bütün öğrencilerin öğrenme stillerine uygun değildir. Bu bağlamda sosyal bilgiler öğretiminde görsel materyaller ve eğitsel stratejiler kullanılmadığı belirtilmiştir. Oysa

öğrencilerin çoğu kitapta bulunan yazılı metinlerden çok görsel öğeler yoluyla (çizelge ve fotoğraf gibi) ve uygulamalı etkinliklerle daha iyi öğrenebilmektedirler” (Zarillo, 2004, 194).

“2000’li yıllara gelindiğinde ise Sosyal Bilgiler ders kitapları daha önce kullanılanlara göre gelişme göstermiştir. Resimler, zaman çizelgeleri, çeşitli türdeki haritalar, sütun grafikleri, çizelgeler vb materyaller öğrencinin konuyu daha rahat ve daha doğru anlayabileceği şekilde sunmak üzere ders kitaplarının içine yerleştirilmiştir. Ayrıca, konuya ilişkin, öyküler, şarkılar, gazete yazıları gibi görsel materyaller, sosyal bilgiler ders kitaplarında yerlerini almıştır” (Zarillo 2004, 194).

Bu gelişmeler 2004 yılında ülkemizde gerçekleştirilen Milli Eğitim reformu ile birlikte Sosyal Bilgiler ders kitaplarına da yansıtılmış ve ülkemizde de Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde yapılandırmacı yaklaşıma geçiş kendini göstermiştir. Bu durum Milli Eğitim Bakanlığının, 2434 sayılı Tebliğler Dergisi’nde yayınlanan “Kitapların Hazırlanması ve İncelenmesi İle İlgili Esas ve Usuller” başlıklı tebliğde görülmektedir:

- Başlıklar, görsel tasarım ilkelerine uygun verilmelidir,
- Öğretime yardımcı unsurlar, öğrencilerin gelişim basamaklarına ve konularına uygun olmalıdır,
- Öğretime yardımcı unsurlar (bellek destekleyiciler) estetik yönden uygun, net ve temiz baskılı olmalıdır,
- Varsa istatistiki veriler en son bilgileri yansıtılmalıdır,
- Öğretime yardımcı unsurlar eğitim durumuna ilgi çekicilik getirmelidir, (Renklerde gerçekçilik, estetik, sayfa düzenleme, iyi algılama için büyüklük, ilişkisiz ayrıntılardan kaçınma),
- Öğretim yaprakları düzenlenmelidir,
- Her bir metin mantıksal bir bütünlük içerisinde düzenlenmelidir,
- Bölüm uzunlukları işlenen konuların önemine uygun olmalıdır,
- Yazı stili kolay okunabilir biçimde, süsten arınmış ve yalın olmalıdır,
- İçindekiler listesi doğru ve yeterince ayrıntılı olmalıdır,
- Resim, harita, grafik, vb. gerekli yerde kullanılmalıdır,

- Resim, harita, fotoğraf vb. bulunduğu bölümün içeriğine uygun olmalıdır,
- Resim, harita, Çizelgeler vb. doğru ve anlaşılır olmalıdır,
- Resimlerde özellikle vurgulanması gereken elemanlara dikkat çekilmelidir,
- Kitabın giriş bölümünde dersin önemine ilişkin açıklamalar yer alabilir (Neden bu dersi alıyoruz?, Bu kitabı ve dersin bize katkısı nedir?, Bu kitaptan nasıl yararlanacağız?)” (MEB, 1995, 606-11).

Görüldüğü üzere, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ders kitaplarında öğrenciyi düşündürecek ve öğrencinin konuyu öğrenmesini, araştırmasını, sorgulamasını teşvik edecek içerikte metin ve görseller barındırması hedeflenmiş ve tavsiye edilmiştir. Bu tavsiyenin gerçekleştirilebilmesi için, yazılı bilgilerle dolu olan ders kitaplarında metinlerle birlikte yer alan harita, şekil, fotoğraf, kroki ve planlar okunabilir ve anlaşılır olması gerekmektedir (Şahin & Yıldırım, 1999, 47).

Eğitim programlarında davranışçı yaklaşımdan yapılandırmacı yaklaşıma geçilmesi ders kitaplarının içeriği ile ilgili temel değişimler ortaya koymuşken, aynı zamanda öğretmenlerin rolleri ile ilgili de önemli değişiklikler yaşanmıştır. Öğretmenlerin rollerindeki değişimi Hayırsever (2010) aşağıdaki bölümde gayet net bir şekilde açıklamıştır:

“Aktif öğrenmenin kuramsal temelleri yapılandırmacı öğrenme kuramına dayanmaktadır. Bu düşünceden şu iki sonucu çıkarmak mümkündür” (Hein, 1991; akt. Hayırsever, 2010, 21)

1. Öğretmenler konuya ya da derse değil, kendi öğrenmesi üzerine düşünen bireye yoğunlaşmalıdır.
2. Öğrenenlerin kendi deneyimlerine vermiş oldukları anlamlardan bağımsız bir bilgi yoktur.

Yukarıdaki vurgular öğretmenin rolünün ne olduğu konusunu gündeme getirmektedir. Buna göre öğretmenin rolü, problem, sorular ve kavramlar etrafında bilgiyi organize ederek öğrencilerin ilgisini çekmektir. Öğretmen

öğrencilerin yeni bakış açıları geliştirmelerine ve bu yeni düşünceleri ile önceki öğrenmeleri arasında bağlantı kurmalarına yardımcı olmakta (Farris, 2004) bu düşünceler, geniş kavramlarla bütüncül olarak sunulup, sonra parçalara ayrılmaktadır (Uşun, 2008,191). Nitekim yapılandırmacı öğrenme kuramının temele alınması ile değişen öğretmen rolüne ilişkin Girgin ve Mesut (2008) tarafından yapılan araştırmada, öğretmenin yeni rolünün daha çok bir “*rehber,yol gösterici*” olduğu belirtilmektedir.

Buna göre, yapılandırmacı yaklaşım altındaki eğitim programlarında öğretmenin rolü, daha çok rehberliktir. Böylece, öğretmen merkezli eğitim anlayışından öğrenci merkezli eğitim anlayışına geçiş, ders kitaplarının da 2004 yılındaki değişimi ile desteklenmiştir. Fakat burada ortaya çıkan bir soru, rehberlik görevini üstlenen öğretmenlerin rehberlik kaynakları ile ilgili neler düşündükleri ve ders kitaplarının eksikleri hakkındaki düşüncelerinin ne olduğudur.

Sosyal bilgiler eğitiminin geneli, Türkiye ve dünya uygulamalarına dair yaptığımız literatür taraması sonucunda ortaya çıkan sonuç Türkiye’de de 2005 yılındaki eğitim programı değişikliğinin sosyal bilgiler ve dünyaya paralellik teşkil ettiği yönündedir. Türkiye, eğitim sisteminin davranışçı yaklaşımdan çıkarak yapılandırmacı yaklaşıma doğru bir geçiş yaşamış; buna paralel olarak eğitim programları da öğrenciyi pasif bırakan yapısından çıkıp aktif hale getiren bir hale gelmiş ve bununla beraber sosyal bilgiler eğitim anlayışının vatandaşlık aktarımı anlayışından çıkıp yansıtıcı bir bilim anlayışına bürünmüştür. Bunun sonucunda yapılması gereken, genel olarak eğitim programının özel olarak da sosyal bilgiler anlayışındaki değişimin, sosyal bilgiler eğitiminin materyallerine yansıyor yansımadığını sorgulamaktır. Yapılan araştırma da tam olarak bu sorunun cevabını aramaktadır. Buna yönelik de, şu ana kadar literatürde üzerinde çalışılmamış olan 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı analiz düzeyi olarak seçilmiş ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının yeterliliği üzerine öğretmen görüşlerine başvurulmuştur.

2.2. TÜRKİYE'DEKİ İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Kulantaş (2007), 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler öğrenci ders ve çalışma kitapları ile öğretmen kılavuz kitapları, öğretmen, öğrenci ve veli görüşlerine göre çeşitli açılardan incelediği doktora tezinde; öğretmenlerin, çalışma kitabındaki etkinliklerin gerçek yaşamla bağdaştırılmadığı ve çalışma kitabının içeriğinin yetersiz olduğunu ama seviyelerine uygun olduğunu ve etkinlikleri yapmak için ayrılan zamanında yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin bazı durumlarda yardıma ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Öğrenciler ise çalışma kitabındaki etkinliklerin büyük kısmını severek yaptıklarını belirtmişlerdir (Kulantaş, 2007).

Kaya (2007), 4, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal bilgiler çalışma kitaplarının öğrenci becerileri ve değerlerini gerçekleştirebilme düzeylerini ölçmek amacıyla öğrenci çalışma kitaplarının içeriğini detaylı bir şekilde analiz etmiştir. Bu kapsamda öğrenciler çalışmanın kapsamında yer almıştır. Öğrenciler içerikte yer alan etkinliklerin kalitesinin ve uygulanma sürecinin çok kaliteli olmadığını belirtmişlerdir. Dikkat çekici husus ise beceri ve değer kazandırmaya yönelik içerik oranı yüzde 25 civarını kapsadığı göz önüne alınırsa öğrencilerin aktif düşünmeye sevk edecek beceri ve değer etkinliklerine yer verilmesi gerektiği görülmektedir (Kaya N. , 2007).

Öcal ve Yığittir (2007) 4 ve 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitapları hakkında Kırıkkale'de bulunan 15 okul ve 71 sınıf öğretmenin görüşlerine göre değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Sınıf öğretmenlerinin çoğunluğu ders kitaplarını yeterli görmektedir. MEB tarafından gönderilmeye başlanan öğretmen kılavuz kitabı, ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabı öğretmenler tarafından memnuniyetle karşılanmaktadır. Ayrıca öğrencilere yönelik etkinlikleri kapsayan çalışma kitaplarının anlaşılabilirliğinin yüksek olduğu ve kolayca yapılabildiğini; bu alana yönelik sorun olarak görülen husus ise etkinlikler için temin edilmesi gereken malzemelerin ailelerin bütçeleri için sorun teşkil ettiğini ifade etmektedirler (Öcal & Yığittir, 2007, s. 51).

Taş (2007) tarafından ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin yeni sosyal bilgiler öğretim programı esas alınarak hazırlanmış yeni sosyal bilgiler ders kitaplarına ilişkin araştırma Konya'da bulunan 76 okul da çalışan sınıf öğretmenlerini kapsamaktadır. Çalışma kapsamında yer alan öğretmenlerin öğretim programı doğrultusunda hazırlanan ders kitaplarının teknik tasarım, fiziksel yapı, harita, grafik ve resimler ve dil anlatım açısından oldukça yeterli olduğunu fakat sözel bilgi ve muhtevada bazı eksikliklerin olduğunu belirtmişlerdir (Taş, 2007).

Palandökenler (2008), yaptığı çalışmada 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler dersi çalışma kitaplarında yer alan etkinlikleri yaratıcı düşünme açısından değerlendirmek için katılımcıların çoğunluğu yaratıcı düşünmeye sevk eden etkinliklerin çalışma kitabında yer aldığını belirtmişlerdir. Yıllık plan içerisindeki müfredatı zamanında tamamlanmasının oldukça güçleştiği ve içeriğin fazla olması sebebiyle ders saatlerinin yetersiz kalmaktadır. Öğrenme ikliminin en önemli unsuru olan sınıflarda öğrenci mevcudunun fazla olması ve araç gereçlerin ve teknik malzemelerin yetersiz olması da verimliliği düşürmektedir. Ayrıca verilen ödevlerin, aileler tarafından yapılıyor olması da öğrencinin öğrendiğini pekiştirmesini zorlaştırmaktadır (Palandökenler, 2008).

Çelik ve Katılmış (2010), yaptıkları araştırmalara da öğretmenlerin Sosyal 6. ve 7. Sınıf öğrencilerinin derse karşı başarısında etki eden olumsuz faktörlere yönelik incelemede; öğretmenler hedef kazanımların öğrencilere aktarılmasında kitapların içeriğinin yetersiz olduğu ve grafik, harita ya da resimlerin açık ve net olması gerektiğini vurgulamışlardır. İçerikte yer alan konular arasında ilişki ağının yetersiz olduğu, çalışma kitaplarındaki çalışma yapraklarının nicelik olarak fazla fakat görsel nitelik açısından zayıf; öğretmenler ise bu bölümler için yeterli süreye sahip olmadıklarını belirtmektedirler (Çelik & Katılmış, 2010).

İncekara ve Karatepe (2010), Sosyal Bilgiler ders kitaplarının teknik tasarım ve içerik kısımlarının değerlendirmelerini yaptıkları çalışmalarında;

Kitabın fiziki yapısı, teknik tasarımı, kitapta yer alan resim, şekil, harita ve grafiklerin yeterli olduğunu belirtmişler. Fakat kitabın içerik kısmında bazı revizyonlara gidilmesi gerekmektedir. Burada özellikle dersin sorumlusu olan öğretmenin konuya uygun olarak ek malzemelerle öğrenme ortamını zenginleştirebilmeli, konuları öğrencinin ilgisini çekebilecek şekilde düzenleyebilmelidir (İncekara & Karatepe, 2010).

Şirin (2012), 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders, öğrenci çalışma ve öğretmen kılavuz kitaplarında yer alan etkinliklerin nitelik ve niceliklerinin etkililiğini saptamak, sınıf öğretmenlerinin kitaplarda yer alan etkinliklerin kullanılabilirliği ile ilgili görüşlerini almak amacıyla, ders kitabında yer alan içerikleri hakkında olumlu görüş belirtmişler fakat ders kitaplarının uygulanmasından kaynaklı bazı aksaklıkların olduğu, öğretmen kılavuz kitaplarında yer alan içeriklerin yeterli sayıda olmadığı fakat kaliteli bir muhtevaya sahip olduğunu belirtmişlerdir (Şirin, 2012).

Öğretmenlerin bir kısmı ders kitaplarının öğrencilerde üretkenliği artırıcı düşünmeye sevk eden, araştıran, farklı düşünmeye yönlendirebilen etkinliklere rastlandığını, kazanımlarla uyumlu olduğu, öğrencilerin gelişimlerine paralellik gösterdiği, günlük yaşam ile ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Fakat öğrencilere yönelik olan etkinliklerin sınıf ortamında yapılmadığı ev ödevi olarak verildiği belirtilmiştir (Şirin, 2012).

Baki (2012), 6 ve 7. sınıf Sosyal bilgiler dersi öğrenci çalışma kitaplarının kullanım durumlarının öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi konulu çalışmasında alana katkı sağlamayı amaçlamıştır. Öğretmenler çalışma kitabında yer alan bölümler için öğretmen rehber kitabı olan kılavuz kitapta yeterli düzeyde yönlendirme yapılmadığını, bu kitapların derslerde yeterince verimli olarak faydalanılamadığını belirtmişler. Bu durumu destekleyen kısım ise öğrencilerle yapılan çalışmada daha da netlik kazanmaktadır:

-6. sınıf öğrencilerinin % 61,4'ü,

- 7.sınıf öğrencilerinin %64,7'si

burada yer alan çalışma sayfalarının eve ödevlendirme şeklinde verildiğini belirtmektedirler. Öğretmenler bu duruma gerekçe olarak da çalışma kitabının niteliğinin yeterli olmadığı görüşünde birleşmektedirler (Baki, 2012).

Şeker (2013), tarafından 7. Sınıf sosyal bilgiler ders, öğrenci çalışma ve öğretmen kılavuz kitaplarının öğrenme stilleri açısından incelendiği çalışmada, müfredatın uygulanması için birinci dereceden kaynak olan kitapların uygun öğrenme yöntemine göre düzenlenmediği, MEB tarafından farklı kurumlara hazırlattırılan kitapların içeriksel açıdan farklılık gözlemlenmediği ve birbirleriyle bu noktada benzerlik taşıdığı, Öğrenmeye katkı sağlayan özellikle öğrencilerin birden fazla duyusuna hitap edebilen öğrenme faktörleri içeriklerde tam anlamıyla mevcut olmadığı bu durum kitapların öğrencilerin dikkatini çekememekte ve öğrenmelerine olumlu katkı sağlayamamaktadır (Şeker, 2013).

Akdağ (2008), 6. ve 7. sınıf Sosyal bilgiler dersi programını öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi kapsamında öğretmen kılavuz kitabı haricindeki ders araç gereçlerini irdelemiştir. Bu kapsamda;

- 6. sınıf öğrencilerinin yüzde 50'si ders ve çalışma kitaplarının anlaşılmasının kolay olmadığını, içerikte yer alan soruların kendi seviyelerinin üzerinde olduğunu bu yüzden etkinlikler için vakit ayırmak istemediklerini ve yapmadıklarını belirtmişlerdir.

- 7. sınıf öğrencilerinin ise yarısından fazlası ders ve çalışma kitaplarının kolay kavrayamadıklarını, tekrar tekrar okumaya çalıştıklarını, konular içerisinde ilişki ağının zayıf olduğunu belirtmişlerdir .

Önal ve Kaya (2006), "Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının (4. ve 5. Sınıf) Değerlendirilmesi" adlı çalışmasında görsel unsurlar ve içeriklerin niteliği artırılması gerektiğini, insan hakları kavramının öğrencinin önbilgisi olmadan ders kitabının içeriğinde yer aldığını belirtmektedir. Yapılandırmacı yaklaşım kapsamında ölçme değerlendirme araçlarının sonucu değil süreci ölçüyor olması öğrenci üzerindeki tembel algısını da ortadan kaldırmaktadır (Önal & Kaya, 2006).

Ulukalın (2007) Artvin il merkezindeki ilköğretim okullarında sosyal bilgiler ders kitaplarında meydana gelen değişikliği ve ders kitaplarının hedef kitleye uygun olup olmadığını araştırmayı hedeflemiştir. Bu kapsamda öğretim programında ve müfredatta yapılan değişiklikler öğrencileri sürecin tam merkezine alan, bireysel eğitimi destekleyen bir programdır. Programın uygulanmasında bazı aksaklıklar yaşanabilmektedir.

- Okul sayısının yeterince artış göstermiş olmaması,
- Eğitim ortamlarının mevcutlarının kalabalık olması,
- Her bir bireye özgü yürütülmesi gereken rehberlik faaliyetlerinin aksaması,
- Ailelerin sosyo-ekonomik sorunların bulunması hazırlanan öğretim programında aksaklıkların meydana gelmesine sebep oluşturmaktadır.

Ayrıca yapılan nicel ve nitel anket sonuçlarında ders saatlerinin kısıtlı olması sebebiyle ders kitaplarının içerik kısımlarında bilgi eksikliği bulunduğu ve öğrenciye yönelik etkinliklerin öğrenciyi araştırmaya sevk etmektedir. Bu durumun sınıf içindeki çalışmaların zamanında yapılamamasına sebep oluşturmaktadır. Eğitim öğretim faaliyetlerinde çevresel koşullar dikkate alınması gerekmektedir. Çünkü ders kitaplarında yer alan içeriklerin teknolojik araç gereçlerle ilişkili olması içeriğin tam manasıyla uygulanmasını engellemektedir. Kitaplarda yer alan sözel bilgilerin yetersiz olması sebebiyle ek kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır. Ünite ve konu sonlarında bulunan ölçme değerlendirme etkinliklerinde bulunan yönergelerin uygulayıcılar tarafından tam manasıyla anlaşılmadığı ve buradaki soruları çözerken zamanın yetersiz olduğu gözlemlenmektedir. Ders kitabının fiziksel yapısı ve tasarımı oldukça iyi olduğu, sözel bilgilerin rahatça okunabildiği fakat görsellerin yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır (Ulukalın, 2007).

Çetin (2008), yüksek lisans tezinde 2005 yılında sosyal bilgiler programı doğrultusunda hazırlanan 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre teknik tasarım, içerik, dil anlatım ve ölçme değerlendirme gibi farklı açılardan değerlendirmiştir. Bu araştırma Afyon'da yer alan 42 okul ve 100 öğretmen ile yürütülmüştür. Öğretmenler, ders kitaplarında yer alan akademik bilginin, içerikte kullanılan dilbilgisi kurallarının

kitabın genel fiziki görünümünün ve konu öncesi hazırlık çalışmalarının oldukça yeterli olduğunu fakat yardımcı materyallerin yetersiz olduğu görüşüne varılmıştır (Çetin, 2008).

Hayırsever (2010), 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders, Öğretmen Kılavuz ve Öğrenci Çalışma Kitaplarının, İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programında kazandırılması hedeflenen temel becerilere uygunluğuna ve öğrenme-öğretme sürecinde kullanımına ilişkin değerlendirilmesini kapsayan doktora tezi çalışmasını Ankara'da yer alan okullarda yürütmüştür. Araştırmada hem nicel hem de nitel anket uygulanarak detaylı verilere ulaşılması amaçlanmıştır.

Öğretmenlerin ders kitaplarında yer alan becerilerin %70'i içeriğin uygun olmadığını, 75'i çalışma kitabındaki becerileri kazandırmada yetersiz olduğu görüşüne varılmış. Ayrıca birebir yapılan mülakatlar da bu görüşü desteklemektedir. Mülakat yapılan öğretmenlerin öğretmen kılavuz kitabının becerileri kazandırmada yetersiz olduğunu belirtmişir. Ayrıca cinsiyete göre bazı farklılıklara rastlanmıştır. Erkek öğretmenler, kitaplarda yer alan içeriğin becerilerle uygun olduğu görüşünü belirtmiştir. Uygulamada yer alan ders kitaplarının gelir seviyesi düşük olan çevrelerdeki okullarda görev yapan öğretmenlerin kitaplarda yer alan içeriğin beceriler ile farklılık gösterdiği ifade edilmektedir.

Ders kitabı hakkında velilerle yapılan araştırmada elde edilen bulgularda ise ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabının becerileri kazandırmada kısmen yeterli olduğu görüşüne ulaşılmıştır (Hayırsever, 2010).

3. YÖNTEM

Araştırmamızın bu aşamasında; araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin çözümlenmesi ile ilgili analizler yer almaktadır.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesinin yapıldığı bu araştırma nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanılması olarak tanımlanan karma yöntem modelinde bir çalışmadır. Karma yöntemin sosyal bilimlerdeki elverişliliğine dair Johnson&Christensen, Creswell&Plano Clark ve Fraenkel&Wallen şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Üç araştırma paradigmasından biri olan ve son yıllarda kullanımı artış gösteren karma yöntem, nicel ve nitel yöntemlerin, tekniklerin veya bu yaklaşımların diğer karakteristik özelliklerinin bir araştırmada birlikte kullanılmasıdır” [(Johnson & Christensen, 2011, s. 33) akt: (Sönmez & Yıldırım, 2011, s. 19)].

“Karma araştırmalarda nitel ya da nicel yöntemlerden biri daha baskın olarak kullanılabilir ya da ikisine de eşit olarak ağırlık verilebilir” [(Creswell ve Plano Clark, 2011 akt: (Creswell, 2011, 535); (Fraenkel ve Wallen, 1990, 16)].

Bu yöntem ile analizlerin elde edilme süreci, sayısal veri olarak kalabalık olan gruplarla nicel anket çalışması bunun yanı sıra bu anketi dolduran katılımcılar arasından tesadüfi olarak seçilen kişiler ile yarı yapılandırılmış anketler uygulanır. Bu sayede elde edilen sayısal verilere daha detaylı bakılarak ve katılımcıların tutumları hakkında bilgi

sağlanabilmektedir (Creswell J. , 2011, s. 535). Yapılan araştırmayı desteklemek, kapsam geçerliliğini arttırmak ve çalışmadaki eksik bölümleri ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Nicel ve nitel yöntemin bir arada kullanılması avantajlı iken onu kullanacak olan araştırmacı da bu alanda bilgili ve donanımlı olmalıdır (Creswell J. , 2011, s. 535; Fraenkel & Wallen, 1990, s. 443; Johnson & Onwuegbuzie, 2004).

Yapılan çalışmanın ilk kısmında, beşli likert tipi anket katılımcılara uygulanmıştır. Böylece istatistiksel verilere ulaşılmıştır. Diğer kısımda ise yarı yapılandırılmış anket çalışması ile birebir görüşmeler yapılarak katılımcıların tutumları detaylı olarak ölçülmüştür (Yıldırım F. , 2014, s. 30-1).

3.2. NİCEL BÖLÜM

Bu araştırmanın nicel bölümü, tanımlayıcı yöntemlerden biri olan ve durum tespitinin yapılmasını sağlayan survey modeli ile gerçekleştirilmiştir. Tanımlayıcı yöntemin kullanıldığı bir araştırmada temel amaç, bir durumun nasıl açıklanabileceğini ve olaylar arasındaki ilişkileri nasıl ortaya konabileceğini bulmaktır. Tanımlayıcı yöntem ile tasarlanan araştırmalarda *Durum nedir, Neredeyiz, Ne yapmak istiyoruz, Nereye, hangi yöne gitmeliyiz, Oraya nasıl gideriz* gibi sorular, mevcut duruma göre cevaplandırmak temel meseledir. (Kaptan, 1998, s. 59).

Tanımlayıcı yöntemin kullanıldığı araştırmalarda üç farklı usul kullanıldığı görülmektedir. Bunlar survey (tarama), etnografik ve tarih çalışması olarak ortaya konabilir (Büyüköztürk, 2010, s. 21). Bu araştırmada ise tarama yönteminin kullanılması tercih edilmiştir. Ortak amaçlar doğrultusunda bir araya gelmiş olan kişilerin belirli ölçme kriterleriyle bir problemlere karşı takındıkları tutum, davranış veya bakış açılarına yönelik veriler elde edilir. Genellikle eğitim konu başlıklarında çalışmalarda kullanılmaktadır (Arılı & Nazik, 2004, s.7; Creswell J. ,2011, s. 376).

“Tarama araştırmalarının temel karakteristik özellikleri şöyle sıralanabilir:

- 1) Bir grup insandan ait olduğu popülâsyonun bazı özellik ya da yönlerini (görüş, tutum, inanç, bilgi gibi) belirlemek amacıyla bilgi toplanır.
- 2) Bilgiler soru sorma yoluyla toplanır. Grup üyeleri tarafından verilen cevaplar araştırmanın verilerini oluşturur.
- 3) Genellikle veriler bütün gruptan ziyade, grubu temsil eden bir örneklemden toplanır” [(Fraenkel & Wallen, 1990, s. 397) akt (Yıldırım F. , 2014, s. 30)].

Araştırmamız kapsamında MEB yedinci sınıf sosyal bilgiler dersi kitabının teknik tasarım, görsel yapısı, dil anlatım, fiziksel yapı durumu, içerik ve ölçme değerlendirme ile ilgili veriler analiz edilerek durum tespiti yapılmaya çalışılmış bu kapsamda tarama yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar ise ilgili bölümde paylaşılmıştır.

3.3.NİTEL BÖLÜM

Uzman desteği alınarak hazırlanan yarı yapılandırılmış mülakat çalışması ile ortaya çıkan analizler derinlemesine incelenme imkanı sağlamıştır. Nitel araştırmalar sayesinde, incelenen olgunun meydana gelmesinin sebepleri ve meydana geliş şekli hakkında bilgiler toplanarak derinlemesine incelenebildiğinden, araştırma sorusu hakkında daha detaylı ve açıklayıcı sonuçlara ulaşmak mümkündür (Büyüköztürk, 2010, s. 256; Creswell J. , 2011, s. 16).

3.4. EVREN VE ÖRNEKLEM

Yapılan çalışmanın evrenini, 2014-2015 eğitim-öğretim yılında İstanbul’da bulunan ortaokullarda, yedinci sınıf sosyal bilgiler derse giren öğretmenlerden meydana gelmektedir. Çalışma kapsamında hem istatistiki veri hem de bu verileri destekleyici mülakat görüşmeleri yapılmıştır.

Çalışmanın evrenini temsil eden örneklem ise İstanbul'da Evren Yayınevi'ne ait sosyal bilgiler ders kitabını okutan ortaokullar belirlenmiş ve bu okullardaki öğretmenler arasından rastlantısal olarak seçilmiştir.

Araştırma örneklemini içerisinde İstanbul ili ve ilçelerine bağlı (bkz. Ek-1, 134) toplam 27 ortaokulda görev yapan 93 öğretmen ile anket ve 15 öğretmen ile de yüz yüze görüşme yapılarak araştırma süreci yürütülmüştür. Nicel ve nitel çalışma sürecinde yer alan öğretmenlerin demografik yapılarına yönelik veriler aşağıdaki gibidir(93 kişi).

Çizelge 1 incelendiğinde, öğretmenlerin:

- 47'si (%50,5) kadın, 46'sı (%49,5) ise erkeklerden oluştuğu;
- 51'i (%54,8) 20-30 yaş, 31'i (%33,3) 31-40 yaş, 11'i (%11,8) 40 yaş üstü oldukları
- 4'ü (%4,3) yüksekokul, 78'i (%83,9) eğitim fakültesi, 11'i (%11,8) diğer bölümlerden mezun oldukları,
- 48'i (%51,6) 1-5 yıl, 16'sı (%17,2) 6-10 yıl, 16'sı (%17,2) 11-15 yıl, 13'ü (%14,0) 16 yıl ve üstü kıdeme sahip oldukları,
- 32'si (%34,4) hizmet içi eğitim kursu aldığı,
- 51'i (%54,8) süreli yayınları takip ettikleri görülmektedir.

Bu araştırmanın örneklemini içerisinde girecek öğretmenler oransız küme örneklem seçimi metodu ile seçilmiştir. Oransız küme örneklem seçiminde evrendeki bütün elemanların seçilme şansı eşittir. Seçilme şansının eşit olması sebebiyle, yansızlık kuralını uygulamak mümkün hale gelmiştir (Karasar, 2010, s. 112). Eğitim sistemi gibi bir ülkenin geleceğini etkileyecek kadar önemli konuda araştırma yapan çalışmalarda yansızlık kuralını uygulamanın ehemmiyeti ise malumdur. Dolayısıyla, yansızlık kuralını mümkün kılan oransız küme örneklem yönteminin kullanılması en uygun seçenek olarak görülmüştür. Bununla beraber, çalışmamızın sınırlarından kaynaklı olarak oransız küme örneklem yönteminin içinden amaçlı örneklem yöntemine başvurulmuştur. Sonuç olarak, İstanbul sınırları içerisindeki ortaokullar araştırma evreni içerisindeki bir küme olarak kabul edilmiş ve yansızlık kuralını uygulayabilmek için de yeterli sayıda ortaokul örneklem içerisine katılmaya çalışılmıştır.

3.5. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Veri toplama araçları olarak, Çakır (2009) tarafından geliştirilen öğretmen anket formları kullanılmıştır. “Öğretmenlere uygulanan anket formlarının oluşturulmasında öncelikle anket formları, araştırma konusu olan matematik ders kitabının değerlendirilmesi ile ilgili hazırlanan tezler ve makaleler, konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzları ve ders kitaplarını değerlendirme ölçekleri incelenerek, geniş bir kaynak taraması yapılmıştır. Taslak olarak hazırlanan anket formları uzman görüşleri ve öğretmen görüşleri doğrultusunda tekrar organize edilmiştir. 10 öğretmene uygulanan pilot uygulama sonucunda düzenlenen anket formlarındaki maddelerin anlaşılabilirliği gözden geçirilmiştir” (Çakır, 2009, s. 28). Daha önce uygulanmış olan bu anketin güven indeksinin 0,9767 çıkmış olması da (Yüksel, 2010, s. 29) çalışmamızda en uygun anket formlarından birisi olduğu düşüncesini perçinlemiştir. Fakat nicel anket çalışmalarında fark edilen eksiklikler ve yanlış ifadeler revize edilerek anket çalışmalarının içeriği uygun şekilde oluşturulmuştur.

Çizelge 1. Öğretmenlerin İlgili Kriterlere Göre Dağılımı

	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde (%)
Cinsiyet Durumu	Kadın	47	50,5
	Erkek	46	49,5
	Toplam	93	100,0
Yaş Aralıkları	20-30 Yaş	51	54,8
	31-40 Yaş	31	33,3
	40 Yaş üstü	11	11,8
	Toplam	93	100,0
Eğitim Durumu	Yüksekokul	4	4,3
	Eğitim Fakültesi	78	83,9
	Diğer	11	11,8
	Toplam	93	100,0
Mesleki Kıdem	1-5 Yıl	48	51,6
	6-10 Yıl	16	17,2
	11-15 Yıl	16	17,2
	16 Yıl Ve üstü	13	14,0
	Toplam	93	100,0
Hizmet İçi Eğitim Kursu Alma Durumu	Evet	32	34,4
	Hayır	61	65,6
	Toplam	93	100,0
Sürelili Yayınları Takip Etme Durumu	Evet	51	54,8
	Hayır	42	45,2
	Toplam	93	100,0

Çizelge 2. İnceleme Yapılan Okulların Listesi

Sıra No	İlçe	Okul Adı	Katılımcı Öğretmen Sayısı
1	Ümraniye	Şehit Öğretmen Nurgül Kale Ortaokulu	12
2	Umraniye	Inanç Türkeş Ortaokulu	3
3	Ümraniye	Anabilim Koleji	3
4	Ümraniye	Bilge Soyak Ortaokulu	4
5	Ümraniye	Yukarı Dudullu 75.Yıl Ortaokulu	3
6	Umraniye	Çayırönü Ortaokulu	3
7	Ümraniye	Fatih İmam Hatip Ortaokulu	3
8	Çekmeköy	Avrupa Koleji	2
9	Çekmeköy	Çekmeköy Ortaokulu	3
10	Çekmeköy	Özel İgi Ortaokulu	1
11	Sancaktepe	Yenidoğan Fatih Ortaokulu	2
12	Sancaktepe	Birikim Okulları	2
13	Üsküdar	Çamlıca Ortaokulu	3
14	Üsküdar	SEV Okulları	3
15	Üsküdar	Kısıklı Ortaokulu	4
16	Üsküdar	Selami Ali Ortaokulu	4
17	Üsküdar	Üsküdar İmam Hatip Ortaokulu	3
18	Üsküdar	Özel Derya Öncü Ortaokulu	3
19	Üsküdar	ASFA Okulları	1
20	Esenyurt	Nüzhet Usta Bilgincan Ortaokulu	4
21	İkitelli	İkitelli Ortaokulu	12
22	Ataşehir	TEB Ataşehir Ortaokulu	3
23	Ataşehir	Fenerbahçe Koleji	3
24	Beykoz	TED Vakfı Okulları	2
25	Adalar	Heybeliada Ortaokulu	2
26	Kadıköy	İstek Semiha Şakir Ortaokulu	2
27	Kadıköy	Anakent Okulları	3

3.5.1. Öğretmen anket formu

Sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi ile ilgili çalışmanın araştırılmasına yönelik olarak Çakır'ın kullanmış olduğu nicel anket kullanılmıştır.

Anketin ilk kısmı, katılımcıların demografik yapısı hakkında bilgi edinmek (6 soru) diğer kısmı ise kullanılan ders kitabının teknik, tasarım ve düzenleme (18 soru); içerik (23 soru); dil ve anlatım (4 soru); ölçme ve değerlendirme bakımından (6 soru) değerlendirilmesini kapsamak üzere toplamda 51 soru yöneltilmiştir. Uygulanan nicel anket iki aşamadan oluşmaktadır. Katılımcılar nicel ankete, beşli likert tipi ölçek cevaplarını kullanılarak ifade etmişlerdir.

MEB tarafından onaylanmış Evren Yayınevi'ne ait sosyal bilgiler ders kitabının niteliğinin ve içeriğinin geliştirilmesi ve ders kitabına katkı sağlanması amacıyla 15 öğretmene de açık uçlu 5 soru yöneltilmiştir (Çakır, 2009, s. 29).

3.5.2. Öğretmen mülakat formunun geliştirilmesi

Mülakat yöntemi, araştırmanın muhatabı olan kişi ile karşılıklı ve doğrudan iletişime geçmeyi mümkün kıldığından, kişinin duygu, düşünce, inanç gibi ankette görülemeyecek olan özelliklerini de gözlemlemeyi sağlamaktadır. Bu şekilde derinlemesine bilgi edinmeyi kolaylaştırması sebebiyle, mülakat yöntemi nitel çalışmalarda sıklıkla tercih edilmektedir (Creswell J. , 2011; Çepni, 2009; Ekiz, 2003; Fraenkel & Wallen, 1990; Yıldırım & Şimşek, 2008, s. 126-7). Bu çalışmada da bu geleneğe uyulmuş ve araştırma örneklemini oluşturan öğretmenlerin 15'i ile mülakat yapılmıştır.

Mülakat yöntemi de kendi içerisinde sınıflara ayrılmaktadır. Bu sınıflar

- Yapılandırılmış Mülakat
- Yarı Yapılandırılmış Mülakat
- Yapılandırılmamış Mülakattir (Ekiz, 2003, s. 62) (Yıldırım & Şimşek, 2008, s. 126-7).

Mülakat çeşitlerinin arasındaki farkları Yıldırım şöyle açıklamıştır:

“Yapılandırılmış mülakatlarda ne tür soruların sorulacağı kesin olarak belirlenmiştir. Mülakat sürecinde ekleme ve çıkarmalar yapılmaz. Sorular standardize edildiği için de tasnifleri kolay olur. Bunların arasından bizim kullandığımız yarı-yapılandırılmış mülakatlarda araştırmacı, hazırladığı açık uçlu soruları süreç içerisinde beliren durum ve ihtiyaçlara göre değiştirebilir, ekleme ve çıkarmalar yapabilir. Yapılandırılmamış mülakatlarda ise, araştırılan konu hakkında mülakat yapılan kişiye genel bir soru sorularak, bilgi elde etmeye çalışılır. Yapılandırılmamış mülakatlar daha çok tartışma ve keşfe yöneliktir” (Yıldırım F. , 2014, s. 24)

Sonuç olarak, öğretmenler ile yapılan mülakatlarda açık uçlu sorular sorularak anlık bilgilere de ulaşılması amaçlanmak suretiyle, mülakat çeşitleri arasından yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi tercih edilmiştir. Bununla beraber, öğretmenlerden randevu alınarak okullara gidilmiş ve mülakatlar yazılı olarak gerçekleştirilmiştir.

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi amacıyla yapılan mülakatlarda, aynı amaçla kullanılan anketler temel alınarak Yıldırım’ın (2014) 8. sınıf TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğrenci çalışma kitabı hakkında sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin değerlendirilmesi konulu tezinde yer alan mülakat formundan yararlanılmıştır. Mülakat formu araştırmacı tarafından geliştirilerek yarı yapılandırılmış formata dönüştürülmüştür. Nicel anket uygulanan katılımcılar arasındaki 15 kişi bu kapsamda araştırmaya görüş bildirmiştir. Öğretmenler ile görüşmeler 2015 Mayıs ayı içerisinde gerçekleştirilmiştir.

3.6. VERİLERİN TOPLANMASI

Anket formlarının, kitabın okutulduğu okullar arasından seçilerek öğretmenlere uygulama süreci ise Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’ne başvurularak gerçekleştirilmiştir.

Öğretmenlere anket uygulamaları Nisan ve Mayıs ayları içerisinde gerçekleştirilmesine dikkat edilmiştir. Böylece öğretmenlerin, o yıl okutulan ders kitabı hakkında daha geniş kapsamlı görüş belirtmelerine ve değerlendirmelerine imkan vereceği varsayılmıştır. Örneklem kapsamındaki okullarda, anket uygulamaları yapılmadan önce okul idaresine anket çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir. Okul idaresinin iznine bağlı olarak araştırmacı öğretmenlere ilgili anketi uygulamıştır.

Öğretmenlere yapılan anketlerin tamamına ulaşılmış ve hepsi analize sokulmuştur. Yapılan veri toplama aracının alt ölçeklere ilişkin güvenilirlik katsayıları Çizelge 3'te verilmiştir. Sonuç olarak, alt ölçeklerin güvenilir oldukları saptanmıştır.

Çizelge 3. Alt ölçeklere ilişkin güvenilirlik katsayısı

	Cronbach Alpha
Teknik Tasarım ve Düzenlemeye Yönelik Değerlendirme	0,900
İçeriğe Yönelik Değerlendirme	0,927
Dil ve Anlatıma Yönelik Değerlendirme	0,726
Ölçme ve Değerlendirmeye Yönelik Algı	0,814

3.7. VERİLERİN ANALİZİ

Anketten elde edilen sonuçlar bilgisayar ortamında analize verilmeden evvel, anket formlarının anket yönergesine göre doldurulup doldurulmadığı kontrol edilmiştir ve bütün anketlerin anket yönergesine uygun bir şekilde tamamlandığı tespit edilmiştir. Araştırmacı, öğretmen anketleri analiz sonuçlarının daha sağlıklı bir şekilde ortaya koyabilmek amacıyla SPSS (Statistical Package for Social Sciences) istatistik programına nicel verileri tek tek girişini yapmıştır. Araştırmada elde edilen veriler SPSS for Windows 22.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analizlerin yorumlanmasında istatistiki olarak sayı, yüzde, ortalama, standart sapma kullanılmıştır.

İki bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında Man Whitney-U testi, ikiden fazla bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında “Kruskall Whallis testi” kullanılmıştır. Kruskall Whallis testi sonrasında farklılıkları belirlemek üzere tamamlayıcı olarak “Man Whitney-u testi” kullanılmıştır. Ayrıca, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersine yönelik değerlendirmeleri ile kişisel durumuna göre farklılığı arasındaki ilişki t-testi ve ANOVA yöntemleri ile analiz edilerek karşılaştırmalar yapılmıştır.

Kruskall Whallis testi ile ilgili Yeşilyurt ve Yaraş'ın aşağıdaki konulara dikkat çekmiştir: “Büyüköztürk (2007) ve Antalyalı (2006), ilişkisiz iki ya da daha çok örneklem ortalaması arasında anlamlı farkın olup olmadığı ile ilgili hipotezi test etmek için “tek yönlü varyans analizi”nin kullanılmasının uygun olduğunu vurgulamaktadırlar (Büyüköztürk, 2007; Antalyalı, 2006). Balcı'ya (2001) göre parametrik istatistiksel manidarlık testlerinden olan varyans analizinin birden çok değişkene ilişkin ortalama puanlarının birbirinden manidar şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını görülebilir (Balcı, 2001). Bununla beraber, nanparametrik testlerinden olan Kruskal-Wallis testiyle de bir faktöre ilişkin üç ya da daha çok ortalama puanın birbirinden anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak mümkündür. Ayrıca Demirgil (2006) ve Büyüköztürk (2007) Kruskal-Wallis testinin ilişkisiz iki ya da daha çok örneklem ortalamasının birbirinden anlamlı farklılık gösterip göstermediğini görmeyi ve üç ve daha fazla değişken arasında karşılaştırma yapmayı sağladığını ifade etmektedirler” (Yeşilyurt & Yaraş, 2011, s. 101-2).

Bununla beraber, bu testler sonucunda elde edilen bulgular %95 güven aralığında, %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir. Bunun yanında, araştırma verilerini yorumlama amacıyla öğretmen anketleri için aralık sayısı seçenek sayısına bölünerek Tablo 1'deki ölçekler hazırlanmıştır (Kaptan, 1995).

Araştırma kapsamında uygulanan anket beşli likert tipinde tasarlanmış ve anket sonucunda ulaşılan verileri yorumlamak üzere Tablo 1'de gösterilen ölçek kullanılmıştır.

Tablo 1 . Beşli likert ölçeği

1.00 - 1.80	kesinlikle katılmıyorum
1.81- 2.60	katılmıyorum
2.61- 3.40	kararsızım
3.41- 4.20	katılıyorum
4.21- 5.00	kesinlikle katılıyorum

Nicel anket analizlerinden alınan sonuçları kontrol etmek için önceden hazırlanmış olan yarı yapılandırılmış mülakat soruları yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Buradan elde edilen veriler ile katılımcıların vermiş olduğu dönütlerin sıklık durumlarının frekansı alınarak bir tablo oluşturulmuştur. Nicel verilere ek olarak mülakat sorularını cevaplandıran öğretmenlerin görüşleri doğrudan alıntılama yapıp, elde edilen analiz sonuçlarıyla ilişkilendirilerek yorumlar desteklenmiş ve bu yorumlar ilgili çizelgelerin ardından verilmiştir (Yıldırım F. , 2014)

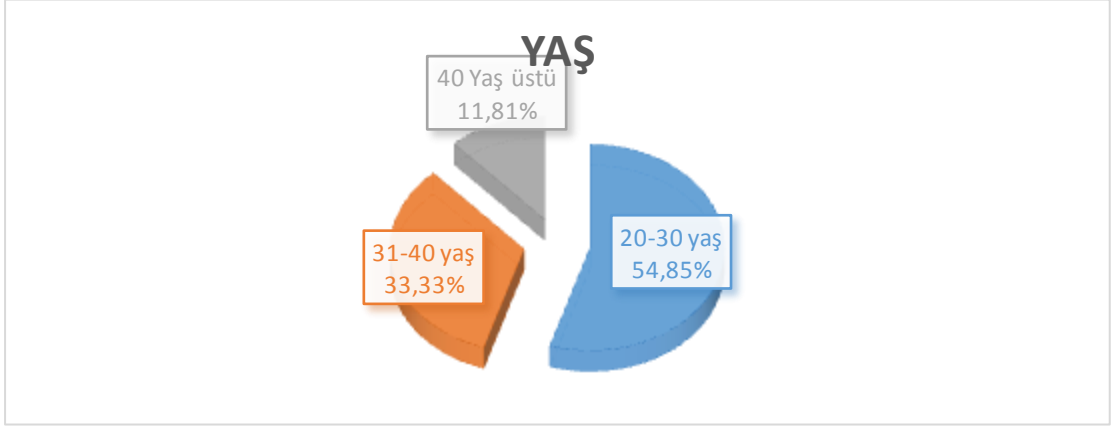
4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, çalışmanın başında ortaya koyduğumuz araştırma probleminin çözümü için yapılan araştırmamıza katılan öğretmenlerin cevapları ölçeklendirilerek toplanan verilerin analizi yapılmış ve sonuçları paylaşılmıştır. Bu sonuçlar, anlamlı farklılık (Kruskall Wallis ve Whitney-U Testleri) ve farklılık (t-testi ve ANOVA) olmak üzere iki ayrı başlık altında gösterilecektir. Bununla beraber, kimi veriler görsel açıdan kolaylık sağlaması adına pasta grafiği şeklinde de gösterilmiştir.

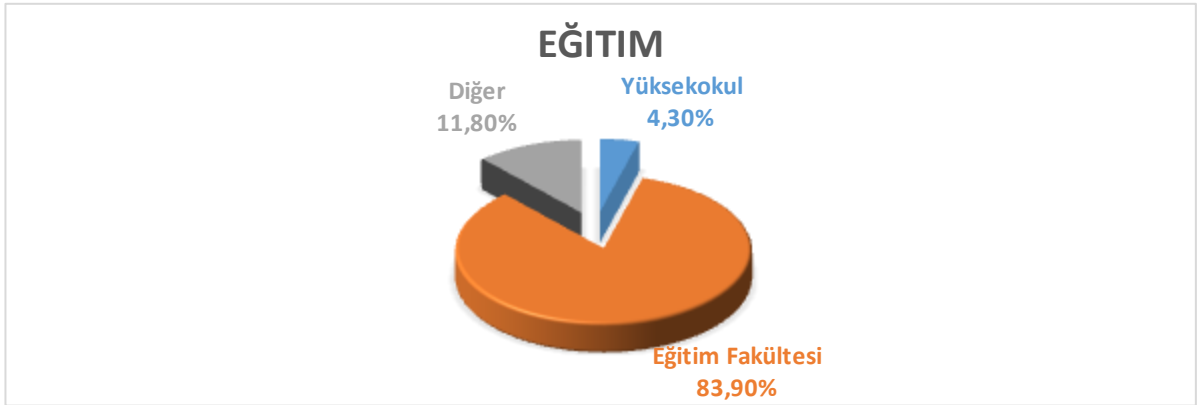
Şekil 7. Öğretmenlerin cinsiyete göre dağılımları

Araştırmamıza katılan öğretmenler, cinsiyet değişkenine göre 47'si (%50,5) kadın, 46'sı (%49,5) erkek olarak dağılmaktadır (Şekil 7) .

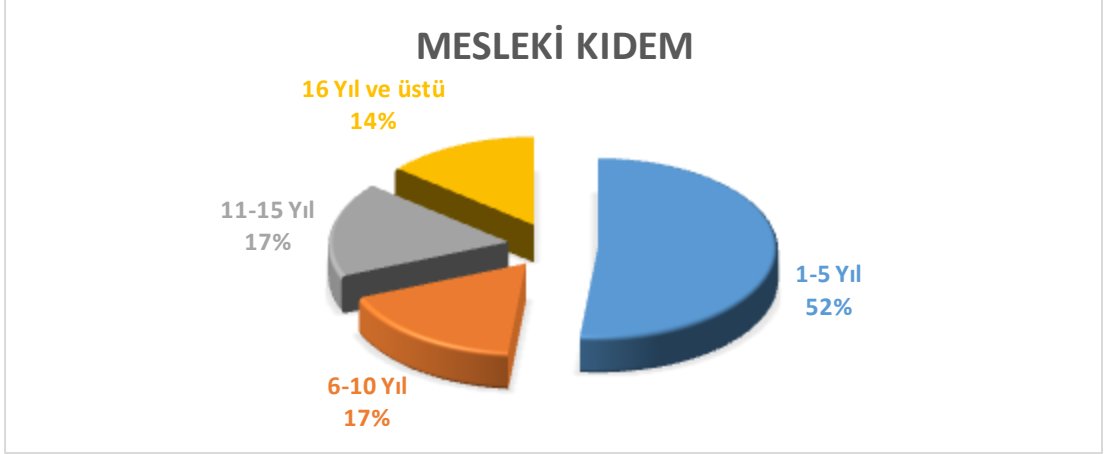
Şekil 8. Öğretmenlerin yaşlarına göre dağılımı

Bir başka değişken olan yaş değişkenine göre öğretmenlerin 51'inin (%54,8) 20-30 yaş, 31'inin (%33,3) 31-40 yaş, 11'inin (%11,8) 40 yaş üstü olduğu gözlenmiştir (Şekil 8).

Şekil 9. Öğretmenlerin eğitim durumlarına göre dağılımları

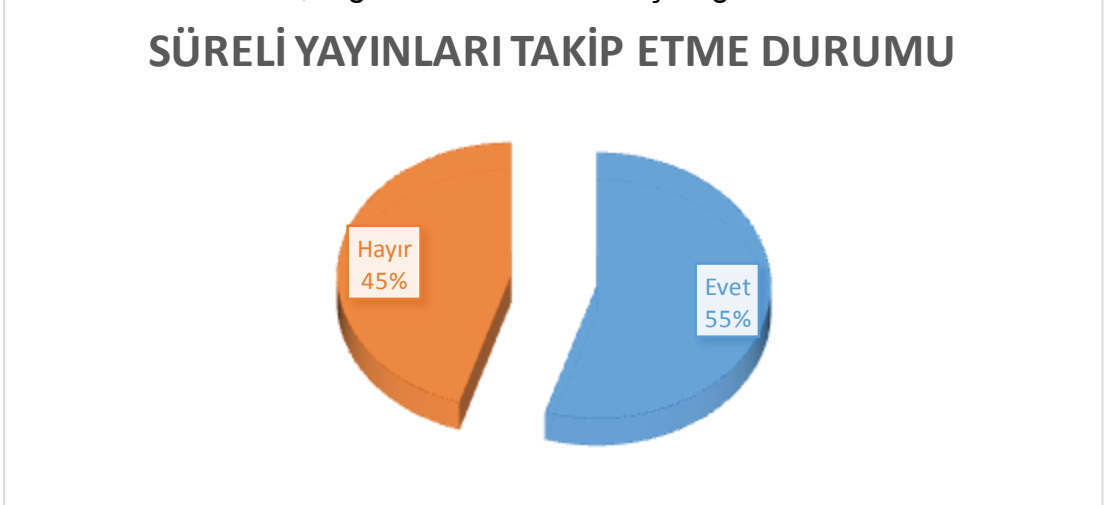
Bununla beraber, öğretmenler eğitim durumu değişkenine göre 4'ü (%4,3) yüksekokul, 78'i (%83,9) eğitim fakültesi, 11'i (%11,8) diğer olarak dağılmaktadır (Şekil 9).

Şekil 10. Öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre dağılımı

Öğretmenler mesleki kıdem değişkenine göre ise 48'i (%51,6) 1-5 yıl, 16'sı (%17,2) 6-10 yıl, 16'sı (%17,2) 11-15 yıl, 13'ü (%14,0) 16 yıl ve üstü şeklinde dağılım göstermiştir (Şekil 10).

Öbür taraftan, öğretmenler hizmet içi eğitim kursu alma durumu

Şekil 12. Öğretmenlerin süreli yayın takiplerine göre dağılımları

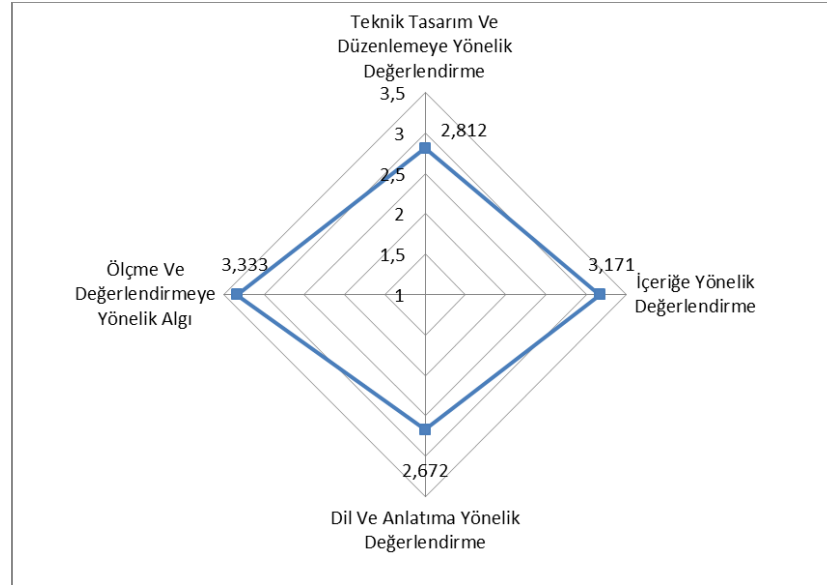
değişkenine göre 32'si (%34,4) evet, 61'i (%65,6) hayır olarak dağılmaktadır (Şekil 11).

Öğretmenlerin 51'i (%54,8) süreli yayınları takip ederken, 42'si (%45,2) ise süreli yayınları takip etmediğini söylemiştir (Şekil 12).

Çizelge 4. Öğretmenlerin 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarını değerlendirilme düzeyleri

	N	Ort	Ss	Min.	Max.
Teknik Tasarım ve Düzenlemeye Yönelik Değerlendirme	93	2.812	0.640	1.440	4.250
İçeriğe Yönelik Değerlendirme	93	3.171	0.642	2.000	4.260
Dil ve Anlatıma Yönelik Değerlendirme	93	2.672	0.631	1.750	4.250
Ölçme ve Değerlendirmeye Yönelik Algı	93	3.333	0.711	1.830	5.000

Araştırmaya katılan öğretmenlerin nicel anket yöntemiyle belirlenen “teknik tasarım ve düzenlemeye yönelik değerlendirme” düzeyi orta ($2,812 \pm 0,640$); “içeriğe yönelik değerlendirme” düzeyi orta ($3,171 \pm 0,642$); “dil ve anlatıma yönelik değerlendirme” düzeyi orta ($2,672 \pm 0,631$); “ölçme ve değerlendirmeye yönelik algı” düzeyi de orta ($3,333 \pm 0,711$) olarak saptanmıştır. Bu durumda kitabın genel olarak yeterli düzeyde olmadığı söylenebilir (Çizelge 4).

Şekil 13. Öğretmenlerin 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının değerlendirilmesine ilişkin diyagram

4.1. TEKNİK TASARIM VE DÜZENLEME

Çizelge 5. Öğretmenlerin teknik tasarım ve düzenleme ile ilgili ifadelere verdiği cevapların dağılımları

	Hiç Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ort	Ss
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
1. Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Kapak Tasarımı Öğrencilerin Dikkatini Çekecek Niteliktedir.	3	3,2	17	18,3	11	11,8	45	48,4	17	18,3	3,602	1,085
2. Kitabın Cildi Sağlamdır.	6	6,5	43	46,2	10	10,8	15	16,1	19	20,4	2,978	1,310
3. Kitabın Sayfa Düzeni İlk Bakışta Göze Hoş Görünmektedir.	3	3,2	32	34,4	18	19,4	28	30,1	12	12,9	3,151	1,132
4. Kitaptaki Kenar Boşlukları Öğrencinin Dikkatini Sayfanın Merkezine Çekecek Şekilde Düzenlenmiştir.	2	2,2	36	38,7	27	29,0	25	26,9	3	3,2	2,903	0,933
5. Kitap Sayfalarında Kullanılan Kağıdın Beyazlığı, Üzerindeki Yazı ve Grafik Gibi Unsurların Rahat Görünmesini Sağlamaktadır.	11	11,8	49	52,7	14	15,1	17	18,3	2	2,2	2,462	0,995
6. Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İçindekiler Bölümünde Aranılan Konulara Rahat Ulaşılmaktadır.	9	9,7	54	58,1	3	3,2	18	19,4	9	9,7	2,613	1,189
7. Kitapta Kullanılan Resim, Grafik vb. Görseller İlgili Oldukları Konular Hakkında Gerekli İpucunu Vermektedir.	11	11,8	33	35,5	22	23,7	23	24,7	4	4,3	2,742	1,093
8. Kitapta Kullanılan Görsellerin Renkleri Açık, Canlı ve Net Görünmektedir.	6	6,5	49	52,7	9	9,7	23	24,7	6	6,5	2,720	1,107

9.Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Görsellerin Renkleri Canlıdır.	8	8,6	48	51,6	9	9,7	24	25,8	4	4,3	2,656	1,088
10. Sosyal Bilgiler Ders Kitabından Öğrencilerin Nasıl Yararlanacağına Ait Bir Açıklama Bulunmaktadır.	6	6,5	32	34,4	22	23,7	27	29,0	6	6,5	2,946	1,077
11.Görsel Öğeler Ait Olduğu Konu İle İlgili Sayfalarda Kullanılmaktadır.	9	9,7	66	71,0	12	12,9	5	5,4	1	1,1	2,172	0,717
12. Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Bulunan Görseller Akılda Kalıcıdır.	3	3,2	28	30,1	34	36,6	25	26,9	3	3,2	2,968	0,914
13.Kitaptaki Yazının Baskısı;Açık, Net ve Anlaşılır.	12	12,9	56	60,2	8	8,6	16	17,2	1	1,1	2,333	0,948
14.Kitaptaki Yazının Baskısı Göz Sağlığına Uygundur.	6	6,5	50	53,8	18	19,4	15	16,1	4	4,3	2,581	0,982
15.Ders Kitabındaki Başlıklar Dikkat Çekicidir.	5	5,4	36	38,7	13	14,0	34	36,6	5	5,4	2,978	1,093
16.Ders Kitabındaki Alt Başlıklar Dikkat Çekicidir.	3	3,2	31	33,3	17	18,3	30	32,3	12	12,9	3,183	1,132
17.Ders Kitabındaki Başlıklar Açık ve Etkili Bir Biçimde İfade Edilmiştir.	4	4,3	42	45,2	6	6,5	39	41,9	2	2,2	2,925	1,066
18.Sayfalar Sınıf Seviyesine Uygun Şekilde Tasarlanmıştır.	7	7,5	35	37,6	28	30,1	21	22,6	2	2,2	2,742	0,966

Araştırmaya katılan öğretmenlerin teknik tasarım ve düzenleme ile ilgili ifadelerine verdiği cevaplar incelendiğinde ulaşılan sonuçlar, aşağıda madde madde sıralanmıştır.

1. “Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Kapak Tasarımı Öğrencilerin Dikkatini Çekecek Niteliktedir” ifadesine öğretmenlerin, %3,2'si (n=3) hiç katılmıyorum, %18,3'ü (n=17) katılmıyorum, %11,8'i (n=11) kararsızım, %48,4'ü (n=45) katılıyorum, %18,3'ü (n=17) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye yüksek (3,602 ± 1,085) düzeyde katılmaları, 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabının kapak tasarımının büyük ölçüde öğrencilerin dikkatini çekecek nitelikte olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

2. “*Kitabın Cildi Sağlamdır.*” ifadesine öğretmenlerin, %6,5'i (n=6) hiç katılmıyorum, %46,2'si (n=43) katılmıyorum, %10,8'i (n=10) kararsızım, %16,1'i (n=15) katılıyorum, %20,4'ü (n=19) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Sonuç olarak, öğretmenlerin bu ifadeye orta (2,978 ± 1,310) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Bu bulgulardan hareketle 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının cilt sağlamlığı konusunda öğretmenlerin farklı yanıtlar verdiği göze çarpmaktadır. Bu durumun, anketi farklı şartlara sahip okulların öğretmenlerine uygulamamızdan kaynaklandığı söylenebilir.
3. “*Kitabın Sayfa Düzeni İlk Bakışta Göze Hoş Görünmektedir*” ifadesine öğretmenlerin, %3,2'si (n=3) hiç katılmıyorum, %34,4'ü (n=32) katılmıyorum, %19,4'ü (n=18) kararsızım, %30,1'i (n=28) katılıyorum, %12,9'u (n=12) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta (3,151 ± 1,132) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Sonuç olarak, 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabının ilk bakışta göze hoş görünmesi konusundaki soruya öğretmenlerin verdiği yanıtlar arasında belirgin bir fark görünmektedir. Katılan ve katılmayan öğretmenlerin hemen hemen aynı oranda olmasından dolayı kitap sayfalarının dizaynlarının gözden geçirilmesi gerektiği söylenebilir.
4. “*Kitaptaki Kenar Boşlukları Öğrencinin Dikkatini Sayfanın Merkezine Çekecek Şekilde Düzenlenmiştir.*” ifadesine öğretmenlerin, %2,2'si (n=2) hiç katılmıyorum, %38,7'si (n=36) katılmıyorum, %29,0'ı (n=27) kararsızım, %26,9'u (n=25) katılıyorum, %3,2'si (n=3) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta (2,903 ± 0,933) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Bu bulgulardan hareketle 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabının kenar boşlukları öğrencinin dikkatini sayfanın merkezine çekecek şekilde düzenlenmiş olması konusunda öğretmenlerin belirli tereddütlerle birlikte yeterli bulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kitap sayfalarındaki kenar boşluklarının da gözden geçirilmesi gerektiği söylenebilir.
5. “*Kitap Sayfalarında Kullanılan Kağıdın Beyazlığı, Üzerindeki Yazı ve Grafik Gibi Unsurların Rahat Görünmesini Sağlamaktadır.*” ifadesine öğretmenlerin, %11,8'i (n=11) hiç katılmıyorum, %52,7'si (n=49) katılmıyorum, %15,1'i (n=14) kararsızım, %18,3'ü (n=17) katılıyorum,

%2,2'si (n=2) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye zayıf ($2,462 \pm 0,995$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Dolayısıyla, 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabının kağıdın beyazlığı konusunda içeriğin daha iyi görünebilmesi için iyileştirme yapılması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

6. “*Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İçindekiler Bölümünde Aranılan Konulara Rahat Ulaşılmaktadır*” ifadesine öğretmenlerin, %9,7'si (n=9) hiç katılmıyorum, %58,1'i (n=54) katılmıyorum, %3,2'si (n=3) kararsızım, %19,4'ü (n=18) katılıyorum, %9,7'si (n=9) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta ($2,613 \pm 1,189$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Buna göre, 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının içindekiler bölümünün içeriğe ulaşabilmeyi kolaylaştıracak şekilde tekrar düzenlenmesi, ünite içi konu başlıklarının çoğaltılması gerektiği söylenebilir.
7. “*Kitapta Kullanılan Resim, Grafik vb. Görseller İlgili Oldukları Konular Hakkında Gerekli İpucunu Vermektedir.*” ifadesine öğretmenlerin, %11,8'i (n=11) hiç katılmıyorum, %35,5'i (n=33) katılmıyorum, %23,7'si (n=22) kararsızım, %24,7'si (n=23) katılıyorum, %4,3'ü (n=4) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta ($2,742 \pm 1,093$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan görsellerin konu ile uyumluluğu noktasında öğretmenlerin %47,3'ünün olumsuz fikir bildirmesinden yola çıkarak kullanılan resim, fotoğraf, grafik ve çizelgelerle ilgili iyileştirmeye gidilmesi gerektiği sonucuna ulaşılabilir.
8. “*Kitapta Kullanılan Görsellerin Renkleri Açık, Canlı ve Net Görünmektedir*” ifadesine öğretmenlerin, %6,5'i (n=6) hiç katılmıyorum, %52,7'si (n=49) katılmıyorum, %9,7'si (n=9) kararsızım, %24,7'si (n=23) katılıyorum, %6,5'i (n=6) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta ($2,720 \pm 1,107$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Bu maddeye verilen yanıtlar değerlendirildiğinde, öğretmenlerin %59,2'sinin ders kitaplarının açık, canlı ve net görünmediğini düşünmediği görülmektedir. Sosyal bilgiler dersinde görselin önemi dikkate alınırca öğretmenlerin tamamına

yakınının bu konuda olumlu anlamda hemfikir olmasını sağlayacak şekilde ders kitaplarının düzenlenmesi gerekmektedir.

9. “*Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Görsellerin Renkleri Canlıdır.*” ifadesine öğretmenlerin, %8,6'sı (n=8) hiç katılmıyorum, %51,6'sı (n=48) katılmıyorum, %9,7'si (n=9) kararsızım, %25,8'i (n=24) katılıyorum, %4,3'ü (n=4) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta (2,656 ± 1,088) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki görsellerin renkleri konusunda da görsellerin daha iyi görünebilmesi için görsel renklerini yeniden tasarlanması gerektiği söylenebilir.
10. “*Sosyal Bilgiler Ders Kitabından Öğrencilerin Nasıl Yararlanacağına Ait Bir Açıklama Bulunmaktadır.*” ifadesine öğretmenlerin, %6,5'i (n=6) hiç katılmıyorum, %34,4'ü (n=32) katılmıyorum, yaklaşık dörtte biri (n=22) kararsızım, %29,0'ı (n=27) katılıyorum, %6,5'i (n=6) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta (2,946 ± 1,077) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Sonuç olarak, Sosyal Bilgiler ders kitabından nasıl yararlanılacağına dair açıklamaların yetersiz olduğu ve bu konuda kitapların tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir.
11. “*Görsel Öğeler Ait Olduğu Konu İle İlgili Sayfalarda Kullanılmaktadır.*” ifadesine öğretmenlerin, %9,7'si (n=9) hiç katılmıyorum, yaklaşık dörtte üçü (n=66) katılmıyorum, %12,9'u (n=12) kararsızım, %5,4'ü (n=5) katılıyorum, %1,1'i (n=1) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye zayıf (2,172 ± 0,717) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Bu bulgulardan hareketle 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında görsel öğelerin ait olduğu konu ile ilgili sayfalarda kullanılmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum, içerik ile görseller arasında uyumsuzluk çıkarmakta ve öğrencilerin kafasının karışmasına neden olabilecektir.
12. “*Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Bulunan Görseller Akılda Kalıcıdır.*” ifadesine öğretmenlerin, %3,2'si (n=3) hiç katılmıyorum, %30,1'i (n=28) katılmıyorum, %36,6'sı (n=34) kararsızım, %26,9'u (n=25) katılıyorum, %3,2'si (n=3) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta (2,968 ± 0,914) düzeyde katıldıkları

saptanmıştır. Bu bulgulardan yola çıkarak daha dikkat çekici görseller kullanılması gerektiği sonucuna ulaşılabilir. Bununla beraber, görsellerin ilgili sayfalarda kullanılmaması bulgusu ile de birleştirildiğinde, araştırmamıza konu olan ders kitaplarının görseller açısından zayıf olduğu söylenebilir.

13. “*Kitaptaki Yazının Baskısı; Açık, Net ve Anlaşılır.*” ifadesine öğretmenlerin, %12,9'u (n=12) hiç katılmıyorum, %60,2'si (n=56) katılmıyorum, %8,6'sı (n=8) kararsızım, %17,2'si (n=16) katılıyorum, %1,1'i (n=1) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye zayıf ($2,333 \pm 0,948$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.
14. “*Kitaptaki Yazının Baskısı Göz Sağlığına Uygunudur.*” ifadesine öğretmenlerin, %6,5'i (n=6) hiç katılmıyorum, %53,8'i (n=50) katılmıyorum, %19,4'ü (n=18) kararsızım, %16,1'i (n=15) katılıyorum, %4,3'ü (n=4) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye zayıf ($2,581 \pm 0,982$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

13. ve 14. maddelerle ilgili yanıtlardan alınan sonuçların birbiriyle uyumlu olduğu saptanmıştır. Aynı zamanda bu iki madde arasında bir sebep sonuç ilişkisi olduğu çıkarılabilir. Buradan hareketle yazının baskısı ile ilgili bir yenilenmeye gidilmesi gerektiği söylenebilir.

15. “*Ders Kitabındaki Başlıklar Dikkat Çekicidir.*” ifadesine öğretmenlerin, %5,4'ü (n=5) hiç katılmıyorum, %38,7'si (n=36) katılmıyorum, %14,0'ı (n=13) kararsızım, %36,6'sı (n=34) katılıyorum, %5,4'ü (n=5) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta ($2,978 \pm 1,093$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.
16. “*Ders Kitabındaki Alt Başlıklar Dikkat Çekicidir.*” ifadesine öğretmenlerin, %3,2'si (n=3) hiç katılmıyorum, %33,3'ü (n=31) katılmıyorum, %18,3'ü (n=17) kararsızım, %32,3'ü (n=30) katılıyorum, %12,9'u (n=12) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta ($3,183 \pm 1,132$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.
17. “*Ders Kitabındaki Başlıklar Açık Ve Etkili Bir Biçimde İfade Edilmiştir.*” ifadesine öğretmenlerin, %4,3'ü (n=4) hiç katılmıyorum, %45,2'si (n=42) katılmıyorum, %6,5'i (n=6) kararsızım, %41,9'u (n=39)

katılıyorum, %2,2'si (n=2) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta ($2,925 \pm 1,066$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

15, 16 ve 17. maddeleri birlikte ele aldığında olumlu yanıt verenlerin oranının birbirine yakın olduğu gözlemlenmiştir. Yine de yarıdan fazlasının olumsuz ya da kararsız yönde fikir beyan etmesi ve konularda yer alan başlıkların dikkat çekiciliğinin öneminden dolayı bu konunun da gözden geçirilmesi gerektiği söylenebilir.

“*Sayfalar Sınıf Seviyesine Uygun Şekilde Tasarlanmıştır.*” ifadesine öğretmenlerin, %7,5'i (n=7) hiç katılmıyorum, %37,6'sı (n=35) katılmıyorum, %30,1'i (n=28) kararsızım, %22,6'sı (n=21) katılıyorum, %2,2'si (n=2) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta ($2,742 \pm 0,966$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının sınıf seviyesine uygun şekilde tasarlanmadığı gözlemlenmektedir. İlgili maddeye olumlu yanıt veren katılımcı oranının %24,8 olduğu tespit edilmiştir. Bu konunun öneminden dolayı ders kitaplarının 7. Sınıf öğrencilerinin seviyesine uygun olarak yeniden tasarlanması gerektiği düşünülebilir.

4.2. İÇERİK

Ders kitaplarının kanunda öngörülen şekli özelliklerinin dışında, öğretmenlerin ders kitaplarının içerik özellikleri hakkındaki düşünceleri de sorulmuştur. Araştırmaya katılan öğretmenlerin içerik ile ilgili ifadelerine verdiği cevapların dağılımları ise Çizelge 6'da görülmektedir.

Çizelge 6. Öğretmenlerin içerik ilgili ifadelere verdiği cevapların dağılımları

	Hiç Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ort	Ss
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
1. Sosyal Bilgiler Eğitimindeki Çağdaş Öğretim Yaklaşımları (İşbirlikçi Öğretim, Araştırma, Gezi, Yaratıcı Drama vb.) dikkate alınarak Düzenlenmiştir.	6	6,5	29	31,2	15	16,1	35	37,6	8	8,6	3,108	1,137
2. İçerikte Sözel Hata Vardır.	1	1,1	40	43,0	23	24,7	26	28,0	3	3,2	2,892	0,938
3. İçerikte Gereksiz Bilgi ve Ayrıntı Yoktur.	0	0,0	15	16,1	22	23,7	34	36,6	22	23,7	3,677	1,013
4. Sosyal Bilgiler Kitabındaki Konular Aynı Sınıfta Okutulan Diğer Derslerle İlişkilendirilmiştir.	9	9,7	31	33,3	25	26,9	23	24,7	5	5,4	2,828	1,080
5. Ders Kitabında Sosyal Bilgilere Karşı Olumlu Tutum Geliştirmeye Yönelik Etkinlikler Yer almaktadır.	3	3,2	30	32,3	24	25,8	29	31,2	7	7,5	3,075	1,035
6. İçerikte Verilen Çizelge ve İstatiki Veri vb. Bilgiler Günceldir.	2	2,2	44	47,3	14	15,1	25	26,9	8	8,6	2,925	1,086
7. İçerikte Tanımlanmayan Terimler, Sözlük Bölümünde Sınıf Seviyesine Uygun Şekilde Açılanmıştır.	4	4,3	42	45,2	17	18,3	19	20,4	11	11,8	2,903	1,143
8. Sosyal Bilgiler Kitabındaki İçerik, Teknolojileri ve Bilimsel Yöntemleri Kullanmaya Yöneltilmiştir.	1	1,1	28	30,1	36	38,7	26	28,0	2	2,2	3,000	0,847
9. Öğrenme ve Alt Öğrenme Alanları Arasında, Programdaki Ağırlıklı Dikkate Alınarak Kapsam Bakımından İşlenişe Uygun Bir Denge Kurulmuştur.	3	3,2	22	23,7	23	24,7	37	39,8	8	8,6	3,269	1,023
10. Konularla İlgili Öğrenmeyi Destekleyici, Günlük Yaşamla İlgili Çalışmalara Yer Verilmektedir.	3	3,2	34	36,6	18	19,4	37	39,8	1	1,1	2,989	0,972
11. Öğrencilerin Gelişim Farklılıklarını Dikkate Alan Etkinlikler Bulunmaktadır.	2	2,2	21	22,6	17	18,3	37	39,8	16	17,2	3,473	1,089

12. Öğrencilerin ilgisini çekecek ömeklere yer verilmektedir.	3	3,2	28	30,1	15	16,1	37	39,8	10	10,8	3,247	1,100
13. Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Kavramlar Günlük Hayattan Yararlanılarak Verilmektedir.	2	2,2	39	41,9	24	25,8	25	26,9	3	3,2	2,871	0,947
14. Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Konular Öğrencilerin Karşılaştırma Yapmasına Fırsat Vermektedir.	2	2,2	28	30,1	25	26,9	36	38,7	2	2,2	3,086	0,929
15. Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Konular Öğrencilerin Neden-Sonuç İlişkisi Kurmalarını Sağlamaktadır.	1	1,1	32	34,4	15	16,1	41	44,1	4	4,3	3,161	0,992
16. Ders Kitabında Yer Alan Problemler Günlük Hayatta Karşılaşılan Durumları Yansıtmaktadır.	1	1,1	43	46,2	16	17,2	24	25,8	9	9,7	2,968	1,078
17. Ders Kitabındaki Problemler Öğrencilerin İlgisini Çekecek Niteliktedir.	1	1,1	27	29,0	18	19,4	35	37,6	12	12,9	3,323	1,065
18. Ders Kitabındaki Sorular Öğrencilerin Yorum Yapmasını, Yeni Çözümler Üretmesini Sağlamaktadır.	2	2,2	36	38,7	10	10,8	36	38,7	9	9,7	3,151	1,113
19. Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Programda Öngörülen Beceri, Değer ve Tutumları Kazandırmaya Yönelik Etkinlikleri İçermektedir.	0	0,0	27	29,0	18	19,4	39	41,9	9	9,7	3,323	1,002
20. Kitapta Problem Kumayı ve Çözmeyi Geliştirecek Gerçek Yaşam Durumlarına Yer Verilmektedir.	2	2,2	29	31,2	20	21,5	35	37,6	7	7,5	3,172	1,028
21. Konular Öğrencilerin Daha Önce Sahip Olması Gereken Sosyal Bilgiler Ön bilgileri Dikkate Alınarak Sunulmaktadır.	3	3,2	21	22,6	27	29,0	33	35,5	9	9,7	3,258	1,021
22. Konular Öğretmenden Destek Almadan Öğrenciler Tarafından Anlaşılabilecek Düzeydedir.	4	4,3	10	10,8	14	15,1	38	40,9	27	29,0	3,796	1,109
23. Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Etkinlikler Öğrencilerin Farklı Becerilerini Geliştirmektedir.	1	1,1	18	19,4	27	29,0	34	36,6	13	14,0	3,430	0,993

Araştırmaya katılan öğretmenlerin içerik ile ilgili ifadelere verdiği cevaplar incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmaktadır.

1. *“Sosyal Bilgiler Eğitimindeki Çağdaş Öğretim Yaklaşımları (İşbirlikçi Öğretim, Araştırma, Gezi, yaratıcı Drama vb.) Dikkate Alınarak Düzenlenmiştir.”* ifadesine öğretmenlerin, %6,5'i (n=6) hiç katılmıyorum, %31,2'si (n=29) katılmıyorum, %16,1'i (n=15) kararsızım, %37,6'sı (n=35) katılıyorum, %8,6'sı (n=8) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta (3,108 ± 1,137) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, öğretmenler sosyal bilgiler eğitiminin çağdaş öğretim yaklaşımlarını tam manasıyla içemediği düşünülmektedir. Buna göre sosyal bilgiler eğitiminin çağdaş öğretim yaklaşımları ikinci bölümde de irdelediğimiz şekliyle dikkate alınarak daha fazla öğrenci merkezli olarak geliştirilebileceği düşünülmektedir.
2. *“İçerikte Sözel Hata Vardır.”* ifadesine öğretmenlerin, %1,1'i (n=1) hiç katılmıyorum, %43,0'ı (n=40) katılmıyorum, %24,7'si (n=23) kararsızım, %28,0'ı (n=26) katılıyorum, %3,2'si (n=3) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta (2,892 ± 0,938) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Öğretmenlerin %44,1 oranında sözel hata olmadığına yönelik görüş bildirdiği, geri kalanın ise kararsız ya da olumsuz yönde görüş bildirdiği tespit edilmiştir. Buradan hareketle ve ders kitapları öğretici kaynaklar olduğu için içerikte bulunan sözel hataların tamamen ortadan kaldırılması gerektiği düşünülmektedir. Fakat bu sonuca varırken, katılımcı öğretmenlerin sözel hataları doğru bir şekilde tespit edebilecek nitelikte oldukları varsayıldığı unutulmamalıdır.
3. *“İçerikte Gereksiz Bilgi ve Ayrıntı Yoktur.”* ifadesine öğretmenlerin, %16,1'i (n=15) katılmıyorum, %23,7'si (n=22) kararsızım, %36,6'sı (n=34) katılıyorum, %23,7'si (n=22) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye yüksek (3,677 ± 1,013) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Bu soruya verilen cevaplardan anlaşıldığı üzere katılımcıların yaklaşık 2/3'ü bu konuda olumlu görüş bildirmiştir.

Bununla beraber, yüz yüze yapılan mülakatlarda içerikte gereksiz bilgilerin yer aldığını “öğretmen 10” şu şekilde ifade etmektedir:

“Gereksiz bilgiler yerine daha çok işe yarayacak bilgiler kullanılmalıdır. Daha güzel bir kapak hazırlanabilir. İçerikteki görseller öğrencilerin dikkatini çekecek şekilde seçilmelidir. Konuların bilgi basamağındaki içerikleri zenginleştirilmeli.” Bu konuda “öğretmen 2” ise görüşlerini şu şekilde beyan etmiştir:

“Kitaplardaki konular, üniteler azaltılabilir. Çok fazla konu olduğu için öğrencilere fazla yüklenilmektedir. Sadeleştirilmiş bir müfredat öğrenciler için daha rahatlatıcı ve motive edici olabilir.”

Buradan da görüldüğü üzere öğretmenlerimizin gereksiz bilginin azaltılmasına dair öngördükleri yol işe yarayacak bilginin ders kitaplarına konulması ve konu sayısının azaltılmasıdır. Bir başka ifadeyle, “öğretmen 2” konu sayısının azalmasını gereksiz bilgilerin ortadan kalkması olarak görmektedir. Bu ifadeler kendi içerisinde tutarlı ve doğru boyutları ihtiva eden görüşler olmasına rağmen, bazı eksiklikleri olduğunun da göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Mesela neyin işe yarayan bilgi olduğunun tespiti hangi kriterlere göre yapılacaktır? Kitaplardaki konu sayısı azaltıldığında gereksiz bilgilerin ortadan kalkacağına dair olan varsayımın da doğru olmadığını düşünmek de pekala mümkündür. Fakat bu konular araştırmamızın ana konusunun dışına çıkmamıza sebep olacağından bu konuyu daha detaylı incelemek üzere farklı araştırmalara bırakıyoruz.

4. “*Sosyal Bilgiler Kitabındaki Konular Aynı Sınıfta Okutulan Diğer Derslerle İlişkilendirilmiştir.*” ifadesine öğretmenlerin , %9,7'si (n=9) hiç katılmıyorum, %33,3'ü (n=31) katılmıyorum, %26,9'u (n=25) kararsızım, %24,7'si (n=23) katılıyorum, %5,4'ü (n=5) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta (2,828 ± 1,080) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. 7. sınıf sosyal bilgiler kitabındaki konular aynı sınıfta okutulan diğer derslerle

ilişkilendirilmesi konusunda verilen cevaplar incelendiğinde disiplinlerarası ilişkilendirmenin yeterli düzeyde tasarlanmadığı gözlemlenmektedir. İlgili maddeye olumlu yanıt veren katılımcı oranının %30,1 olduğu tespit edilmiştir. Dünya genelinde kabul görmüş ve ülkemizdeki eğitim çevrelerinde de de son zamanlarda geniş karşılık bulan ders kitaplarının disiplinlerarası ilişkilendirme ilkesi, öğretmenlere göre, 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında tam anlamıyla uygulanmamaktadır. Bu sebeple ders kitaplarının bu ilkeye uygun olarak yeniden tasarlanması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

5. “*Ders Kitabında Sosyal Bilgilere Karşı Olumlu Tutum Geliştirmeye Yönelik Etkinlikler Yer Almaktadır.*” ifadesine öğretmenlerin , %3,2'si (n=3) hiç katılmıyorum, %32,3'ü (n=30) katılmıyorum, %25,8'i (n=24) kararsızım, %31,2'si (n=29) katılıyorum, %7,5'i (n=7) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta (3,075 ± 1,035) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin %38,7'sinin ders kitabında sosyal bilgilere karşı olumlu tutum geliştirmeye yönelik etkinlikler yer aldığını düşünmektedir. Sosyal bilgiler dersinde etkinliklerin derse karşı olumlu tutum geliştirmesi gerektiği göz önüne alınarak bu sonuç değerlendirilirse, öğretmenlerin tamamının bu konuda olumlu anlamda hemfikir olmasını sağlayacak şekilde ders kitaplarının düzenlenmesi gerektiği söylenebilir.
6. “*İçerikte Verilen Çizelge ve İstatistik Veri vb. Bilgiler Günceldir.*” ifadesine öğretmenlerin, %2,2'si (n=2) hiç katılmıyorum, %47,3'ü (n=44) katılmıyorum, %15,1'i (n=14) kararsızım, %26,9'u (n=25) katılıyorum, %8,6'sı (n=8) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta (2,925 ± 1,086) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Bu konuya verilen cevaplar dikkate alındığında, ders kitaplarında verilen çizelge ve istatistik veriler gibi bilgilerin güncel olmadığı görüşüne varılmıştır. Ders kitaplarında çağa ve zamana uygunluk ilkesi doğrultusunda, bu konuda da yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.
7. “*İçerikte Tanımlanmayan Terimler, Sözlük Bölümünde Sınıf Seviyesine Uygun Şekilde Açıklanmıştır.*” ifadesine öğretmenlerin , %4,3'ü (n=4) hiç katılmıyorum, %45,2'si (n=42) katılmıyorum, %18,3'ü (n=17)

kararsızım, %20,4'ü (n=19) katılıyorum, %11,8'i (n=11) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta (2,903 ± 1,143) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Elde edilen bulgular dikkate alınır, içerikteki bilgileri tamamlayıcı olması açısından sözlük bölümünün içerikle uyumlu olacak şekilde yeterli hale getirilmesi gerektiği söylenebilir.

8. *“Sosyal Bilgiler Kitabındaki İçerik, Teknolojileri ve Bilimsel Yöntemleri Kullanmaya Yönlendirmektedir.”* ifadesine öğretmenlerin , %1,1'i (n=1) hiç katılmıyorum, %30,1'i (n=28) katılmıyorum, %38,7'si (n=36) kararsızım, %28,0'ı (n=26) katılıyorum, %2,2'si (n=2) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta (3,000 ± 0,847) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Sonuç olarak %30,2 oranında olumlu yanıt verildiği görülmektedir. Buna göre ders kitaplarındaki içeriğin teknolojiyi ve bilimsel yöntemleri kullanmaya yönelik olarak tekrardan düzenlenerek bu oranın artması sağlanmalıdır.
9. *“Öğrenme ve Alt Öğrenme Alanları Arasında, Programdaki Ağırlıkları Dikkate Alınarak Kapsam Bakımından İşlenişe Uygun Bir Denge Kurulmuştur.”* ifadesine öğretmenlerin , %3,2'si (n=3) hiç katılmıyorum, %23,7'si (n=22) katılmıyorum, %24,7'si (n=23) kararsızım, %39,8'i (n=37) katılıyorum, %8,6'sı (n=8) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta (3,269 ± 1,023) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Bu verilerden yola çıkılarak katılımcıların %48,4'ünün olumlu yanıt verdiği görülmektedir. Ancak katılımcıların %51,6'sının olumlu görüş bildirmediği ve kapsamla ilgili bir maddeye verilen yanıtların daha fazla olumlu yönde olması gerektiği göz önünde bulundurulursa ilgili konuda bir düzenlemeye gidilmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. “Öğretmen 2”nin bu konudaki görüşleri şöyledir:

“Kitapta konu bütünlüğü sağlanmamaktadır. Bazı konulara ağırlık verilirken bazıları gözden kaçırılmaktadır. Bu da öğrencilerde konuları genel çerçevesiyle anlamasında sıkıntı yaratmaktadır. Kısacası bilgiler dengesiz bir dağılım gösteriyor kitapta.”

10. “*Konularla İlgili Öğrenmeyi Destekleyici, Günlük Yaşamla İlgili Çalışmalara Yer Verilmektedir.*” ifadesine öğretmenlerin, %3,2'si (n=3) hiç katılmıyorum, %36,6'sı (n=34) katılmıyorum, %19,4'ü (n=18) kararsızım, %39,8'i (n=37) katılıyorum, %1,1'i (n=1) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta (2,989 ± 0,972) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Bu sonuca göre, ders kitaplarında yer alan bilgilerin öğrenciyi günlük hayata hazırlamaya yönelik olması gerektiği söylenebilir.
11. “*Öğrencilerin Gelişim Farklılıklarını Dikkate Alan Etkinlikler Bulunmaktadır.*” ifadesine öğretmenlerin, %2,2'si (n=2) hiç katılmıyorum, %22,6'sı (n=21) katılmıyorum, %18,3'ü (n=17) kararsızım, %39,8'i (n=37) katılıyorum, %17,2'si (n=16) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye yüksek (3,473 ± 1,089) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Elde edilen bulgulara göre sosyal bilgiler ders kitapları hakkındaki en önemli kriterlerden biri olan öğrencilerin gelişim farklılıklarını dikkate alan etkinliklerin büyük ölçüde bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Fakat katılımcıların 1/4'ü bu görüşe katılmamaktadır. Bu yüzden, etkinliklerin gözden geçirilmesi gerekebilir.
12. “*Öğrencilerin İlgisini Çekecek Örneklere Yer Verilmektedir.*” ifadesine öğretmenlerin, %3,2'si (n=3) hiç katılmıyorum, %30,1'i (n=28) katılmıyorum, %16,1'i (n=15) kararsızım, %39,8'i (n=37) katılıyorum, %10,8'i (n=10) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta (3,247 ± 1,100) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Konuya dair örnekler vermenin anlamayı kolaylaştırdığı göz önünde bulundurulduğunda, örneklendirmeli anlatıma daha sık başvurulması gerektiğinin bir ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.
13. “*Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Kavramlar Günlük Hayattan Yararlanılarak Verilmektedir.*” ifadesine öğretmenlerin, %2,2'si (n=2) hiç katılmıyorum, %41,9'u (n=39) katılmıyorum, %25,8'i (n=24) kararsızım, %26,9'u (n=25) katılıyorum, %3,2'si (n=3) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta (2,871 ± 0,947) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Ders kitaplarındaki yer alan kavramlar günlük hayattan yararlanılarak verildiği yönünde olumlu

yanıt verenlerin oranı %30,2 olarak tespit edilmiştir. Ders kitaplarında yer alan kavramların konuların özü olması, ilerleyen sınıf seviyelerine eklettik ilerlemesi ve günlük hayattan yararlanılarak yapılan açıklama ve tanımlamaların anlamayı kolaylaştırıcı etkisi göz önünde bulundurulursa söz konusu maddeyle ilgili bir düzenleme yapılması gerektiği görülmektedir. Bu konuda “öğretmen 8”in düşüncelerini şu yöndedir:

“Konular kazanımlarla bağdaşmıyor. Ünite ve konuda bol miktarda kavram olmasına rağmen içeriğinde hem yüzeysel işlemeye çalışmış hem de derin konulara itiyor. Ayrıca öğrenciler tarafından içerikte görülen bir kavramı anlatmadan geçmek olmayacağı için yıllık planla uygun ilerlemek de zorlaşmaktadır.”

14. “*Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Konular Öğrencilerin Karşılaştırma Yapmasına Fırsat Vermektedir.*” ifadesine öğretmenlerin, %2,2’si (n=2) hiç katılmıyorum, %30,1’i (n=28) katılmıyorum, %26,9’u (n=25) kararsızım, %38,7’si (n=36) katılıyorum, %2,2’si (n=2) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta ($3,086 \pm 0,929$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.
15. “*Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Konular Öğrencilerin Neden-Sonuç İlişkisi Kurmalarını Sağlamaktadır.*” ifadesine öğretmenlerin, %1,1’i (n=1) hiç katılmıyorum, %34,4’ü (n=32) katılmıyorum, %16,1’i (n=15) kararsızım, %44,1’i (n=41) katılıyorum, %4,3’ü (n=4) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta ($3,161 \pm 0,992$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

14. ve 15. maddelerle ilgili yanıtlardan alınan sonuçların birbiriyle yakın oranda olduğu görülmektedir. İki maddenin de üst düzey becerileri geliştirme ile ilgili olduğu göz önünde bulundurulursa bu konuda bir iyileştirmeye gidilmesi gerektiği söylenebilir.

16. “*Ders Kitabında Yer Alan Problemler Günlük Hayatta Karşılaşılan Durumları Yansıtmaktadır.*” ifadesine öğretmenlerin, %1,1’i (n=1) hiç katılmıyorum, %46,2’si (n=43) katılmıyorum, %17,2’si (n=16)

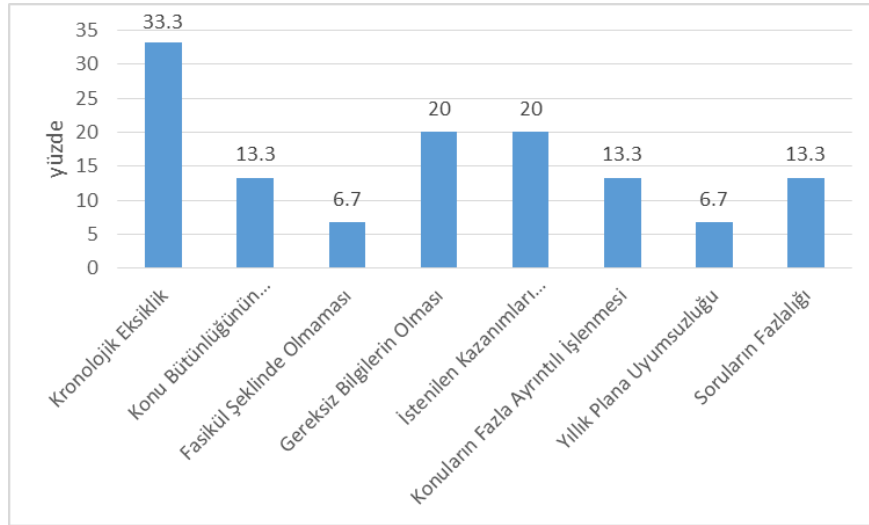
kararsızım, %25,8'i (n=24) katılıyorum, %9,7'si (n=9) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta (2,968 ± 1,078) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Sosyal bilgiler dersinin yaşama dönüklük ilkesi göz önünde bulundurularak dersin içeriğinin günlük hayata faydalı olması noktasında bir eksiklik olduğu göze çarpmaktadır.

17. “*Ders Kitabındaki Problemler Öğrencilerin İlgisini Çekecek Niteliktedir.*” ifadesine öğretmenlerin, %1,1'i (n=1) hiç katılmıyorum, %29,0'ı (n=27) katılmıyorum, %19,4'ü (n=18) kararsızım, %37,6'sı (n=35) katılıyorum, %12,9'u (n=12) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta (3,323 ± 1,065) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Elde edilen bulgulardan ve öğrenmenin ilk basamağının bilgi olduğundan hareketle, bahsi geçen konunun yeterli düzeye getirilmesi gerektiği söylenebilir.
18. “*Ders Kitabındaki Sorular Öğrencilerin Yorum Yapmasını, Yeni Çözümler üretmesini Sağlamaktadır.*” ifadesine öğretmenlerin, %2,2'si (n=2) hiç katılmıyorum, %38,7'si (n=36) katılmıyorum, %10,8'i (n=10) kararsızım, %38,7'si (n=36) katılıyorum, %9,7'si (n=9) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta (3,151 ± 1,113) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Maddeyle ilgili yanıtlar dikkate alındığında, konunun önemine karşın doyurucu bir sonuç alınamadığı saptanmıştır. Maddenin üst düzey becerileri geliştirme ile ilgili olduğu göz önünde bulundurulursa bu konuda bir düzenlemeye gidilmesi gerektiği söylenebilir.
19. “*Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Programda Öngörülen Beceri, Değer Ve Tutumları Kazandırmaya Yönelik Etkinlikleri İçermektedir.*” ifadesine öğretmenlerin, %29,0'ı (n=27) katılmıyorum, %19,4'ü (n=18) kararsızım, %41,9'u (n=39) katılıyorum, %9,7'si (n=9) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta (3,323 ± 1,002) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Elde edilen bulgular ve çağdaş eğitim yaklaşımları dikkate alındığında, kazanımlara yönelik etkinliklerin çoğaltılması gerektiği ortaya çıkmaktadır.
20. “*Kitapta Problem Kurmayı ve Çözmeyi Geliştirecek Gerçek Yaşam Durumlarına Yer Verilmektedir.*” ifadesine öğretmenlerin, %2,2'si (n=2)

hiç katılmıyorum, %31,2'si (n=29) katılmıyorum, %21,5'i (n=20) kararsızım, %37,6'sı (n=35) katılıyorum, %7,5'i (n=7) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta (3,172 ± 1,028) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Sosyal bilgiler dersinin yaşama dönüklük ilkesi ve ayrıca üst düzey becerileri geliştirme ilkesi göz önünde bulundurulursa, dersin içeriğinin günlük hayata yansımaları noktasında bir eksiklik olduğu göze çarpmaktadır.

21. *“Konular Öğrencilerin Daha Önce Sahip Olması Gereken Sosyal Bilgiler Önbilgileri Dikkate Alınarak Sunulmaktadır.”* ifadesine öğretmenlerin, %3,2'si (n=3) hiç katılmıyorum, %22,6'sı (n=21) katılmıyorum, %29,0'ı (n=27) kararsızım, %35,5'i (n=33) katılıyorum, %9,7'si (n=9) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta (3,258 ± 1,021) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Bu bulgulardan yola çıkılarak, sınıf düzeyine göre ve eklektik olarak ilerleyen konuların 7. sınıf düzeyinde önbilgilere büyük oranda yer verildiği ancak yine de iyileştirilebileceği söylenebilir.
22. *“Konular Öğretmenden Destek Almadan Öğrenciler Tarafından Anlaşılabilir Düzeydedir.”* ifadesine öğretmenlerin, %4,3'ü (n=4) hiç katılmıyorum, %10,8'i (n=10) katılmıyorum, %15,1'i (n=14) kararsızım, %40,9'u (n=38) katılıyorum, %29,0'ı (n=27) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye yüksek (3,796 ± 1,109) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Elde edilen sonuç dikkate alındığında, söz konusu sosyal bilgiler kitabının öğrenci tarafından anlaşılabilirliği hususunda genelde eksiklik olmadığı söylenebilir.
23. *“Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Etkinlikler Öğrencilerin Farklı Becerilerini Geliştirmektedir.”* ifadesine öğretmenlerin, %1,1'i (n=1) hiç katılmıyorum, %19,4'ü (n=18) katılmıyorum, %29,0'ı (n=27) kararsızım, %36,6'sı (n=34) katılıyorum, %14,0'ı (n=13) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye yüksek (3,430 ± 0,993) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Bu verilerden hareketle ve içerikteki etkinliklerle ilgili diğer maddeler de dikkate alındığında, olumlu sonuçların orta düzeyde olduğu ancak konunun iyileştirme gerektiren önemde olduğu söylenebilir.

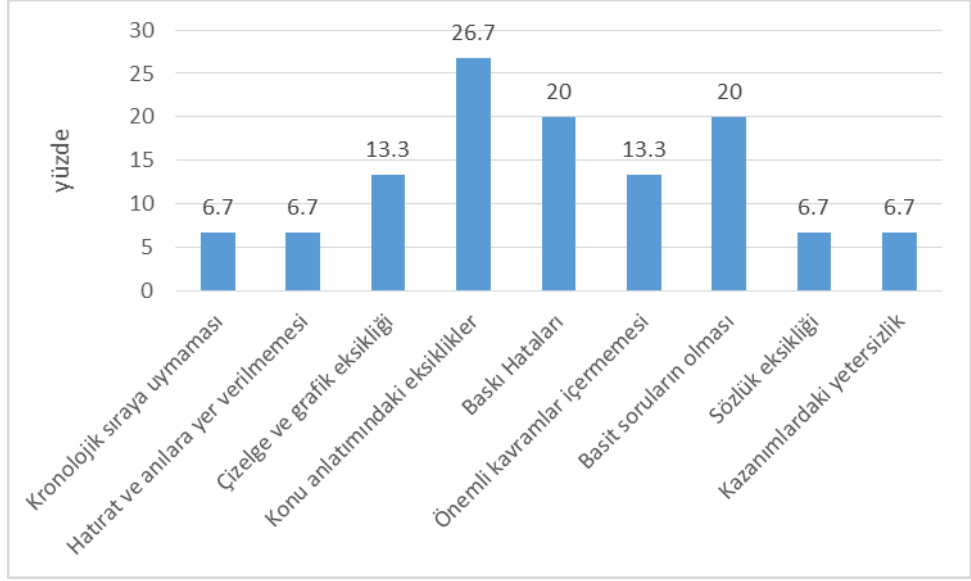
Bulgularımızın buraya kadar olan kısmı nitel bilgilerle desteklenmekle birlikte, genel olarak yöntemimizin nicel boyutunu oluşturan tarafıydı. Şimdi ise, daha önce de değindiğimiz araştırmamızın nitel yöntemi olan mülakat sonuçlarına daha detaylı başvurmak gerekmektedir. Nicel kısım, ders kitabının şekli ve içerik özelliklerine yoğunlaşırken, nitel kısmı ise ders kitabının kullanımı ile ilgili karşılaşılan güçlükleri irdelemektedir. Buna ilişkin mülakat formunda yer alan Soru 1'e öğretmenlerin yanıtlarından oluşan temaların dağılımı aşağıda verilmiştir.

Şekil 14. Öğretmenlerin ders kitabının kullanımı ile ilgili karşılaşılan güçlüklerle ilişkin görüşleri

Şekil 14'te görüldüğü üzere, öğretmenlerin verdiği yanıtlar incelendiğinde kronolojik eksiklik, gereksiz bilgilerin olması, istenilen kazanımları kapsamaması şeklinde üç güçlüğün öne çıktığı saptanmıştır. Öğretmenlerin sıralama ile ilgili yanlışlıklar olduğu, fazla bilgilerin öğrencilerin kafasını karıştırdığı ve bundan dolayı gereksiz sorularla karşılaştıklarına değindikleri görülmüştür. Karşılaşılan güçlük olarak az oranlarda da olsa bu görüşlerin dikkate alınacak şekilde ön plana çıktığı görülmektedir. Karşılaşılan güçlüklerle ilişkin örnek görüşler aşağıda verilmektedir.

“Kitapta konu bütünlüğü sağlanmamaktadır. Bazı konulara ağırlık verilirken bazıları gözden kaçırılmaktadır. Bu da öğrencilerde konuları genel çerçevesiyle anlamasında sıkıntı yaratmaktadır. Kısacası bilgiler dengesiz bir dağılım gösteriyor kitapta.” (Ö2)

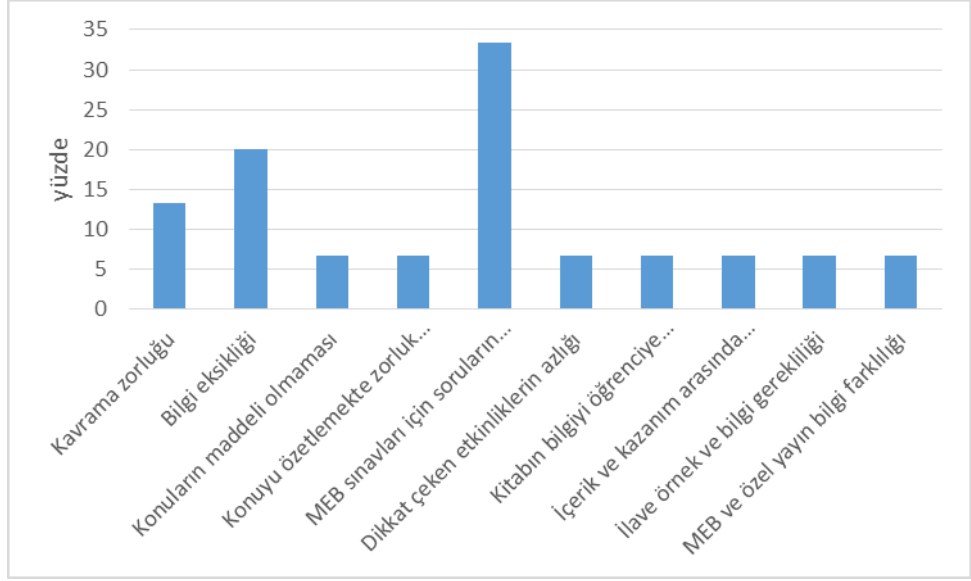

Şekil 15. Öğretmenlerin ders kitabının eksik yönlerinin bulunmasına yönelik görüşleri

Ders kitaplarının eksik bulduğunuz yönlerine ilişkin öğretmen yanıtları incelendiğinde konu anlatımındaki eksiklikler, baskı hataları ve tamamlayıcı soruların basitliğine ilişkin görüşlerin öne çıktığı görülmektedir. Ders kitaplarının eksik bulunan yönlerine ilişkin bazı görüşler aşağıda verilmiştir. Öğretmen 3 şunları söylemiştir:

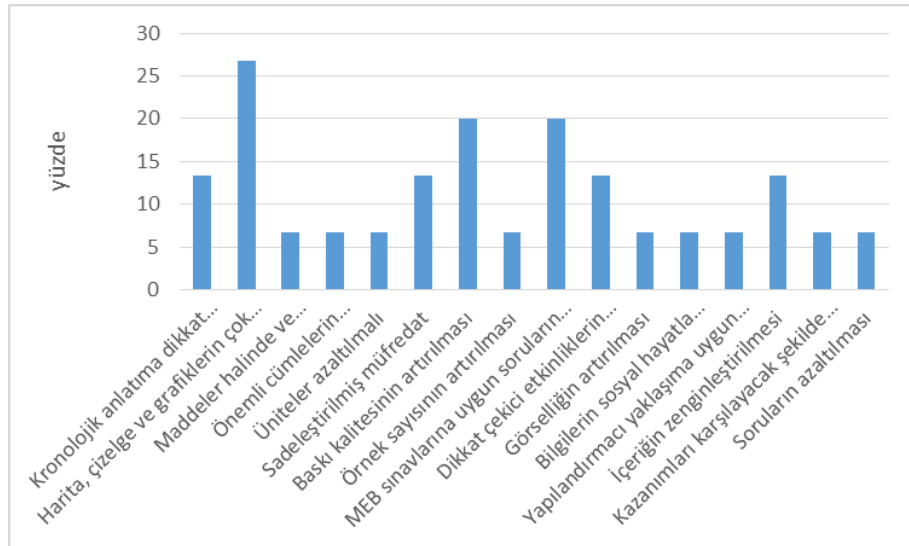
“Konu anlatımı, bilgi verme gibi bölümler yetersiz kalmaktadır. Görselliğe ayrılan bölümü azaltıp yazılı bilgilere daha fazla yer ayrılmalıdır.”

Sosyal Bilgiler derslerinde konular için ek kaynağa ihtiyaç duyma nedenleri incelendiğinde ise, MEB sınavları için kitabı yetersiz görme durumları öne çıkmaktadır. Katılımcı öğretmenlerin diğer nedenlere dair düşünceleri de Şekil 16’da verilmiştir.

Şekil 16. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler derslerindeki konular için ek kaynağa ihtiyaç duyma nedenleri

Şekil 17'deki sosyal bilgiler ders kitaplarının geliştirilmesi için öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde de, harita, çizelge ve grafiklerin çok olması, baskı kalitesinin artırılması, MEB sınavlarına uygun soruların seçilmesinin ön plana çıktığı görülmektedir. Diğer görüşler ise Çizelge 16'da verilmektedir.

Şekil 17. Öğretmenlerin sosyal bilgiler ders kitaplarının geliştirilmesi için önerileri

4.3. DİL VE ANLATIM

Araştırmaya katılan öğretmenlerin dil ve anlatım ile ilgili ifadelere verdiği cevapların dağılımları Çizelge 7’de görülmektedir.

Çizelge 7. Öğretmenlerin dil ve anlatım ile ilgili ifadelere verdiği cevaplar

	Hiç Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ort	Ss
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
1. Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Konu Anlatımlarında Mantık Bakımından Tutarlılık, Fikir Bütünlüğü Vardır.	1	1,1	35	37,6	30	32,3	21	22,6	6	6,5	2,957	0,955
2.Ders Kitabının Dili Anlaşılmaktadır.	3	3,2	63	67,7	9	9,7	16	17,2	2	2,2	2,473	0,892
3.Öğrencilerin Yeni Terimler Öğrenmelerini Sağlamaktadır.	4	4,3	46	49,5	26	28,0	14	15,1	3	3,2	2,634	0,906
4.Yazım ve Noktalama Hataları Vardır.	8	8,6	40	43,0	26	28,0	17	18,3	2	2,2	2,624	0,955

Araştırmaya katılan öğretmenlerin dil ve anlatım ile ilgili ifadelere verdiği cevaplar incelendiğinde şu sonuçları vurgulamak istiyoruz:

1. “*Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Konu Anlatımlarında Mantık Bakımından Tutarlılık, Fikir Bütünlüğü Vardır.*” ifadesine öğretmenlerin, %1,1’i (n=1) hiç katılmıyorum, %37,6’sı (n=35) katılmıyorum, %32,3’ü (n=30) kararsızım, %22,6’sı (n=21) katılıyorum, %6,5’i (n=6) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta (2,957 ± 0,955) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Bu sonuçlara göre sosyal bilgiler ders kitabında yer alan konu anlatımlarında mantık bakımından tutarlılık, fikir bütünlüğü olduğu yönünde olumlu görüş belirtenlerin oranı %29,1’dir. Ders kitaplarından yer alan içeriklerin anlatımlarında mantık bakımından tutarsızlık ve fikir bütünlüğü açısından eksiklik görüldüğü göze çarptığı söylenebilir.

Nitekim öğretmen 11 şöyle demiştir:

“Kitaptaki konu sıralaması ve konuların anlatımı çocukların kafasını karıştırdığı için kitabı kullanmıyorum.”

2. “*Ders Kitabının Dili Anlaşılmaktadır.*” ifadesine öğretmenlerin, %3,2'si (n=3) hiç katılmıyorum, %67,7'si (n=63) katılmıyorum, %9,7'si (n=9) kararsızım, %17,2'si (n=16) katılıyorum, %2,2'si (n=2) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye zayıf ($2,473 \pm 0,892$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Elde edilen bulgulardan hareketle, katılımcıların büyük çoğunluğunun kitabın dilini anlaşılır bulmadığı görülmektedir. Anlaşılmaz dilin öğrenmeye olumsuz etkisi düşünülürse, kesinlikle bir iyileştirmeye gidilmesi gerektiği söylenebilir.
3. “*Öğrencilerin Yeni Terimler Öğrenmelerini Sağlamaktadır.*” ifadesine öğretmenlerin, %4,3'ü (n=4) hiç katılmıyorum, %49,5'i (n=46) katılmıyorum, %28,0'ı (n=26) kararsızım, %15,1'i (n=14) katılıyorum, %3,2'si (n=3) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta ($2,634 \pm 0,906$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Elde edilen bulgulardan hareketle, katılımcıların büyük çoğunluğunun kitabın öğrencilere alanla ilgili terim öğretme anlamında yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin ortaya koyduğu bu çizelge göz önüne alınırsa, kesinlikle bir yenilemeye gidilmesi gerektiği söylenebilir.
4. “*Yazım ve Noktalama Hataları Vardır.*” ifadesine öğretmenlerin, %8,6'sı (n=8) hiç katılmıyorum, %43,0'ı (n=40) katılmıyorum, %28,0'ı (n=26) kararsızım, %18,3'ü (n=17) katılıyorum, %2,2'si (n=2) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta ($2,624 \pm 0,955$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. ‘Sosyal bilgiler ders kitaplarında yazım ve noktalama hataları vardır’ görüşüne katılmayanların oranının büyük bir çoğunluğu kapsadığı görülse de ders kitaplarının yazım ve noktalama kurallarına uygun olarak gözden geçirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

4.4. ÖLÇME – DEĞERLENDİRME

Araştırmaya katılan öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme ile ilgili ifadelerine verdiği cevapların dağılımları ise Çizelge 8’de görülmektedir.

Çizelge 8. Öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme ile ilgili ifadelerine verdiği cevaplar

	Hiç Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ort	Ss
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
1. Alıştırmalar Her Seviyedeki Öğrencinin Kendini Değerlendirmesine Fırsat Tanımaktadır.	0	0,0	20	21,5	23	24,7	41	44,1	9	9,7	3,419	0,936
2. Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Her Konu İçin Hazırlanan Ölçme-Değerlendirme Soruları Yeterlidir.	2	2,2	13	14,0	22	23,7	42	45,2	14	15,1	3,570	0,982
3. Ölçme Değerlendirme Çalışmaları Öğrencilerin Henüz Kazanamadığı Bilgi ve Becerileri Kazanmaya Teşvik Etmektedir.	2	2,2	22	23,7	22	23,7	38	40,9	9	9,7	3,323	1,013
4. Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Üst Düzey Düşünme Becerilerini Geliştirici Nitelikte Sorulara Yer Verilmektedir.	0	0,0	17	18,3	16	17,2	53	57,0	7	7,5	3,538	0,879
5. Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Sorular Öğrencileri Araştırma ve İnceleme Yapmaya Teşvik Etmektedir.	2	2,2	24	25,8	24	25,8	34	36,6	9	9,7	3,258	1,021
6. Ünite Sonlarındaki Sorular Öğrenci Kazanımlarını Ölçecek Niteliktedir.	7	7,5	35	37,6	15	16,1	33	35,5	3	3,2	2,892	1,078

Öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme ile ilgili ifadelerine verdiği cevaplar incelendiğinde ise şu sonuçlara varmak mümkündür;

1. “*Alıştırmalar Her Seviyedeki Öğrencinin Kendini Değerlendirmesine Fırsat Tanımaktadır.*” ifadesine öğretmenlerin, %21,5’i (n=20) katılmıyorum, %24,7’si (n=23) kararsızım, %44,1’i (n=41) katılıyorum, %9,7’si (n=9) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye yüksek (3,419 ± 0,936) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Bunun sonucu olarak, alıştırmalar ile öğrencilerin kendini geliştirebilmeleri arasında pozitif bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir.

2. *“Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Her Konu İçin Hazırlanan lme-değerlendirme Soruları Yeterlidir.”* ifadesine öğretmenlerin, %2,2'si (n=2) hiç katılmıyorum, %14,0'ı (n=13) katılmıyorum, %23,7'si (n=22) kararsızım, %45,2'si (n=42) katılıyorum, %15,1'i (n=14) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye yüksek (3,570 ± 0,982) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Dolayısıyla ders kitaplarında her konu için hazırlanan lme değerlendirme sorularının büyük oranda yeterli bulunduğu görülmektedir.
3. *“lme Değerlendirme alışmaları ğrencilerin Henüz Kazanamadığı Bilgi ve Becerileri Kazanmaya Teşvik Etmektedir.”* ifadesine öğretmenlerin, %2,2'si (n=2) hiç katılmıyorum, %23,7'si (n=22) katılmıyorum, %23,7'si (n=22) kararsızım, %40,9'u (n=38) katılıyorum, %9,7'si (n=9) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta (3,323 ± 1,013) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Bir başka ifadeyle, ders kitaplarında her konu için hazırlanan lme değerlendirme çalışmaları öğrencilerin henüz kazanamadığı bilgi ve becerileri kazanmaya teşvik etmektedir ve ölçmeye yönelik soruların büyük oranda yeterli bulunduğu görülmektedir.
4. *“Sosyal Bilgiler Ders Kitabında st Düzey Düşünme Becerilerini Geliştirici Nitelikte Sorulara Yer Verilmektedir.”* ifadesine öğretmenlerin, %18,3' (n=17) katılmıyorum, %17,2'si (n=16) kararsızım, %57,0'ı (n=53) katılıyorum, %7,5'i (n=7) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye yüksek (3,538 ± 0,879) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Bunun sonucunda, Sosyal bilgiler ders kitabında üst düzey düşünme becerilerini geliştirici nitelikte sorulara yer verilmektedir.
5. *“Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Sorular ğrencileri Araştırma ve İnceleme Yapmaya Teşvik Etmektedir.”* ifadesine öğretmenlerin , %2,2'si (n=2) hiç katılmıyorum, %25,8'i (n=24) katılmıyorum, %25,8'i (n=24) kararsızım, %36,6'sı (n=34) katılıyorum, %9,7'si (n=9) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta (3,258 ± 1,021) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Sosyal bilgiler ders

kitabında yer alan sorular öğrencileri araştırma ve inceleme yapmaya teşvik etme noktasında kısmen yeterli bulunduğu gözlemlenmiştir.

6. “Ünite Sonlarındaki Sorular Öğrenci Kazanımlarını Ölçecek Niteliktedir.” ifadesine öğretmenlerin, %7,5'i (n=7) hiç katılmıyorum, %37,6'sı (n=35) katılmıyorum, %16,1'i (n=15) kararsızım, %35,5'i (n=33) katılıyorum, %3,2'si (n=3) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğretmenlerin bu ifadeye orta (2,892 ± 1,078) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Ünite sonlarındaki soruların önemli oranda öğrenci kazanımlarını ölçecek nitelikte olmadığı gözlemlenmiştir. Fakat 2. maddedeki her konu için hazırlanan ölçme değerlendirme sorularının büyük oranda yeterli bulgusu ile beraber değerlendirildiğinde, ünite sonu değerlendirme sorularının ünite neler öğrenildiğini ölçmek konusunda yeterli iken, genel kazanımlarını ölçme noktasında yeterli nitelikte olmadığı düşünülmektedir.

Çizelge 9. Öğretmenlerin ders kitabındaki ünite sonu etkinlikleri öğrencilerin severek ve isteyerek yapıp yapmadığı hakkındaki düşünceleri

	Frekans(n)	Yüzde (%)
Evet	10	66.7
Hayır	5	33.3
Toplam	15	100.0

Ders kitabındaki ünite sonu etkinliklerinin ölçme ve değerlendirme konusundaki yeterlilikleri kadar önemli olan bir başka husus da, öğrencilerin bu etkinlikleri ne kadar severek ve isteyerek yaptıklarıdır. Öğretmenlerimizin bu soruya verdikleri cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin yaklaşık 2/3'ünün öğrencilerin etkinlikleri severek yaptığını, 1/3'ünün ise severek yapmadığını belirttiği görülmektedir. Fakat katılımcı öğretmenler, ek olarak farklı görüşler de ortaya koymaktadır. Kitaptaki soru sayısının fazla olması, çoktan seçmeli soruların biraz daha geliştirilebilir olması, soruların bilgi ölçmekten çok düşünceye sevk etmesi gerektiği, farklı etkinliklerin eklenmesi gerektiği, farklı soru tarzlarının olması gerektiği gibi ilave yorumların olduğu görülmektedir. Bunun sonucu olarak, Sosyal Bilgiler derslerinde konular için ek kaynağa tüm öğretmenlerin ihtiyaç duydukları ve ek kaynaklara yöneltilen belirlenmiştir.

4.5. ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ ARASINDAKİ ANLAMLILIK FARKLILIK TESTİ

Araştırmaya katılan öğretmenlerin vermiş oldukları cevapların çeşitli kriterler açısından anlamlı farklılık gösterip göstermediği incelemek, çalışmamızın geçerliliği açısından elzemdir. Bu kriterler, öğretmenlerin eğitim durumları, mesleki kıdemleri, yaş, cinsiyet, hizmet içi eğitim kursu alma ve süreli yayınları takip etmeleridir. Öğretmenler kendi aralarında bir farklılık göstermiyorlarsa, bu durum elde edilen sonuçların düşünülen farklı sebeplere dayanmadığını gösterir. Aşağıda yapılan Kruskal-Wallis Testi ve Man-Whitney Testi, grup ortalamaları arasında bir farklılık olmadığını göstermektedir.

Çizelge 10. Öğretmenlerin 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının değerlendirilmesinin eğitim durumlarına göre ortalamaları

Kriter	Grup	N	Ort	Ss	Kw	P
Teknik Tasarım ve Düzenlemeye Yönelik Değerlendirme	Yüksekokul	4	3.250	0.794	1.827	0.401
	Eğitim Fakültesi	78	2.784	0.623		
	Diğer	11	2.852	0.710		
İçeriğe Yönelik Değerlendirme	Yüksekokul	4	2.870	0.452	1.846	0.397
	Eğitim Fakültesi	78	3.200	0.661		
	Diğer	11	3.071	0.557		
Dil ve Anlatıma Yönelik Değerlendirme	Yüksekokul	4	2.750	0.289	0.519	0.771
	Eğitim Fakültesi	78	2.673	0.649		
	Diğer	11	2.636	0.626		
Ölçme ve Değerlendirmeye Yönelik Algı	Yüksekokul	4	3.833	0.577	2.147	0.342
	Eğitim Fakültesi	78	3.299	0.726		
	Diğer	11	3.394	0.611		

Araştırmaya katılan öğretmenlerin eğitim durumlarına göre Çizelge 10'daki kriterler açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre, grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p > 0.05$). Bir başka ifadeyle, öğretmenlerimiz yüksekokul mezunu, eğitim fakültesi mezunu ya da diğer türdeki okullardan mezun olsalar da nicel ve nitel bölümümüzdeki 4 ana kriter açısından birbirlerine benzer düşünmektedir.

Çizelge 11. Öğretmenlerin 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının değerlendirilmesinin mesleki kıdeme göre ortalamaları

Kriter	Grup	N	Ort	Ss	Kw	P
Teknik Tasarım ve Düzenlemeye Yönelik Değerlendirme	1-5 Yıl	48	2.731	0.591	5.369	0.147
	6-10 Yıl	16	2.930	0.700		
	11-15 Yıl	16	3.106	0.615		
	16 Yıl ve üstü	13	2.606	0.692		
İçeriğe Yönelik Değerlendirme	1-5 Yıl	48	3.186	0.622	0.756	0.860
	6-10 Yıl	16	3.277	0.689		
	11-15 Yıl	16	3.109	0.622		
	16 Yıl ve üstü	13	3.060	0.730		
Dil ve Anlatıma Yönelik Değerlendirme	1-5 Yıl	48	2.693	0.632	1.552	0.670
	6-10 Yıl	16	2.797	0.653		
	11-15 Yıl	16	2.531	0.499		
	16 Yıl ve üstü	13	2.615	0.768		
Ölçme ve Değerlendirmeye Yönelik Algı	1-5 Yıl	48	3.333	0.566	0.063	0.996
	6-10 Yıl	16	3.292	0.836		
	11-15 Yıl	16	3.344	0.792		
	16 Yıl ve üstü	13	3.372	0.977		

Araştırmaya katılan öğretmenlerin kıdemlerine göre de durum pek farklı değildir (Çizelge 11). Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre, grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Öğretmenlerimizin mesleki kıdemlerinin farklı olmasının nicel ve nitel bölümümüzdeki 4 ana kriter bakımından anlamlı bir fark oluşturmadığı sonucuna varılmıştır.

Çizelge 12. Öğretmenlerin 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının değerlendirilmesinin yaşa göre ortalamaları

Kriter	Grup	N	Ort	Ss	Kw	P
Teknik Tasarım ve Düzenlemeye Yönelik Değerlendirme	20-30 Yaş	51	2.792	0.605	0.211	0.900
	31-40 Yaş	31	2.839	0.669		
	40 Yaş Üstü	11	2.830	0.768		
İçeriğe Yönelik Değerlendirme	20-30 Yaş	51	3.237	0.594	1.332	0.514
	31-40 Yaş	31	3.062	0.704		
	40 Yaş Üstü	11	3.170	0.690		
Dil ve Anlatıma Yönelik Değerlendirme	20-30 Yaş	51	2.696	0.615	0.371	0.831
	31-40 Yaş	31	2.621	0.580		
	40 Yaş Üstü	11	2.705	0.865		
Ölçme ve Değerlendirmeye Yönelik Algı	20-30 Yaş	51	3.356	0.562	0.252	0.882
	31-40 Yaş	31	3.285	0.809		
	40 Yaş Üstü	11	3.364	1.046		

Araştırmaya katılan öğretmenlerin yaşlarına göre de çok farklı bir durum ortaya çıkmamaktadır (Çizelge 12). Öğretmenlerimizin grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı değildir ($p>0.05$). Çizelge 16'da görüldüğü üzere,

öğretmenler arasındaki yaş farkı anket sonuçlarında istatistiksel olarak dikkate değer bir ayırım oluşturmamaktadır.

Çizelge 13. Öğretmenlerin 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının değerlendirilmesinin cinsiyete göre ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	MW	P
Teknik Tasarım ve Düzenlemeye Yönelik Değerlendirme	Kadın	47	2.719	0.584	884.000	0.130
	Erkek	46	2.906	0.686		
İçeriğe Yönelik Değerlendirme	Kadın	47	3.160	0.571	1013.500	0.604
	Erkek	46	3.182	0.713		
Dil ve Anlatıma Yönelik Değerlendirme	Kadın	47	2.596	0.625	908.000	0.179
	Erkek	46	2.750	0.635		
Ölçme ve Değerlendirmeye Yönelik Algı	Kadın	47	3.401	0.637	991.000	0.487
	Erkek	46	3.265	0.780		

Öğretmenlerin teknik tasarım ve düzenlemeye yönelik değerlendirme, içeriğe yönelik değerlendirme, dil ve anlatıma yönelik değerlendirme, ölçme ve değerlendirmeye yönelik algı puanları ortalamalarının (Çizelge 13) cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark da istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Çizelge 14. Öğretmenlerin 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının değerlendirilmesinin hizmet içi eğitim kursu alma durumuna göre ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	MW	P
Teknik Tasarım ve Düzenlemeye Yönelik Değerlendirme	Evet	32	2.861	0.659	903.500	0.557
	Hayır	61	2.786	0.633		
İçeriğe Yönelik Değerlendirme	Evet	32	3.283	0.651	826.000	0.225
	Hayır	61	3.112	0.635		
Dil ve Anlatıma Yönelik Değerlendirme	Evet	32	2.711	0.809	923.000	0.665
	Hayır	61	2.652	0.521		
Ölçme ve Değerlendirmeye Yönelik Algı	Evet	32	3.385	0.819	948.500	0.823
	Hayır	61	3.306	0.652		

Öğretmenlerin hizmetiçi eğitim kursu alma durumu değişkenine göre algı puanları ortalamalarının (Çizelge 14) anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Çizelge 15. Öğretmenlerin 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının değerlendirilmesinin süreli yayınları takip etme durumuna göre ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	MW	P
Teknik Tasarım ve Düzenlemeye Yönelik Değerlendirme	Evvet	51	2.868	0.606	899.500	0.185
	Hayır	42	2.744	0.680		
İçeriğe Yönelik Değerlendirme	Evvet	51	3.235	0.617	958.500	0.385
	Hayır	42	3.092	0.670		
Dil ve Anlatıma Yönelik Değerlendirme	Evvet	51	2.696	0.711	1046.000	0.845
	Hayır	42	2.643	0.524		
Ölçme ve Değerlendirmeye Yönelik Algı	Evvet	51	3.422	0.745	938.000	0.302
	Hayır	42	3.426	0.659		

Öğretmenlerin Çizelge 15'teki genel kriterlerimize yönelik algı puanları ortalamalarının süreli yayınları takip etme durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark da istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

4.6 ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ ARASINDAKİ FARKLILIK TESTİ

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 7. Sınıf sosyal bilgiler dersine yönelik değerlendirmeleri ile kişisel durumuna göre farklılığı arasındaki ilişki t-testi ve anova yöntemleriyle analiz edilerek karşılaştırılması ilgili tablolarda gösterilmektedir. Bu kişisel durumlar altı kritere göre belirlenmiştir. Bunlar; öğretmenlerin cinsiyetleri, eğitim durumları, yaş, hizmet içi eğitim almaları, mesleki kıdemleri ve sürekli yayın takip etmeleridir. Ankete katılan öğretmenlerin 47'si kadın 46'sı erkektir. Tablodaki sonuçlardan; Anlamlılık (p) değeri 0,05'ten büyük olduğundan teknik tasarım ve düzenleme, içerik, dil ve anlatım ve ölçme ve değerlendirme değişkenlerinin kadın ve erkek örneklemeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

4.6.1 Cinsiyet Farklılığı (T-Testi)

Çizelge 16. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 7. Sınıf sosyal bilgiler dersine yönelik değerlendirmeleri ile cinsiyet farklılığı arasındaki ilişki

Grup İstatistikleri					
		N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Teknik	1,0	47	49,0851	10,43162	1,52161
	2,0	46	52,2609	12,50144	1,84324
İçerik	1,0	47	73,0213	13,07751	1,90755
	2,0	46	73,2609	16,18015	2,38563
Dil	1,0	47	11,1489	1,99977	,29170
	2,0	46	11,7391	2,21545	,32665
Ölçme	1,0	47	20,4043	3,82020	,55723
	2,0	46	19,5870	4,67892	,68987

Çizelge 16'da ankete katılan öğretmenlerin cinsiyetlerine göre ortalamaları, standart sapmaları ve standart hataları verilmiştir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 7. Sınıf sosyal bilgiler dersine yönelik değerlendirmeleri ile cinsiyet farklılığı arasındaki ilişkiye dair t-testi yöntemiyle elde edilen ortalamaların karşılaştırılması Çizelge 17'de gösterilmektedir. Tablodaki sonuçlardan;

Anlamlılık (p) değeri 0,05'ten büyük olduğundan teknik tasarım ve düzenleme, içerik, dil ve anlatım ve ölçme ve değerlendirme değişkenlerinin kadın ve erkek örneklemi arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çizelge 17. İlişkısız Örneklemeler için t- test

İlişkısız Örneklemeler için t- test										
		Levene's Varyansların Eşitliği Testi		Ortalamaların Eşitliği t-testi						
		F-Değeri	Sig.	t-Değeri	Serbestlik derecesi	Sig. (iki uçlu)	Ortalama Fark	Std. Hata Farkı	Farkın 95% Güven Aralığı	
									Düşük	Yüksek
Teknik	Varyansların Eşitliği Varsayımı	1,756	,188	-1,331	91	,186	-3,17576	2,38550	-7,91427	1,56274
	Varyansların Eşit Olmaması Varsayımı			-1,329	87,485	,187	-3,17576	2,39015	-7,92607	1,57455
İçerik	Varyansların Eşitliği Varsayımı	4,744	,032	-,079	91	,938	-,23959	3,04755	-6,29317	5,81399
	Varyansların Eşit Olmaması Varsayımı			-,078	86,390	,938	-,23959	3,05450	-6,31135	5,83217
Dil	Varyansların Eşitliği Varsayımı	,888	,348	-1,349	91	,181	-,59019	,43745	-1,45913	,27874
	Varyansların Eşit Olmaması Varsayımı			-1,348	89,629	,181	-,59019	,43793	-1,46028	,27989
Ölçme	Varyansların Eşitliği Varsayımı	3,569	,062	,924	91	,358	,81730	,88488	-,94041	2,57501
	Varyansların Eşit Olmaması Varsayımı			,922	86,750	,359	,81730	,88681	-,94540	2,58000

4.6.2 Yaş Farklılığı (ANOVA)

Çizelge 18. Varyansların Homojenliği Testi

	Levene İstatistiği	sd1	sd2	Sig.
Teknik	1,103	3	89	,352
İçerik	2,072	3	89	,110
Dil	3,764	3	89	,014
Ölçme	6,041	3	89	,001

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 7. Sınıf sosyal bilgiler dersine yönelik değerlendirmeleri ile yaş farklılığı arasındaki ilişki anova yöntemiyle elde edilen ortalamaların karşılaştırılması Çizelge 19'da gösterilmektedir. Tablodaki sonuçlardan; Anlamlılık (p) değeri 0,05'ten büyük olduğundan teknik tasarım ve düzenleme, içerik, dil ve anlatım ve ölçme ve değerlendirme değişkenlerinin örneklem grubunun yaşları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çizelge 19. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 7. Sınıf sosyal bilgiler dersine yönelik değerlendirmeleri ile yaş farklılığı arasındaki ilişki

ANOVA						
		Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	Sig.
Teknik	Gruplar Arası	519,558	3	173,186	1,311	,276
	Gruplar içi	11753,431	89	132,061		
	Toplam	12272,989	92			
İçerik	Gruplar Arası	409,713	3	136,571	,632	,596
	Gruplar içi	19239,470	89	216,174		
	Toplam	19649,183	92			
Dil	Gruplar Arası	3,350	3	1,117	,243	,866
	Gruplar içi	409,575	89	4,602		
	Toplam	412,925	92			
Ölçme	Gruplar Arası	10,851	3	3,617	,194	,900
	Gruplar içi	1661,149	89	18,665		
	Toplam	1672,000	92			

4.6.3 Eğitim Durumu Farklılığı (ANOVA)

Çizelge 20. Varyansların Homojenliği Testi

	Levene İstatistiği	sd1	sd2	Sig.
Teknik	,459	2	90	,633
İçerik	1,698	2	90	,189
Dil	,649	2	90	,525
Ölçme	,225	2	90	,799

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 7. Sınıf sosyal bilgiler dersine yönelik değerlendirmeleri ile eğitim durumu arasındaki ilişki anova yöntemiyle elde edilen ortalamaların karşılaştırılması Çizelge 21 gösterilmektedir. Tablodaki sonuçlardan; Anlamlılık (p) değeri 0,05'ten büyük olduğundan teknik tasarım ve düzenleme, içerik, dil ve anlatım ve ölçme ve değerlendirme değişkenlerinin örneklemin eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çizelge 21. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 7. Sınıf sosyal bilgiler dersine yönelik değerlendirmeleri ile eğitim durumu arasındaki ilişki

ANOVA						
		Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	Sig.
Teknik	Gruplar Arası	206,513	2	103,256	,770	,466
	Gruplar içi	12066,477	90	134,072		
	Toplam	12272,989	92			
İçerik	Gruplar Arası	281,552	2	140,776	,654	,522
	Gruplar içi	19367,631	90	215,196		
	Toplam	19649,183	92			
Dil	Gruplar Arası	1,200	2	,600	,131	,877
	Gruplar içi	411,725	90	4,575		
	Toplam	412,925	92			
Ölçme	Gruplar Arası	40,737	2	20,368	1,124	,330
	Gruplar içi	1631,263	90	18,125		
	Toplam	1672,000	92			

4.6.4 Meslekteki Kıdem Farklılığı (ANOVA)

Çizelge 22. Varyansların Homojenliği Testi

	Levene İstatistiği	sd1	sd2	Sig.
Teknik	,899	5	87	,486
İçerik	1,208	5	87	,312
Dil	,228	5	87	,949
Ölçme	2,776	5	87	,022

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 7. Sınıf sosyal bilgiler dersine yönelik değerlendirmeleri ile mesleki kıdem arasındaki ilişki t-testi yöntemiyle elde edilen ortalamaların karşılaştırılması Çizelge 23'te gösterilmektedir. Tablodaki sonuçlardan; Sig (p) değeri 0,05'ten büyük olduğundan teknik tasarım ve düzenleme, içerik, dil ve anlatım ve ölçme ve değerlendirme değişkenlerinin örneklemin meslekteki kıdemi arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çizelge 23. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 7. Sınıf sosyal bilgiler dersine yönelik değerlendirmeleri ile meslekteki kıdem farklılığı arasındaki ilişki

ANOVA						
		Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	Sig.
Teknik	Gruplar Arası	1011,593	5	202,319	1,563	,179
	Gruplar içi	11261,396	87	129,441		
	Toplam	12272,989	92			
İçerik	Gruplar Arası	1351,287	5	270,257	1,285	,278
	Gruplar içi	18297,896	87	210,321		
	Toplam	19649,183	92			
Dil	Gruplar Arası	14,966	5	2,993	,654	,659
	Gruplar içi	397,958	87	4,574		

	Toplam	412,925	92			
Ölçme	Gruplar Arası	180,563	5	36,113	2,107	,072
	Gruplar içi	1491,438	87	17,143		
	Toplam	1672,000	92			

4.6.5 Hizmetçi Eğitim Kursu Alma Farklılığı (T-Testi)

Ankete katılanların 32'si yeni Sosyal Bilgiler programı ile ilgili seminer veya hizmet içi eğitim kursu almış 61'i almamıştır.

Çizelge 24. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 7. Sınıf sosyal bilgiler dersine yönelik değerlendirmeleri ile hizmetçi eğitim kursu alma farklılığı arasındaki ilişki

Grup İstatistikleri					
		N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata Ortalaması
Teknik	1,0	32	51,8125	11,98504	2,11868
	2,0	61	50,0492	11,36871	1,45561
İçerik	1,0	32	75,6250	15,06491	2,66313
	2,0	61	71,8361	14,32501	1,83413
Dil	1,0	32	11,8438	2,25917	,39937
	2,0	61	11,2295	2,02808	,25967
Ölçme	1,0	32	20,3125	4,91500	,86886
	2,0	61	19,8361	3,91229	,50092

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 7. Sınıf sosyal bilgiler dersine yönelik değerlendirmeleri ile hizmetçi eğitim kursu alma farklılığı arasındaki ilişki t-testi yöntemiyle elde edilen ortalamaların karşılaştırılması Çizelge 25'te gösterilmektedir. Sonuçlara göre, anlamlılık (p) değeri 0,05'ten büyük olduğundan teknik tasarım ve düzenleme, içerik, dil ve anlatım ve ölçme ve değerlendirme değişkenlerinin Sosyal Bilgiler programı ile ilgili seminer veya hizmet içi eğitim kursu alan ve almayanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çizelge 25. Bağımsız Örneklem Testi

Bağımsız Örneklem Testi										
	Levene Varyans Eşitliği Testi			Ortalamaların Eşitliği için t-Testi						
	F-Değeri	Sig.	t-Değeri	sd	Sig. (iki uçlu)	Ortalama Fark	Std. Hata Farkı	95% Farkların Güven Aralığı		
								Düşük	Yüksek	
Teknik	Varyansların Eşitliği Varsayımı	,666	,417	,697	91	,487	1,76332	2,52812	-3,25849	6,78513
	Varyansların Eşit Olmaması Varsayımı			,686	60,238	,495	1,76332	2,57052	-3,37808	6,90472
İçerik	Varyansların Eşitliği Varsayımı	,061	,805	1,190	91	,237	3,78893	3,18271	-2,53313	10,11100
	Varyansların Eşit Olmaması Varsayımı			1,172	60,366	,246	3,78893	3,23362	-2,67845	10,25632
Dil	Varyansların Eşitliği Varsayımı	,452	,503	1,334	91	,186	,61424	,46048	-,30045	1,52893
	Varyansların Eşit Olmaması Varsayımı			1,289	57,447	,202	,61424	,47636	-,33950	1,56798
Ölçme	Varyansların Eşitliği Varsayımı	2,106	,150	,510	91	,611	,47643	,93428	-1,37941	2,33228
	Varyansların Eşit Olmaması Varsayımı			,475	52,061	,637	,47643	1,00291	-1,53600	2,48887

4.6.6 Yayın Takip Etme Farklılığı (T-Testi)

Ankete katılanlardan 51'i sosyal bilgiler dersi ile ilgili süreli yayınları takip etmekte 41'i etmemektedir.

Çizelge 26. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 7. Sınıf sosyal bilgiler dersine yönelik değerlendirmeleri ile süreli yayınları takip etme farklılığı arasındaki ilişki

Grup İstatistikleri					
		N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata Ortalaması
Teknik	1,0	51	51,7843	10,91662	1,52863
	2,0	41	49,0000	12,27803	1,91751

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 7. Sınıf sosyal bilgiler dersine yönelik değerlendirmeleri ile süreli yayın takip etme arasındaki ilişki t-testi yöntemiyle elde edilen ortalamaların karşılaştırılması Çizelge 27'de gösterilmektedir. Tablodaki sonuçlardan;

Anlamlılık (p) değeri 0,05'ten büyük olduğundan teknik tasarım ve düzenleme, içerik, dil ve anlatım ve ölçme ve değerlendirme değişkenlerinin örneklem grubunun sosyal bilgiler dersi ile ilgili süreli yayınları takip ediyor olup olmamaları durumları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır

Çizelge 27. Bağımsız Örneklem Testi

Bağımsız Örneklem Testi											
		Levene Varyans Eşitliği Testi		Ortalamaların Eşitliği için t-Testi							
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference		
										Lower	Upper
Teknik	Eşit varsayılan varyanslar	,408	,525	1,150	90	,253	2,78431	2,42092	-2,02527	7,59389	
	Eşit varsayılmayan varyanslar			1,135	80,868	,260	2,78431	2,45225	-2,09502	7,66365	

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇLAR

Bu araştırmada 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitapları öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmeye çalışılmıştır. Araştırmada İstanbul'da 27 okulda görev yapan 93 öğretmen ile anket ve 15 öğretmen ile mülakat yapılarak nitel ve nicel yöntemlerle veri toplanmıştır. Öğretmenlerin 7. Sınıf ders kitaplarının teknik tasarım ve düzenleme, içerik, dil ve anlatım, ölçme ve değerlendirme konularındaki görüşlerinden elde edilen veriler SPSS for Windows 22.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulguların ışığında varılan temel sonuçlar aşağıda ifade edilmiştir.

Öğretmenler teknik tasarım, içerik ve dil ve anlatım konusunda ders kitaplarında değişime ihtiyaç duyulduğunu, ölçme ve değerlendirme konusunda ise değişim çok fazla gerekli olmadığı şeklinde görüş beyan ettikleri anlaşılmıştır. Teknik tasarım ile dil ve anlatım konusunda değişime olan ihtiyaç yüksek oranda ifade edilirken, öğretmenlerin içerik değişimine daha az vurgu yaptıkları görülmüştür. Ölçme ve değerlendirme başlığında ise genel olarak değişime ihtiyaç duyulmadığı ifade edilmiş olmasına karşın, değiştirilmesi gereken noktaların ifade edildiği de göz ardı edilmemelidir. Öğretmenlerin maddeler hakkındaki düşünceleri detaylı olarak görülmek istenirse, Çizelge 28'e bakılabilir.

Çizelge 28. Ders kitabının teknik tasarım, içerik, ölçme ve değerlendirme, dil ve anlatıma göre ankete verilen öğretmen yanıtlarının analiz sonuçları

	Teknik Tasarım	İçerik	Dil ve Anlatım	Ölçme ve Değerlendirme
Kismen (%33'e kadar)	4,5,6,7,8,9, 11,12,13,14,18	20,22,25,26,31	42,43,44,45	
Üçte Birden Fazla (%33-40)	2,10	23,24,34		51
Yarıya Yakın (%40-50)	3,15,16,17	19,27,28,32,3, 36,38,39		50
Yarıdan Fazla (%50'den fazla)	1	21,29,30,35 37,40,41		46,47,48,49

Araştırmaya konu olan ders kitabının teknik tasarım, içerik, dil ve anlatım ve ölçme ve değerlendirme başlıkları altında düzenlenmesine ilişkin hazırlanan ankete verilen öğretmen yanıtlarının analizinden elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir. Fakat öncesinde anketimizde ve araştırmamızda kullandığımız alt kriterlerin güvenilirlik düzeyinin, Çizelge 3'te de gösterildiği üzere, çok iyi düzeyde olduğunu tekraren belirtmek de fayda vardır.

İlgili tablolarda, öğretmenlerin değişim konusunda olumlu ve olumsuz görüş beyan ettikleri maddeler bazında bazı toparlayıcı sonuçlar sunulmuştur. Bu tablolarda amaç, her başlık altında öğretmenlerin katıldıkları ve katılmadıkları maddelerin bir oranlamasını yaparak, ilgili başlık hakkındaki olumlu ve olumsuz görüşlerin genel bir çerçevesini görmektir. Öğretmenlere her başlık altında farklı sayılarda maddeler sorulmuş, öğretmenlerin cevaplarına göre maddeler dört farklı şekilde sınıflandırılmıştır (kısmen, üçte birden fazla, yarıya yakın, yarıdan fazla). Öğretmenlerin kısmen, üçte birden fazla ve yarıya yakın katıldıklarını ifade etmeleri halinde, ders kitaplarının mevcut durumlarında değişime gitmek gerektiğini düşündükleri; yarıdan fazla cevabını vermeleri halinde ise, mevcut durumun değişmesine gerek olmadığını düşündükleri değerlendirilmektedir.¹

¹ Bu oransal kriterler, teknik tasarım, içerik, dil ve anlatım ve ölçme değerlendirme başlıkları için verilecek bütün tablolar için geçerlidir. Bir başka deyişle, öğretmenler ilgili maddelere %50'den daha

Aşağıda verilecek tabloların yorumlarında dikkat edilmesi gereken özellik, madde ve öğretmen ayrımıdır. Bir başka ifadeyle, tablolarda verilen oranlar, öğretmenlerin katıldıkları maddelerin oranlarıdır. Örnek vermek gerekirse, teknik tasarım ile ilgili sorulan maddelerin %61'ine öğretmenlerin kısmen katıldıkları, yalnız %6'sına yarıdan fazla katıldıkları sonucuna varılmaktadır. Aşağıda tek tek her başlık için ulaşılan sonuçlar incelenecektir.

Çizelge 29. Teknik tasarımın düzenlenmesine ilişkin maddelerin dağılımı

	Teknik Tasarım	
	Madde Sayısı	Madde Oranı
Kısmen	11	61%
Üçte Birden Fazla	2	11%
Yarıya Yakın	4	22%
Yarıdan Fazla	1	6%
Toplam Madde Sayısı	18	

Çizelge 29'da, teknik tasarım ile ilgili hocaların katıldığı ve katılmadıkları maddeler üzerinden genel bir tablo ortaya koyulmuştur. Buna göre, öğretmenler maddelerin %94'ünde, mevcut ders kitaplarının teknik tasarım açısından değişmesi gerektiğini düşünmektedirler. Buna karşılık, maddelerin %6'sında herhangi bir değişime gerek olmadığı yönünde görüş beyan etmişlerdir. Sonuç olarak, araştırmamızın nicel bölümü, etkili bir teknik tasarıma ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Zira etkili bir tasarım öğrencinin dikkatini merkeze çekmekte ve öğrencinin doğal merakını desteklemektedir. Aynı zamanda derse olan tutumunu olumlu yönde güdülemektedir. Sınıf seviyesine uygunluk ve görsellerin akılda kalıcılığı ise sonraki öğrenmeleri olumlu etkilemektedir. Öğretmenlerin görsellerin renklerinin canlılığı, yazı ve grafik gibi unsurların rahat görünmesi, yazı baskısının netliği, göz sağlığına uygunluğu, başlıkların ilgi çekiciliği, sayfa düzeni, kitap cildinin sağlamlığı konularındaki görüşleri bu düşünceleri desteklemektedir. Örnek olarak, Öğretmenlerin %30.1'i görsellerin renklerinin canlı olduğunu söylemişlerdir. Buna göre, öğretmenlerin %70'ine yakını görsellerin renklerinin canlı olmadığı düşünmektedir. Bir başka örnek,

az katıldıklarını söyledikleri takdirde ders kitaplarının ilgili başlıkta değiştirilmesi, fazla görüş beyan ettiklerinde ise değiştirilmemesi gerektiği değerlendirilmektedir.

yazı ve grafik unsurlarından bulunabilir. Öğretmenlerin % 20.5'i kitap sayfalarında kullanılan kağıdın beyazlığı, üzerindeki yazı ve grafik gibi unsurların rahat görünmesini sağlamakta olduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla, öğretmenlerin %80'ine yakını grafik gibi unsurların rahat görünmediği yönünde görüş belirttiler. Son olarak öğretmenlerin % 20.4'ü yazı baskısının göz sağlığına uygun olduğunu belirtmiştir. Bu oran, ders kitaplarının göz sağlığına uygun şekilde yeniden tasarlanması gerektiğini göstermektedir. Buna karşılık öğretmenler, sadece ders kitap kapağı konusunda olumlu görüş beyan etmişler ve herhangi bir değişime gerek olmadığını söylemişlerdir, zira öğretmenlerin %66,7'si ders kitabının dikkat çekici olduğunu düşünmektedir².

Çizelge 30. İçerik düzenlemesine ilişkin maddelerin dağılımı

	İçerik	
	Madde Sayısı	Madde Oranı
Kismen	5	22%
Üçte Birden Fazla	3	13%
Yarıya Yakın	8	35%
Yarıdan Fazla	7	30%
Toplam Madde Sayısı	23	

Öğretmenlere içerik kısmı ile ilgili toplam 23 soru sorulmuş ve cevapların oranları Çizelge 30'te verilmiştir. Buna göre, hocaların %70'ine yakını, mevcut ders kitaplarının içerik açısından değişmesi gerektiğini düşünmektedirler. Buna karşılık, %30'u değişikliğe çok gerek olmadığı yönünde görüş beyan etmişlerdir. Sonuç olarak, etkili bir içeriğe ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Ders kitaplarının seçiminde ilk dikkat edilen hususun içerik olduğu da göz önüne alınırsa, içerikte değişimin ivedilikle yapılmasının gerekliliği açıktır. İçerikte değişimin geciktirilmesinin yapılandırmacı yaklaşımın ilkelerinden olan "derse karşı olumlu tutum geliştirme" ve "günlük hayatla karşılaştırma durumlarını yansıtırma" ilkelerinde oluşturduğu zayıflığın da göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Öğretmenlerin sosyal bilgiler ders kitabının diğer derslerle ilişkilendirme, kitaptaki terimlerin sözlük bölümünde sınıf seviyesine uygun kullanılması, teknolojik araçların ve

² Öğretmenlerin ders kitabının dikkat çekiciliği hakkındaki düşünceleri ile ilgili görüşleri için, bu tezdeki Çizelge 5'e bakılabilir (s. 73)

bilimsel yöntemlerin kullanımına teşvik, çizelge ve istatistiki verilerin güncelliği, ders kitaplarındaki problemlerin günlük hayattaki problemleri yansıtması, öğrencilerin karşılaştırma yapma, neden sonuç ilişkisi kurma ve yorum yapma becerilerine katkısı konularındaki görüşleri, Şekil Y'de ulaşılan sonuçları desteklemektedir. Örnek olarak, ders kitabındaki konular aynı sınıfta okutulan diğer derslerle ilişkilendirildiğine öğretmenlerin %30.1'i³ katılırken, %69.9'u katılmadığını söylemiştir. İçeriğin diğer derslerle ilişkilendirilmesi, yapılandırıcı yaklaşımın hedefe ulaşmadaki en önemli ilkelerindendir. Dolayısıyla, içeriğin diğer derslerle ilişkilendirilmesinde yapılacak değişimin gerekliliği açıktır. Bunun yanında, öğretmenlerin %35.5'i⁴, ders kitabında yer alan problemler günlük hayatta karşılaşılan durumları yansıttığını düşünürken, %64.5'i ders kitaplarının bu konuda yetersiz bulmaktadır. Bu durumun, öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumunu etkilediğini de düşünülebilir. Zira öğretmenlerin %62'ye yakını, kitapta sosyal bilgilere karşı olumlu tutum geliştirmeye yönelik etkinlikler bulunmadığına yönelik görüş bildirmişlerdir. Bu durum hedefe yönelik ilkesine aykırılık teşkil etmektedir.

Çizelge 31. Dil ve anlatım düzenlemesine ilişkin maddelerin dağılımı

	Dil ve Anlatım	
	Madde Sayısı	Madde Oranı
Kısmen	4	100%
Üçte Birden Fazla	0	0%
Yarıya Yakın	0	0%
Yarıdan Fazla	0	0%
Toplam Madde Sayısı	4	

Öğretmenler kitaptaki dil ve anlatım konusunda ise çok daha net bir tablo ortaya koymaktadır ve ders kitaplarında dil ve anlatım konusunda mutlaka değişime gidilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bu konuda, öğretmenlere toplam 4 soru sorulmuş, bunların tamamında öğretmenler ders kitaplarında dil ve anlatım yönünden değişikliğe gidilmesini tavsiye etmişlerdir. Bu maddeler, mantık bakımından tutarlılık ve fikir bütünlüğü, ders

³ Öğretmenlerin ders kitabının diğer derslerle ilişkilendirilmesi hakkındaki düşünceleri ile ilgili görüşleri için, bu tezdeki Çizelge 6'ya bakılabilir (s. 80)

⁴ Öğretmenlerin ders kitabının günlük hayattaki problemleri yansıtması ilişkilendirilmesi hakkındaki düşünceleri ile ilgili görüşleri için, bu tezdeki Çizelge 6'ya bakılabilir (s. 80)

kitabının dili rahat anlaşılması, öğrencilerin yeni terimler öğrenmesini sağlaması ve yazım ve noktalama yanlışlarının bulunması hakkındadır. Öğretmenler bu konuların tamamında olumsuz görüş beyan etmişlerdir. Örnek olarak, öğretmenlerin sadece %29.1'ine göre ders kitabını mantık tutarlılığı ve fikir bütünlüğü bakımından yeterli görmektedir. Diğer taraftan, ders kitabının dilinin rahat anlaşılabilirliği konusunda, öğretmenlerin olumlu görüş beyan etme oranı %19.4'tür. Bu sonuçlar, dil ve anlatım konusunda ders kitaplarının acilen revize edilmesi gerektiğini göstermektedir.

Çizelge 32. Ölçme ve değerlendirme düzenlemesine ilişkin maddelerin dağılımı

	Ölçme ve Değerlendirme	
	Madde Sayısı	Madde Oranı
Kismen	0	0%
Üçte Birden Fazla	1	17%
Yarıya Yakın	1	17%
Yarıdan Fazla	4	67%
Toplam Madde Sayısı	6	

Öğretmenler ölçme ve değerlendirme başlığında ise genel olarak olumlu görüş beyan etmişlerdir. Zira öğretmenlerin olumlu görüş beyan ettikleri maddeler, sorulan soruların %67'sini teşkil etmektedir. Bu durum, ders kitaplarının öğrencilerin öğrenme derecesini doğru şekilde değerlendirecek nitelikte olduğu fikrini güçlendirmektedir. Öğretmenlerin araştırmalar her seviyedeki öğrencinin kendini değerlendirmesine fırsat vermesi, her konu için hazırlanan ölçme değerlendirme soruları yeterliliği, Ölçme değerlendirme çalışmaları öğrencilerin henüz kazanamadığı bilgi ve becerileri kazanmaya teşvik etmesi, üst düzey düşünme becerilerini geliştiriciliği, öğrencileri araştırma ve inceleme yapmaya teşvik etmesi, ünite sonlarındaki sorular öğrenci kazanımlarını ölçebilmesi konularındaki görüşleri bu sonuçları desteklemektir. Burada ünite sonlarındaki etkinlikler ile konu sonundaki etkinlikler hakkında öğretmenlerin farklı düşündüklerine dikkat edilmesi gerekir. Öğretmenlerin %61.3'si ünite sonlarındaki soruların öğrenci kazanımlarını ölçecek nitelikte olmadığını düşünmektedir. Bu oran, konu sonundaki etkinlikler hakkında ise %39.7'ye gerilemektedir.

Sonuç olarak, öğretmenler konu sonundaki etkinlikleri yeterli bulurken, ünite sonlarındaki etkinlikleri yeterli bulmamaktadır. Ölçme ve değerlendirmeye yönelik öğretmenlerin ortaya koyduğu olumlu tabloya karşın, içerik ve ölçme-değerlendirme arasında olması gereken uyuma dikkat etmek gerekmektedir. Yapılandırmacı yaklaşımda içerik tek amaç olmaktan ziyade öğrenciyi hedeflere ulaştırmada bir araç olarak değerlendirilmektedir ve anket sonuçlarımızda içerikte yapılması gereken değişim vurgulanmıştır. Bu değişim sonucunda ölçme-değerlendirme sorularının da içerikle uyumlu bir şekilde kazanımlar odaklı olarak değişmesi gerektiği de açıktır. Aynı zamanda ölçme ve değerlendirmeye yönelik soruların öğrenci merkezli yaklaşıma (araştırma ve incelemeye teşvik etme, tartışma, yorum yapma, sorgulama vb.) uygun ve süreci değerlendirmeye yönelik olması da bir o kadar önem arz etmektedir.

Öğretmenlere yönelik yapılan anket sonuçlarına ilaveten, mülakat sonuçlarına da değinmek gerekmektedir. Mülakatlarda elde edilen öğretmen görüşlerinin sonuçlarında; kronolojik eksiklik, gereksiz bilgilerin olması, istenilen kazanımları kapsamaması şeklinde üç güçlüğün öne çıktığı saptanmıştır. Öğretmenlerin sıralama ile ilgili yanlışlıklar olduğuna, fazla bilgilerin öğrencilerin kafasını karıştırdığına ve bundan dolayı gereksiz sorularla karşılaştıklarına değindikleri görülmüştür. Karşılaşılan güçlük olarak az oranlarda da olsa bu görüşlerin dikkate alınacak şekilde ön plana çıktığı görülmektedir.

İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının geliştirilmesine yönelik olarak, öğretmenlerin sosyal bilgiler ders kitaplarında görsellerin bol olmasını, eğlendirici oyun ve etkinliklere yer verilmesini istedikleri harita, çizelge ve grafiklerin güncel verilere uygun olması, baskı kalitesinin artırılması, MEB sınavlarına uygun soruların seçilmesinin ön plana çıktığı görülmektedir. Ayrıca sosyal bilgiler derslerinde konular için ek kaynağa tüm öğretmenlerin ihtiyaç duydukları ve ek kaynaklara yöneldikleri belirlenmiştir. Daha önceki yapılan araştırmalarda da aynı konuya değinilmiştir.

5.2. ÖNERİLER

Öğrencilerin hem okumayı sevmesi hem de iyi ve nitelikli okuma alışkanlığı kazanmasında ortaokul ders kitaplarının tesiri büyüktür. Buradan yola çıkarak sosyal bilgiler ders kitaplarının içerik ve biçim yönünden daha nitelikli hale getirilmesi için aşağıda maddelenmiş öneriler dikkate alınabilir.

1. Kağıdın beyazlığı, üzerindeki yazı ve grafik gibi unsurların rahat görünmesini ve böylece öğrencinin ilgisini çekmeyi sağlamalıdır.
2. Ders kitaplarında kullanılan resim, fotoğraf, grafik ve çizelgelerle ilgili iyileştirmeye gidilmesi gerekmektedir. Resim, grafik vb. görseller ilgili oldukları konular hakkında gerekli ipucunu verebilmelidir. Yanlış bilginin yanlış çıkarımlara sebebiyet vereceği düşünülerek istatistiki veriler en son bilgileri yansıtmalı;görsellerin renkleri açık, net ve canlı olmalıdır.
3. Ders kitaplarında resim, grafik vb. görseller ilgili oldukları konular hakkında gerekli ipucunu verebilmeli ve ilgili konu başlıklarının olduğu sayfalarda yer almalıdır.
4. Ders kitaplarının giriş bölümünde öğrencilerin kitabı nasıl kullanacağına dair açık ve anlaşılır yönergeye yer verilmelidir. Bu yönergeler ok işaretleri vb. şekillerle desteklenerek daha ilgi çekici hale getirilmeli, içindekiler listesi yeterince ayrıntılı olmalıdır. Ayrıca kitabın giriş bölümünde dersin önemine ve katkısına ilişkin açıklamalar yer alabilir.
5. Yazının baskısının açık ve net anlaşılır olmaması göz sağlığı açısından zararlı olduğundan kitabın baskısı öğrencilerin göz sağlığı göz önünde bulundurularak yeniden düzenlenmelidir. Bu yüzden yazım ve noktalama kusursuz olmalıdır.
6. Başlıkların dikkat çekiciliğinin öneminden dolayı genel ve alt başlıkların gözden geçirilmesi gerekir. Ayrıca başlıklar görsel tasarım ilkelerine uygun olmalıdır.
7. Kitabın öğrencilere alanla ilgili terim öğretme anlamında yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. Bu yetersizliğin alanla ilgili bilgileri öğretmeye ve öğrenmeye olumsuz etkisi dikkate alındığında kesinlikle bir yenilemeye gidilmesi gerektiği söylenebilir.

8. Her konu için hazırlanan ölçme değerlendirme soruları ve ünite sonu değerlendirme soruları her kazanımı kapsayıcı nitelikte olmalıdır.
9. Ders kitaplarının içerikte bulunan sözel hatalardan tamamen arındırılması gerekmektedir.
10. Ders kitapları disiplinlerarası ilişkilendirme ilkesine uygun olarak yeniden tasarlanmalıdır.
11. Çağdaş eğitimin temel ilkeleri düşünüldüğünde ilgi çekicilik ve etkinlik noktasında eksiklikler giderilmelidir.
12. Yapılandırmacı yaklaşım bağlamında ve öğrenciyi merkeze alan eğitim anlayışına uygun olarak, öğrencinin üst düzey becerilerinin (neden-sonuç ilişkisi kurma, karşılaştırma yapma, yorum yapma, yeni çözümler üretme vb.) geliştirilmesi konusunda ders kitaplarının geliştirilmesi konusunda hem içerik hem de ölçme değerlendirme açısından iyileştirilmesi temel amaçlardan biri olmalıdır.
13. Ders kitaplarında mantık tutarsızlığının olması aynı kitabı yazan kişilerin farklılık göstermesinden kaynaklanabilir. Bu sorunun giderilebilmesi için kitabın her bir bölümünün tek bir yazar tarafından yazılmalıdır. Komisyon tarafından yazılan ders kitapları ise eş zamanlı olarak aynı ortamda yazılmalıdır.
14. Ders kitaplarının konu anlatımında görülen mantık bakımından tutarsızlıklar ve fikir bütünlüğü açısından eksiklikler giderilmelidir.
15. Konuları kavrama ve pekiştirme aşamasında öğrenciye destek olacak alıştırmalar ve değerlendirme sorularının türü ve sayısı artırılmalı, soruların nitelikli ve anlaşılır biçimde ifade edilmesi konusunda titiz davranılmalıdır. Ayrıca geçmiş kazanımların hatırlanmasına yardımcı olacak konu tekrarı testleri oluşturulmalıdır.
16. Öğrencinin gerektiğinde not alıp, soru çözebilmesi için ders kitaplarında uygun boşluklar bırakılmalı, gerek görüldüğünde defter gibi kullanma imkânı sağlanmalıdır.
17. Eğitim öğretim yılı başlarında ve sonlarında yapılan seminer çalışmalarında Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ders kitabında kullanılacak etkinliklerin hazırlık ve uygulama aşamasında merkezi bir hizmet içi eğitime tabi tutulmalarının verimi artıracığı düşünülmektedir.

18. Ders kitabının ünitelerinde başta ve sonda yer alan proje görevlerinin her bir ünite için ayrı ayrı ve bireysel ya da grup halinde hazırlanabilecek proje görevi olarak verilmesinin öğretmenler için yol gösterici olacaktır.
19. Ders kitaplarındaki içeriğin teknolojiyi ve bilimsel yöntemleri kullanmaya yönelik olarak tekrardan düzenlenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda öğretmen ve öğrencilerin etkileşim içinde olabilecekleri sosyal portallar (edmodo, kahoot, vitamin, morpa kampus gibi) uygulamalar ders kitaplarına entegre edilebilmelidir. Kitaplar içerisinde bu alanlara yönlendirmelerde bulunmalıdır. Ayrıca CD, slayt gibi işitsel ve görsel açıdan destekleyici materyaller kullanılması ders kitabının tesirini arttıracaktır.
20. Dersin işlenişi sırasında zamanı verimli kullanmak için Fatih Projesi kapsamında dijital öğelere hızlıca ulaşabilme sorulan sorular veya ders içerikleri ile ilgili görsellere animasyon, karikatür veya videoya hızlıca yönlendirmek için karekod uygulamalarına yer verilmelidir.
21. Mili Eğitim Bakanlığı'nın oluşturduğu sosyal portallarda (MEBBİS) her eğitim öğretim yılı sonunda öğretmenlerin kullanmış olduğu ders kitaplarıyla ilgili görüşlerini beyan edebileceği ağlar oluşturulmalıdır.
22. Fırsat eğitimi kapsamında ve yakından uzağa ilkesi doğrultusunda örnek şahsiyetleri tanıtmak için kullanılan karakterlerin bölgesel ya da yöresel olarak tanınan kişilerle yazılması ilgi çekiciliği arttırabilir.

KAYNAKÇA

- Aktın, K. (2011). *Türkiye, İngiltere ve ABD Sosyal Bilgiler/Tarih Ders Kitaplarında Yapılandırmacı Yaklaşım: II. Dünya Savaşı Örneği*. İstanbul: Marmara Üniversitesi: Doktora Tezi.
- Akyüz, Y. (2004). *Türk Eğitim Tarihi* (9 b.). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Akyüz, Y. (2005). *Türk Eğitim Tarihi, M.Ö. 1000- M.S. 2004*. Ankara : Pegem Yayıncılık.
- Altunışık, R. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (6 b.). Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Antalyalı, Ö. (2006). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Ş. Kalaycı içinde, *Varyans Analizi* (s. 130-183). Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Arılı, M., & Nazik, M. (2004). *Bilimsel Araştırmaya Giriş* (3 b.). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Baki, Ç. (2012). *6. ve 7.sınıf sosyal bilgiler dersi öğrenci çalışma kitaplarının kullanım durumlarının öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Balcı, A. (2001). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara : Pegem Yayıncılık.
- Barth, J., & Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Öğretimi, Kaynak Üniteler*. Ankara: YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitim Geliştirme Projesi.
- Başaran, İ. E. (1999). *Eğitime Giriş*. Ankara.
- Bilgili, A. S. (2012). Geçmişten Günümüze Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler. A. S. Bilgili içinde, *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 27-41). Ankara : Pegem Yayıncılık.
- Bilgili, S. (2010). Geçmişten Günümüze Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler. A. S. Bilgili içinde, *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 27-41). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegama Yayınevi.

- Celkan, H. (1993). *Eğitim Sosyolojisi* (3. Baskı b.). Erzurum: Erzurum Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakóltesi Yayınları.
- Creswell, J. (2011). *Educational Research: Planning, Conducting and Evaluating Quailtative and Quantitative Research* (4 b.). New Jersey: Pearson Education.
- Creswell, J., & Plano Clark, V. (2011). *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. Washington D.C: SAGE. <http://www.amazon.com/Designing-Conducting-Mixed-Methods-Research/dp/1412975174> adresinden alınmıştır
- Çakır, İ. (2009). *İlköğretim 5. Sınıf Matematik Ders Kitaplarının Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Çalışkan, U. (2014). *Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi - Bolu Örneği*. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Çelik, H., & Katılmış, A. (2010). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerindeki öğrenci başarısını etkileyen unsurlara ilişkin görüşleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 22, 128-153.
- Çepni, S. (2009). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş* (4 b.). Trabzon.
- Çetin, A. (2008). *6. Sınıf Yeni Sosyal Bilgiler Ders Kitabının (2005) Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenip Değerlendirilmesi*. Afyonkarahisar: Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Demirboya, F. (2014). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (6. ve 7. Sınıf) Öğretim Programını Hakkari İlinde Uygulamak: Bir Durum Saptaması*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Demirel, Ö. (2003). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme* (5 b.). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Demirel, Ö., & Kiroğlu, K. (2006). Eğitim ve Ders Kitapları. Ö. Demirel , & K. Kiroğlu içinde, *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Demirgil, H. (2006). SPSS Uygulamalı Çok Değerkenli İstatistik Teknikleri . ř. Kalaycı içinde, *Parametrik Olmayan Hipotez Testleri* (s. 83-112). Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd. şti.

- Descombe, M. (2007). *The Good Research Guide for Small-Scale Social Research Projects* (3 b.). New York: Open University Press.
- Dewey, J. (1996). *Demokrasi ve Eğitim*. (M. S. Otaran, Çev.) İstanbul: Başarı Yayıncılık.
- Doyran, Y. (1997). İlköğretim Ders Kitaplarında Biçim-İçerik İlişkisi. *Anadolu Sanat Dergisi*, 35-43.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Elikesik, M. (2013). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Empati ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Empatik Becerilerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Erden, M. (1996). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Alkım Yayınevi.
- Erden, M. (2005). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. İstanbul : Epsilon.
- Ertürk, S. (1998). *Eğitimde Program Geliştirme* (10 b.). Ankara: Meteksan A.Ş.
- Evin, İ., & Kafadar, O. (2004). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programları ve Ders Kitaplarının Ulusal ve Evrensel Değerler Yönünden İçerik Çözümlemesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 293-304.
- Farris, P. J. (2004). *Elementary and Middle School Social Studies, An Interdisciplinary Multicultural Approach 2004*. New York: McGraw Hill.
- Fraenkel, J., & Wallen, N. (1990). *How to Design and Evaluate Research in Education* (6 b.). New York: McGraw-Hill.
- Girgin, D., & Mesut, M. (2008). İlköğretim I. Kademedeki Öğretmen, Öğrenci ve Velilerin Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımındaki Rollerine İlişkin Görüşleri. *VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu* (s. 198-205). Çanakkale: Nobel Yayın Dağıtım.
- Gürbüz, N. (2013). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarını Tanıma Yeterliliklerinin Değerlendirilmesi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Fakültesi: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Gürkan, T. (2000). Öğretmenin Nitelikleri ve Görevleri. E. Sözer (Dü.) içinde, *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Güven, S. (2010). İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Dersve Öğrenci Çalışma

Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(156), 85-95.

Hayırsever, F. (2010). *Sosyal Bilgiler Ders, Öğretmen Kılavuz ve Öğrenci Çalışma Kitaplarının Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Kazandırılması Hedeflenen Temel Beceriler Açısından Değerlendirilmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi: Doktora Tezi.

İncekara, S., & Karatepe, A. (2010). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeni program temelinde ders kitaplarına yönelik düşünceleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 21, 46-64.

Johnson, B., & Christensen, L. (2011). *Quantitative, Qualitative, and Mixed Research* (5 b.). Washington D.C: SAGE. <http://www.amazon.com/Educational-Research-Quantitative-Qualitative-Approaches/dp/1452244405> adresinden alınmıştır

Johnson, R., & Onwuegbuzie, A. (2004). Mixed Methods Research: A Research Paradigm Whose Time Has Come. *Educational Researcher*, 33(7), 14-26.

Kabapınar, Y. (2002). *Bir Öğretim Materyali Olarak Yaşam Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Ders Kitapları*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Kaptan, S. (1995). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*. Ankara: Tekişik Web Ofset Tesisleri.

Kaptan, S. (1998). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri* (11 b.). Ankara: Tekişik Web Ofset Tesisleri.

Karasar, N. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (21 b.). Ankara: Nobel Yayınları.

Kaya, N. (2007). Sosyal bilgiler programına göre öğrenci çalışma kitaplarının beceri ve değerleri gerçekleştirilebilir düzeyi. *İlköğretim Kongresi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Kaya, Z. (2002). *Uzaktan Eğitim*. Ankara: Pegem A. Yayıncılık.

Kılıç, A., & Seven, S. (2005). *Konu Alanı Ders Kitap İncelemesi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Kılıç, D. (2005). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. Erzurum: Aydan Matbaacılık.

Kulantaş, N. (2007). *4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde kullanılan ders ve öğrenci*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

MEB. (1995). *Tebliğler Dergisi* (Cilt 58). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

<http://tebligler.meb.gov.tr/index.php/tuem-sayilar/viewcategory/59-1995> adresinden alınmıştır

- MEB. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4-5. Sınıflar Öğretim Programı Kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Memişoğlu, H. (2012, Mayıs, Haziran, Temmuz). İlköğretim 4-5 Sosyal Bilgiler Ders Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 66-81.
- Myers, J., & Savage, T. (2005). Enhancing Student Comprehension of Social Studies Material. *The Social Studies*, 18-23.
- Nalçacı. (2011). İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 321-335.
- Nalçacı, A. (2006). *İlköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler programındaki coğrafya konularının öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Doktora Tezi.
- Nalçacı, A. (2011). İlköğretim 6. Ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Programındaki Coğrafya Konularının Genel Amaçlarının Gerçekleşme Düzeyine İlişkin Öğretmen Ve Öğrenci Görüşleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 245-261.
- Naylor, D., & Diem, R. (1987). *Elementary and Middle School Social Studies*. New York: Random House.
- Ocak, G., & Yurtseven, R. (2009). BEşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımına Göre Değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(22), 94-109.
- Öcal, A., & Yiğittir, S. (2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Kırıkkale Örneği). *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 8(1), 51-61.
- Önal, H., & Kaya, N. (2006). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi (4. ve 5. Sınıf). *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(16), 21-37.
- Öner, Ü., Çakar, Ö., & Yerlikaya, O. (2008). Yeni Programa Göre Hazırlanan 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ile İlgili Öğretmen Görüşleri. *7. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi*.

- Öztürk, C., & Dilek, D. (2005). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programları. C. Öztürk, & D. Dilek içinde, *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Palandökenler, İ. (2008). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin yaratıcı düşünme becerisi açısından değerlendirilmesi*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Razon, N. (1990). *Yaratıcı Toplum Yolunda Çağdaş Eğitim*. İstanbul: ÇYDD Yayınları .
- Safran, M. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış. B. Tay, & A. Öcal içinde, *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 1-19). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Sağlam, H. İ. (2006). *Türkiye'de Davranışçı ve Yapılandırmacı Sosyal Bilgiler Öğretim Uygulamalarının Değerlendirilmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Doktora Tezi.
- Semerci, Ç. (2004). İlköğretim Türkçe ve Matematik Ders Kitaplarını Genel Değerlendirme Ölçeği. *ÇÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 28(1), 49-54.
- Sönmez, Ö. F., & Yıldırım, F. (2011). 8. SINIF T.C. İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ ÖĞRENCİ ÇALIŞMA KİTABI HAKKINDA SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ. *Elektronik Sosyal Bilgiler Eğitimi Dergisi*, 2(1), 17-36. file:///C:/Users/Pc-User/Downloads/11-40-1-PB.pdf adresinden alınmıştır
- Sunal, C., & Haas, M. (2005). *Social Studies for Elementary and Middle Grades: A Constructivist Approach* (2 b.). Pearson Education.
- Sungur, N. (2005). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya* (12 b.). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Şahin, H. K. (2010). *İlköğretim Okullarında Sosyal Bilgiler Dersini Yürüten 4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Kazandırılmasına İlişkin Görüşleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Şahin, T., & Yıldırım, S. (1999). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şeker, M. (2013). Sosyal bilgiler dersi, çalışma ve öğretmen kılavuz kitaplarının öğrenme stilleri açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(1), 41-56.

- Şirin, E. T. (2012). *Sosyal bilgiler eğitiminde kullanılan ders,öğrenci çalışma ve öğretmen kılavuz kitaplarındaki etkinliklerin incelenmesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Taş, M. A. (2007). Yeni sosyal bilgiler ders kitaplarına ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 519-532.
- Türk, E. (1999). *Türk Eğitim Sistemi*. Ankara: Nobel .
- Türk, E. (1999). *Türk Eğitim Sistemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Ulukalın, Ö. (2007). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programının (2004) ve 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İncelenmesi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Uşun, S. (2008). Türkiye’de Yeni Uygulamaya Konulan (1-5.sınıflar) İlköğretim Programlarının Program Geliştirme Süreçleri Açısından Değerlendirilmesi. *VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu* (s. 191-197). Çanakkale: Nobel Yayın Dağıtım.
- Variş, F. (1997). *Eğitimde Program Geliştirme Teori ve Teknikleri* (7 b.). Ankara: Alkım Yayıncılık.
- Yeşilyurt, E., & Yaraş, Z. (2011, Aralık). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Ölçme ve Değerlendirme Yöntemlerine İlişkin Algoladıkları Bilgi Düzeylerinin Değerlendirmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 12(4), 95-118.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (5 b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (6 b.). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, F. (2014). *8. SINIF T.C. İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ ÖĞRENCİ ÇALIŞMA KİTABI HAKKINDA SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ*. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yüksel, E. (2010). *İlköğretim 6. Sınıf Matematik Ders Kitaplarının Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Zarrillo, J. (2004). *Teaching Elementary Social Studies: Principles and Applications* (2 b.). Columbus Ohio: Pearson Merrill Prentice Hall.

Ek 1. İstanbul'un İlçelerine Bağlı Uygulama Yapılan Ortaokullar

Sıra No	İlçe	Okul Adı	Katılımcı Öğretmen Sayısı
1	Ümraniye	Şehit Öğretmen Nurgül Kale Ortaokulu	12
2	Ümraniye	İnanç Türkeş Ortaokulu	3
3	Ümraniye	Anabilim Koleji	3
4	Ümraniye	Bilge Soyak Ortaokulu	4
5	Ümraniye	Yukarı Dudullu 75.Yıl Ortaokulu	3
6	Ümraniye	Çayırönü Ortaokulu	3
7	Ümraniye	Fatih İmam Hatip Ortaokulu	3
8	Çekmeköy	Avrupa Koleji	2
9	Çekmeköy	Çekmeköy Ortaokulu	3
10	Çekmeköy	Özel İlgı Ortaokulu	1
11	Sancaktepe	Yenidoğan Fatih Ortaokulu	2
12	Sancaktepe	Birikim Okulları	2
13	Üsküdar	Çamlıca Ortaokulu	3
14	Üsküdar	SEV Okulları	3
15	Üsküdar	Kısıklı Ortaokulu	4
16	Üsküdar	Selami Ali Ortaokulu	4
17	Üsküdar	Üsküdar İmam Hatip Ortaokulu	3
18	Üsküdar	Özel Derya Öncü Ortaokulu	3
19	Üsküdar	ASFA Okulları	1
20	Esenyurt	Nüzhet Usta Bilgincan Ortaokulu	4
21	İkitelli	İkitelli Ortaokulu	12
22	Ataşehir	TEB Ataşehir Ortaokulu	3
23	Ataşehir	Fenerbahçe Koleji	3
24	Beykoz	TED Vakfı Okulları	2
25	Adalar	Heybeliada Ortaokulu	2
26	Kadıköy	İstek Semiha Şakir Ortaokulu	2
27	Kadıköy	Anakent Okulları	3

Ek 2. Anket Soruları

İLKÖĞRETİM 7. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ İNCELENMESİ ÖĞRETMEN ANKETİ

Sayın Öğretmenim;

Bu anket, ders kitabı olarak kullandığınız Evren yayınevine ait İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nın görüşleriniz doğrultusunda genel olarak incelenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Elinizdeki anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kişisel bilgilerinize ait sorular, ikinci bölümde ise Sosyal Bilgiler ders kitabına ait 51 madde bulunmaktadır. Vermiş olduğunuz cevaplar yalnız bu araştırma için kullanılacak ve bilgiler saklı tutulacaktır. Elinizdeki ankete adınızı ve soyadınızı yazmanıza gerek yoktur. Ankete göstermiş olduğunuz ilgi ve yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Sezai Esen
Balıkesir Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

BÖLÜM I

Bu bölümdeki kişisel durumunuza ait sorular yer almaktadır. Her soruda duruma uygun seçeneği lütfen işaretleyiniz.

A. Cinsiyetiniz

1. Kız 2. Erkek

B. Yaşınız

1. 20-30 3. 41-50 5. 61 ve yukarı
2. 31-40 4. 51-60

C. Eğitim Durumunuz

1. 2 Yıllık Eğitim Enstitüsü 3. Eğitim Fakültesi
2. Yüksekokul/Akademi 4. Diğer(Yazınız.....)

D. Meslekteki Kıdeminiz

1. 1-5 yıl 3. 11-15 5. 21-25 yıl
2. 6-10 yıl 4. 16-20 6. 26 yıl ve daha fazla

E. Yeni Sosyal Bilgiler programı ile ilgili seminer veya hizmet içi eğitim kursu aldınız mı?

Evet Hayır

F. Sosyal bilgiler dersi ile ilgili süreli yayınları takip ediyor musunuz?

Evet Hayır

BÖLÜM II

Bu bölümde Sosyal Bilgiler ders kitabına ait ifadeler yer almaktadır. Her maddeyi lütfen dikkatle okuyunuz ve size uygun gelen seçeneği (X) işareti koyarak görüşünüzü belirtiniz.

TEKNİK TASARIM VE DÜZENLEME					
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1. Sosyal Bilgiler ders kitabının kapak tasarımını öğrencilerin dikkatini çekecek niteliktedir.					
2. Kitabın cildi sağlamdır.					
3. Kitabın sayfa düzeni ilk bakışta göze hoş görünmektedir.					
4. Kitaptaki kenar boşlukları öğrencinin dikkatini sayfanın merkezine çekecek şekilde düzenlenmiştir.					
5. Kitap sayfalarında kullanılan kağıdın beyazlığı, üzerindeki yazı ve grafik gibi unsurların rahat görünmesini sağlamaktadır.					
6. Sosyal Bilgiler Ders kitabının içindekiler bölümünde aranılan konulara rahat ulaşılmaktadır.					
7. Kitapta kullanılan resim, grafik vb. görseller ilgili oldukları konular hakkında gerekli ipucunu vermektedir.					
8. Kitapta kullanılan görsellerin renkleri açık, canlı ve net görünmektedir.					
9. Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin renkleri canlıdır.					
10. Sosyal Bilgiler ders kitabından öğrencilerin nasıl yararlanacağına ait bir açıklama bulunmaktadır.					
11. Görsel öğeler ait olduğu konu ile ilgili sayfalarda kullanılmaktadır.					

12. Sosyal Bilgiler ders kitabında bulunan görseller akılda kalıcıdır.					
13.Kitaptaki yazının baskısı;açık, net ve anlaşılır.					
14.Kitaptaki yazının baskısı göz sağlığına uygundur.					
15.Ders kitabındaki başlıklar dikkat çekicidir.					
16.Ders kitabındaki alt başlıklar dikkat çekicidir.					
17.Ders kitabındaki başlıklar açık ve etkili bir biçimde ifade edilmiştir.					
18.Sayfalar sınıf seviyesine uygun şekilde tasarlanmıştır.					

İÇERİK					
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1.İçerik Sosyal Bilgiler eğitimindeki çağdaş öğretim yaklaşımları (işbirlikçi öğretim, araştırma, gezi,yaratıcı drama vb.)dikkate alınarak düzenlenmiştir.					
2.İçerikte sözel hata vardır.					
3.İçerikte gereksiz bilgi ve ayrıntı yoktur.					
4. Sosyal Bilgiler kitabındaki konular aynı sınıfta okutulan diğer derslerle ilişkilendirilmiştir.					
5.Ders kitabında Sosyal Bilgilere karşı olumlu tutum geliştirmeye yönelik etkinlikler yer almaktadır.					
6.İçerikte verilen çizelge ve istatistik veri vb. bilgiler günceldir.					
7.İçerikte tanımlanmayan terimler, sözlük bölümünde sınıf seviyesine uygun şekilde açıklanmıştır.					
8. Sosyal Bilgiler kitabındaki içerik, teknolojileri ve bilimsel yöntemleri kullanmaya yönlendirmektedir.					

9.Öğrenme ve alt öğrenme alanları arasında, programdaki ağırlıkları dikkate alınarak kapsam bakımından işlenişe uygun bir denge kurulmuştur.					
10.Konularla ilgili öğrenmeyi destekleyici, günlük yaşamla ilgili çalışmalara yer verilmektedir.					
11.Öğrencilerin gelişim farklılıklarını dikkate alan etkinlikler bulunmaktadır.					
12.Öğrencilerin ilgisini çekecek örneklere yer verilmektedir.					
13. Sosyal Bilgiler ders kitabındaki kavramlar günlük hayattan yararlanılarak verilmektedir.					
14. Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan konular öğrencilerin karşılaştırma yapmasına fırsat vermektedir.					
15. Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan konular öğrencilerin neden-sonuç ilişkisi kurmalarını sağlamaktadır.					
16.Ders kitabında yer alan problemler günlük hayatta karşılaşılan durumları yansıtmaktadır.					
17.Ders kitabındaki problemler öğrencilerin ilgisini çekecek niteliktedir.					
18.Ders kitabındaki sorular öğrencilerin yorum yapmasını, yeni çözümler üretmesini sağlamaktadır.					
19. Sosyal Bilgiler ders kitabı, programda öngörülen beceri, değer ve tutumları kazandırmaya yönelik etkinlikleri içermektedir.					
20.Kitapta problem kurmayı ve çözmeyi geliştirecek gerçek yaşam durumlarına yer verilmektedir.					
21. Konular öğrencilerin daha önce sahip olmasigereken Sosyal Bilgiler önbilgileri dikkate alınarak sunulmaktadır.					
22.Konular öğretmenden destek almadan öğrenciler tarafından anlaşılabilir düzeydedir.					
23. Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan etkinlikler öğrencilerin farklı becerilerini geliştirmektedir.					

DİL VE ANLATIM					
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1. Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan konu anlatımlarında mantık bakımından tutarlılık, fikir bütünlüğü vardır.					
2. Ders kitabının dili anlaşılmalıdır.					
3. Öğrencilerin yeni terimler öğrenmelerini sağlamaktadır.					
4. Yazım ve noktalama hataları vardır.					

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME					
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1. Alistirmalar her seviyedeki öğrencinin kendini değerlendirmesine fırsat tanımaktadır.					
2. Sosyal Bilgiler ders kitabında her konu için hazırlanan ölçme-değerlendirme soruları yeterlidir.					
3. Ölçme değerlendirme çalışmaları öğrencilerin henüz kazanamadığı bilgi ve becerileri kazanmaya teşvik etmektedir.					
4. Sosyal Bilgiler ders kitabında üst düzey düşünme becerilerini geliştirici nitelikte sorulara yer verilmektedir.					
5. Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan sorular öğrencileri araştırma ve inceleme yapmaya teşvik etmektedir.					
6. Ünite sonlarındaki sorular öğrenci kazanımlarını ölçecek niteliktedir.					

Ek 3. Mülakat Formu

Değerli meslektaşım,

Bu çalışma alanımıza ait bir tez araştırmasının sonuçları için önem arz etmektedir. Zaman ayırarak samimiyetle verdiğiniz destekten ötürü teşekkür ederim.

Sezai Esen

Balıkesir Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Öğrencisi

Sosyal Bilgiler Dersi Kitabı'na ilişkin mülakat sorularıdır.

- 1) Ders kitabının kullanımı ile ilgili karşılaştığınız güçlükler nelerdir?
- 2) Ders kitaplarının eksik bulduğunuz yönleri var mıdır? Varsa nelerdir?
- 3) Ders kitabındaki ünite sonu etkinlikleri öğrencileriniz severek ve isteyerek yapıyor mu? Bu konuda neler düşünüyorsunuz?
- 4) Sosyal Bilgiler derslerinde konular için ek kaynağa ihtiyaç duyuyor musunuz? Neden?
- 5) Sosyal Bilgiler ders kitaplarının geliştirilmesi için sizin önerileriniz nelerdir?

Ek 4. Özgeçmiş

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: SEZAI ESEN

Kişisel Bilgiler

Uyruğu: T.C.

Doğum Tarihi ve Yeri: 03.02.1986 / İSTANBUL

İletişim Bilgileri

Tel: 0 506 392 46 16

E-posta: sezaiesen@hotmail.com

ÖĞRENİM BİLGİLERİ

Lise: 2000–2004 İstanbul Mevlana Lisesi(YDA)

Lisans: 2005–2009 Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi ,Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

Yüksek Lisans: Balıkesir Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı

İŞ DENEYİMİ

2014-.....: İstanbul Derya Öncü Koleji/ Sosyal Bilgiler Öğretmeni

2012-2014: İstanbul Anabilim Koleji/ Sosyal Bilgiler Öğretmeni

2011-2012: İstanbul Sigma Dersanesi / Sosyal Bilgiler Öğretmeni

2010-2011: İstanbul Kalite Özel Dersanesi/ Sosyal Bilgiler Öğretmeni

2009–2010: İstanbul Sancaktepe Yenidoğan Çok Programlı Lisesi Coğrafya Öğretmeni